

İREAN

№13 • Noyabr-Dekabr 2007 • İctimai fikir jurnalı • 3 AZN

**Bu torpağa
ruh verənlər**

Vətən

Vətənim Azərbaycan,
Sənə qurban min bir can.
Oğulların səfərbər,
Uğrunda verməyə can.

Hər dağın, hər aranın,
Əzizdir Naxçıvanın.
Laçın, Şuşa, Kəlbəcər
Gözləyir zəfər anın

Birləşin qardaşlarım
Qurbandır sizə canım
Vətənin azadlığı
Dönməzdir, həm inamım

Niyaməddin Müzəffərov

İblisin Monoloqu

İblis!.. O böyük ad nə qədər calibi-heyrət!
Hər ölkədə, hər dildə anılmaqda o şöhrət.

Hər qülbədə, kaşanədə, viranədə İblis!
Həp Kəbədə, bütخانədə, meyxanədə İblis!
Hər kəs məni dinlər, fəqət eylər yenə nifrət,
Hər kəs mana aciz qul ikən, bəslər ədavət.
Lakin məni təhqir edən ey əbləhü miskin!

Olduqca müsəllət sana, bil nəfsi ləimin,
Pəncəmdə dəmadəm əzilib qıvrılacaqsın.
Mənsiz də, əmin ol sizə rəhbərlik edən var:

Qan püskürən, atəş saldıran kinli krallar,
Şahlar, ulu xaqanlar, o çılğın dərəbəklər,
Altun və qadın düşgünü divanə bəbəklər.

Min hiylə quran tülkü siyasilər, o hər an
Məzhəb çıxaran, yol ayıran xadimi ədyan;

Onlar, əvət onlar sizi çeynətməyə kafi,
Kafi, sizi qəhr etməyə, məhv etməyə kafi...
Mən tərək edərim sizləri əl'an, nəmə lazım!
Heçdən gələrək, heçliyə olmaqdayım azim.

İblis nədir?

- Cümlə xəyanətlərə bais...

Ya hər kəsə xain olan insan nədir?

- İblis!..

H.Cavid

Möhtərəm Oxucu!

Tarixdən, ədəbiyyatdan, sənətdən, mə-nəviyyatdan bir gül dəstəsi hazırladıq sizin üçün.

Millət olmaq şüuru fərdlərin birlik və bərabərlik xüsusunda maariflənməsinə bağlıdır. Vətən, millət, tarix və mədəniyyət şüuru cəmiyyətlərin var olma mücadiləsində əsas əhəmiyyət kəsb edən ünsürlərdəndir.

Bir insan nə üçün yaşayar dünyada?

Vətəni, namusu, dini və şərafəti üçün.

Bu ülvü dəyərlərdən məhrum bir anlayışın insan fitrətinə nə qədər uyğun olduğu düşünülə bilər?

Tarix hər zaman ülvü dediyimiz dəyərlərin mücadiləsi nəticəsində meydana çıxmışdır. Və tarix yeni nəsillər üçün ibrət tablolarının olduğu ortaqlığın dəfələri təcrübədən keçirdiyi hadisələrin dolu olduğu ümumi bir arxivdir.

İrfan jurnalımızın 13-cü sayı əlinizdədir. İrfan jurnalının mətin addımlarla öz yoluna davam etməsi bizi çox bəxtiyar edir.

Dəyişən dünyada hər gün yüzlərlə mühüm hadisə cərəyan edir. İstər millət baxımından, istərsə də fərd baxımından.

Bu sayımızda bir az özümüzü xatırlamaq istədik. Tarixdən, ədəbiyyatdan, sənətdən, mə-nəviyyatdan bir gül dəstəsi hazırladıq sizin üçün.

Azərbaycanın böyük yazıçılarından olan və Yazıçılar Birliyinin sədri Anar bəylə tarix və dil mövzusunda müsahibə apardıq.

Yazıçı Anar: "Bizim dəyərlərimiz yüz illərin sınağından keçmiş dəyərlərdir" deyir. Gəncliyə Yardım Fondunun prezidenti **Ahmet Tecim bəy** Mədəniyyət üfünümüə üfünqaçıcı bir üslubla yanaşdı. **Salih Zeki Meriç** Şərql-Qərb sintezi edərək Şərqləki sadəliyi, nəzakəti və qayğıkeşliyi qələmə aldı. **UNESCO tərəfindən 800 illiyi elan olunan Mövlana ilə bağlı Azərbaycana gələn Prof.Dr. Hasan Kamil Yılmaz** bəylə Mövlana haqda bir reportajımız oldu. **Möhtərəm Osman Nuri Topbaş bəy** insanın nəfsi ilə olan hesabını qələmə aldı hər zamankı gözəl üslubu ilə. İrfan 13-cü sayı ilə də dop-doludur.

2008-ci ildə jurnalımıza abunə olan hər kəsə Azərbaycanın böyük din xadimi akademik **Vasim Məmmədaliyevin tərcüməsi olan Qurani-Kərim məalini hədiyyə edirik.** Bu kampaniyamızla bağlı geniş məlumatı www.irfandergisi.com ünvanından ala bilərsiniz.

2008-ci ilin həm İrfan jurnalı üçün, həm də bizim üçün yeni layihələrlə dolu olacağını arzu edirik.

Sizin dəstəyinizi hər zaman hiss etdik. Davam edəcəyindən də əminik. Təşəkkür edirik. Bir-birindən maraqlı e-maillər, telefon zəngləri və məktublar alır. Bu da öz növbəsində bizi daha da ürəkləndirir.

İrfanla irfan yolçuluğumuzda hər zaman birlikdə olmaq ümidi ilə...

Sağ və salamat qalın!

İRFAN

ictimai fikir jurnalı

Direktor: Salih Zeki MERİÇ
Təsisçi və redaktor: Dr. Abbas QURBANOV
Məsul katib: Nurlan MƏMMƏDZADƏ
Redaktor müavinləri: Hacı Arif HEYDƏROĞLU - Rövşən QƏNİYEV

Redaksiya heyəti:
Ramiz MƏMMƏDOV
Hacı Arif HEYDƏROĞLU
Rövşən QƏNİYEV
Akif HÜSEYNOV
Fuad QULİYEV
Nurlan MƏMMƏDZADƏ
Eldəniz SALMANOV

Abunə və reklam işləri:
Musa İBRAHİMOV

Kompyuter dizaynı:

İrfan Qrafik

Foto:

«İRFAN»

Ünvan:

Bakı şəhəri,
Cəfərov Qardaşları küç. 16
Tel: (+994 12) 492 32 23,
493 02 93

Abunə təmsilçiləri:
Bakı - Musa İbrahimov - 0503254989
Quba - İlkin Qaibov - 0503638145
Ağdaş - Şahin Rəhimov - 050 3887068
İsmayilli - Vəlif Teymurov - 0504653601
Zaqatala - Mayıs Abbasov - 0557476297
Əliabad - Kamran Məmmədov - 0503806922
Şamaxı - Akif Hüseynli - 0506205928
Şəki - Vüqar Məmmədov - 0556237232

İllik abunə qiyməti:
Ölkədaxili 25 manat
Xarici ölkələr üçün 35 dollar
web:www.irfandergisi.com
E-mail
irfan@irfandergisi.com
irfandergisi@yahoo.com

Jurnalın materiallarından istifadə edərkən istinad zəruridir. Müəllifin mövqeyi ilə redaksiyanın mövqeyi üst-üstə düşməyə bilər.

NURLAR Nəşriyyat Poliqrafiya Mərkəzində çap olunmuşdur.

Dövlət Reestr No: 1763

İÇİNDƏKİLƏR

TARİXİN QƏDİM VƏ ƏBƏDİ DİVARLARINA HƏKK OLUNMAĞA LAYİQ ŞƏXSİYYƏT: HEYDƏR ƏLİYEV	6	AZƏRBAYCANI AZƏRBAYCAN EDƏN YERLƏR <i>Saleh ŞİRİNOV</i>	40
MƏDƏNİYYƏT ÜFÜQÜMÜZ <i>Ahmet TECİM</i>	8	ASFALTDƏLƏN <i>Adem ŞAHİN</i>	48
BƏSİTİN İNCƏLİYİ YA DA QƏRB ÜÇÜN ŞƏRQ SAYILAN HƏR YER <i>Salih Zeki MERİÇ</i>	10	ƏZİZ MAHMUD HÜDAYİ VƏQFİNİN BAŞQANI: PROF. DR. H. KAMİL YILMAZ İLƏ REPORTAJ.....	50
MİLLƏTİN YÜKÜNÜ ÖZ YÜKÜ BİLƏNLƏR <i>Akif HÜSEYİNLİ</i>	12	1113 NÖMRƏLİ MƏHBUS <i>Məmməd MƏMMƏDZADƏ</i>	54
BÖLÜNMÜŞ VƏTƏNİN BÖLÜNMƏZ ŞAİRİ: ŞƏHRİYAR <i>Əlşən RZAYEV</i>	14	İNGİLİS İNTİBAH ƏDƏBİYYATINDA TÜRK MÖVZUSU <i>Günəl XƏLİLOVA</i>	57
SƏFALƏT İÇİNDƏ YAŞAYAN BİR UŞAĞIN DİLİNDƏN <i>Ahmet TAŞGETİRƏN</i>	17	ƏLAHƏZRƏT UĞUR, SƏN HARADASAN?! <i>Nəzakət ƏLƏKBƏROVA</i>	58
AZƏRBAYCAN YAZIÇILAR BİRLİYİNİN SƏDRİ YAZIÇI ANARLA REPORTAJ.....	18	GƏNCLƏRİN PSİXOLOJİK HALI <i>Dr. Abbas QURBANOV</i>	60
MÖVLANA VƏ ÖLÜM <i>Dr.İbrahim BAZ</i>	24	HƏQİQƏT NƏ QƏDƏR ACI OLSA DA <i>Səbinə VAQİFQIZI</i>	62
DOĞRULUQ <i>Mehman İSMAYİLOV</i>	26	TEXNO-XƏBƏR <i>Sərxan İSGƏNDƏROV</i>	64
İMANI SEVDİRƏN VƏ ASANLAŞDIRAN PEYĞƏMBƏR <i>Lokman HELVACI</i>	28	XI QURULTAYLA ƏLAQƏLİ OLARAQ TÜRK DÖVLƏTLƏRİ BAKIDA GÖRÜŞDÜ.....	66
BİLİRSİNİZMİ?.....	31	1-2 NOYABR, 2007-Cİ İLDƏ BAKIDA “GƏNCLƏR SİVİLİZASİYALARIN İTTİFAQI NAMİNƏ BEYNƏLXALQ TƏŞƏBBÜS” KEÇİRİLDİ.....	68
ŞAİRLƏR MƏCNUNDUR, SƏHRA BİR LEYLA <i>Nurlan MƏMMƏDZADƏ</i>	32		
NƏFS HESABI <i>Osman Nuri TOPBAŞ</i>	34		

İÇİNDƏKİLƏR

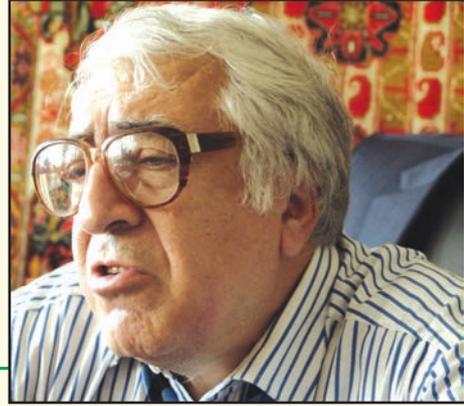

TARİXİN QƏDİM VƏ ƏBƏDİ
DİVARLARINA HƏKK OLUNMAĞA
LAYİQ ŞƏXSİYYƏT: HEYDƏR
ƏLİYEV

6

18

Azərbaycan Yazıçılar Birliyinin
sədri Yazıçı Anar:
*“Bizim dəyərlərimiz min illərin
sınağından keçmiş dəyərlərdir”*

NƏFS HESABI

Mömin olan şəxs namazını qılandan sonra və günə başla-
mazdan əvvəl bir müddət nəfsi ilə baş-baş qalır, onunla bəzi
şərtlərdə razılığa gəlməlidir. Belə ki, bir tacir də qazancını
ortaya vermək gücündə isə onunla belə razılışmalar əldə
edir. Bu vaxt ona bəzi xəbərdarlıqlar edir. İnsan da nəfsinə
xəbərdarlıq və təlqinlər etməlidir.

34

Osman Nuri TOPBAŞ

50

Əziz Mahmud Hüdayi vəqfinin başqanı:
Prof. Dr. H. Kamil YILMAZ :
“MÖVLANA,
MƏDƏNİYYƏTLƏRARASI
MÜNAQİŞƏNİN ÖNÜNƏ KEÇƏN
DÜŞÜNCƏNİN TƏMSİLÇİSİDİR”

TARIXİN QƏDİM VƏ ƏBƏDİ DİVARLARINA HƏKK OLUNMAĞA LAYİQ ŞƏXSİYYƏT:

HEYDƏR ƏLİYEV

Şəxsiyyət fəalliyətin yetirməsidir. Yalnız gördüyü işlər sayəsində insan bir şəxsiyyət kimi özünü dərk, təsdiq və təzahür etdirir. Bəli, şəxsiyyət tarixdə öz sözünü deyir, öz dəsti-xətti ilə yadda qalır. Tarixin inkişafını şəxsiyyətsiz təsəvvür etmək çətindir. Məhz o şəxsiyyətlər canlarıyla, qanlarıyla öz xalqının tarixini yazırlar.

Böyük Yaradan Azərbaycan xalqının taleyinə öz həyatlarıyla tarix yazan bir çox dahi şəxsiyyətlər bəxş etmişdir. Belə şəxsiyyətlərdən biri də "Müstəqilliyimiz daimi və əbədidir" sözlərini şüardan əmələ çevirən, kövrək müstəqilliyimizi bizə diş qıcayan amansız düşmənlərin hücumlarından məharətlə qoruyan, dünya birliyində ölkəmizin mövqeyini getdikcə möhkəmləndirən, planetin aparıcı dövlətlərini Azərbaycanla əməkdaşlığa cəlb edən müdrik öndərimiz Heydər Əliyevdir. Bəli, qılıncı əldə edilə bilməyən bir çox qələbələrin yüksəkliyini ağıl, qələm, söz, müdriklik, uzaqgörən siyasəti ilə fəth edən **Heydər Əliyev...**

XX əsr Azərbaycan xalqının ictimai-siyasi həyatına keşməkeşlərlə və ciddi dəyişikliklərlə zəngin olan tarixi bir dövr kimi daxil olmuşdur. Zaman-zaman sınaqlara çəkilən Azərbaycan xalqı XX əsrin əvvəllərində az da olsa yaşadığı azadlığını yenidən qazanmağa nail oldu və özünün müstəqil dövlətini qurdu. Oğul və qızlarımızın qanı bahasına əldə edilən müstəqilliyin möhkəmlənməsi və əsrin əvvəlindəkindən fərqli olaraq əldən çıxıbmaması birbaşa Heydər Əliyevin adı ilə bağlıdır. Öz müstəsna xidmətləri ilə xalqın yaddaşında yaşayan Heydər Əliyevin nəyə qadir olduğuna təkcə Azərbaycan xalqı deyil, bütün dünya şahid oldu. O, nəhəng bir xalqdan güc alan və nəhəng

siyasəti ilə onu təmsil edən ulu öndərdir.

Heydər Əliyevin Azərbaycanla, xalqımızla bağlı arzuları bitib-tükənməz idi. Vətənə, xalqa olan məhəbbəti hədsiz-hüduzsuz idi. Onun ürəyi Azərbaycan qədər geniş idi. O, dünyanın hansı nöqtəsinə gedirdisə, Azərbaycanı, onun problemlərini də özü ilə aparırdı. Vətənin və xalqın tərəqqisi, inkişafı, azadlığı, müstəqilliyi üçün çalışmış və bu yolda ömrünü şam kimi əridən Heydər Əliyev bütün varlığını bu amala həsr etdi.

Heydər Əliyev böyük istedadlı insan olmuş və bu istedadı ilə hələ gənc yaşlarında hər kəsdən seçilmişdir. O, müstəqil Azərbaycan Respublikası qurulub-yaranana qədər də böyük qəhrəmanlıqlar göstərmiş, hələ xalqlar qəbiristanlığı adlandırılan sovet imperiyasının ən qorxulu zamanlarında belə Azərbaycan xalqının milli sərvətlərini, mənəviyyatını dağıtmaq, parçalamaq, məhv etmək istəyən qüvvələrin qarşısında qətiyyətlə dayanmış və buna nail olmuşdu.

Heydər Əliyevin ən böyük xidməti müstəqil Azərbaycan Respublikasını qüvvələndirməsi və çiçəkləndirməsi olmuşdur. Xalqımızın yenidən vahid yumruq kimi birləşməsində, dövlətçilik ənənələrinin yaradılmasında onun atdığı qətiyyətli addımlar əsrlər keçsə də nəsillərin yaddaşından silinməyəcək.

Bu gün Azərbaycanın hansı guşəsinə baxırıqsa, Heydər Əliyevin əsərlərini görürük. Bu gün Azərbaycanın bütün dünyada özünəməxsus nüfuza və sözə sahib olması məhz ümummilli liderimiz Heydər Əliyevin əsasını qoyduğu xarici

siyasətlə bağlıdır. Ölkədə Konstitusiyanın qəbulu, dilin Azərbaycan dili adlandırılması, milli ideologiya - Azərbaycançılıq ideologiyasının yaradılması ümummilli liderimizin adı ilə sıx bağlıdır.

Bəşər tarixi çox böyük insanlar meydana çıxarıbdır. Onlar inqilablar edib, dövlətlər yaradıb və millətlər üçün böyük işlər görüblər. Ancaq onların çoxu sonradan uğursuzluqlarla qarşılaşıblar. Gördükləri işlər yarımçıq qalıb. Ancaq Heydər Əliyevin ən böyük nailiyyəti bir də ondan ibarətdir ki, onun qurduğu, yaratdığı və ömrünün sonuna qədər başçılıq etdiyi Azərbaycan Respublikası hələ də yaşayır, inkişaf edir və onun siyasi kursu müvəffəqiyyətlə davam edir.

Dağlam düşüncəli hər bir Azərbaycan vətəndaşı bilir ki, Heydər Əliyev yoluna, ideyalarına sadıq qalmadan xalqın xoşbəxtliyinə, dövlətin tərəqqisinə nail olmaq mümkün deyil. Tam səmimiyyətlə deyə bilərik ki, görkəmli ictimai-siyasi və dövlət xadimi olan Heydər Əliyevin yoluna, ideyalarına, siyasətinə sadıq olacağını qəti şəkildə bəyan edərək Azərbaycan adlı gəmini Yer kürəsinin təlatümlü sularında məharətlə idarə edən hörmətli Prezidentimiz İlham Əliyev üzərinə götürdüyü bu məsuliyyətli və çətin vəzifələrin öhdəsindən layiqincə gəlir.

Ümummilli liderimiz Heydər Əliyevin "Xalq dövlət üçün yox, dövlət xalq üçün olmalıdır" - kəlamı bu gün Azərbaycan Respublikasının apardığı siyasətin əsas devizinə çevrilib.

"Mənim həyat amalım bütün varlığım qədər sevdiyim Azərbaycan xalqına, dövlətçiliyimizə, ölkəmizin iqtisadi, siyasi, mənəvi inkişafına xidmət olub. Bu yolda bütün gücümü və iradəmi yalnız müdrik və qədirbilən xalqımdan almışam. Ən çətin anlarda, ən mürəkkəb vəziyyətlərdə yalnız və yalnız xalqıma arxalanmışam. Bu da mənə dözümlü, iradə verib və bütün uğurlarımı təmin edib."

MƏDƏNİYYƏT ÜFÜQÜMÜZ

Bu torpaqlar hər zaman fəxr ediləcək elm, təfəkkür, siyasət xadimləri, ədəbiyyat və incəsənət adamları ortaya çıxarmışdır. Nizami, Füzuli, Nəsimi, Şəms Təbrizi, Yəhya Şirvani, Tusi, Üzeyir Hacıbəyov bunların sadəcə bir qismidir. Adını saydığımız bu şəxslər yalnız Azərbaycana deyil, bütün Türk dünyasına, hətta bəşəriyyətə xidmət etmişlər.

Mədəniyyət, bir cəmiyyətin bütün fərdlərinin sahib olduğu hadisələri və məsələləri qarşılayan duyğu və düşüncə şəkilləri ilə tarix içində meydana gələn fikir və sənət məhsulu, dəyər hökmlərinin bütünü olaraq ifadə edilir. Eyni zamanda cəmiyyətləri bir-birindən fərqləndirən və eyni duyğular ətrafında toplayan güc də mədəniyyətdir.

Tarix boyu hər cəmiyyət öz mədəniyyətini ucaltmağa çalışaraq digər mədəniyyətlərdən fərqlənməyə və irəli getməyə çalışmışdır. Dil, din, tarix birliyi mədəniyyətin vazkeçilməz ünsürlərini formalaşdırır.

Bilindiği kimi Qafqaz və Anadolu bölgəsi dünyada uzun illər İslamın və türklüyün elm və mədəniyyət mərkəzlərindən biri olmuşdur. Bu torpaqlar elm və insanlıq aləmi üçün elm xadimləri və mənəvi böyüklər, mütəfəkkirlər, şair və ədəbiyyatçılar yetişdirmişdir.

Xüsusi ilə Anadolunun türkləşməsində və İslamlaşmasında Qafqazdan Anadoluya axın edən elm və könül adamlarının çoxsaylı köçü bu sahədə böyük rol oynamışdır. Bu gerçəyi böyük türk mütəfəkkiri Xoca Əhməd Yəsevi "Bir aşk odu yaktık, diyarı-ruma (Anadolu) attık" sözü ilə ifadə etmişdir.

Dünya xalqları arasında əlaqələr çox sürətlə dəyiş-

məkdədir. İyirminci əsrin böyük bir hissəsi iki qütblü bir dünyada keçdi. Bu qütblər Nato və Varşava paktı olaraq ifadə edilməkdə idi. İyirminci əsrin son onilliyində SSRİnin və sosialist dünya sisteminin dağılması ilə müasir dünyada güclər yenidən dəyişdi. Sovetlər birliyindən ayrılan yeni türkdilli dövlətlər meydana çıxdı.

Başda Azərbaycan olmaq üzrə uzun illər öz millimənəvi dəyərlərindən məhrum və uzaq qalan türk xalqları öz kimlik və mədəniyyətlərinə yenidən qovuşdular. Uzun illər ərzində qaradaşlarından ayrı qalan və onların həsrətini çəkən Anadolu türkləri də böyük bir həyəcan və sevinc hissi yaşadı. Azəri türkləri yenidən öz tarixinə, dilinə, dini inanclarına, folkloruna, milli-mənəvi dəyərlərinə qovuşdu.

Sosializmin buxovlarından xilas olan Azərbaycan xalqı öz mədəni dəyərlərinə qovuşarkən eyni zamanda dünyada var olan populyar mədəniyyətin problemləri ilə qarşılaşdı. Bunların da bir çoxu müasir dünyanın və qloballaşmanın gətirdiyi problemlərdir...

Dünya küresəlləşmə nəticəsində sürətlə inkişaf edərək böyük bir kənd halına gəldi ki, bu da milli mentalitetləri təhlükə altına aldı. Bu qloballaşma qaçınılmaz proses olaraq sel kimi sürətlə hərəkət etməkdə və böyük

balıqların kiçik balıqları yeməsi kimi böyük bir təhlükə daşımaqdadır.

Bu təhlükədən xilas olmağın yeganə yolu cəmiyyətimizin və xüsusilə də gəncliyimizin öz milli-mənəvi dəyərlərini sevməsi, dilinə, dininə, tarixinə və kimliyinə sahib çıxması ilə mümkündür. Bunu əvvəlcədən görən mərhum prezident Heydər Əliyev “Gənclik milli və mənəvi ruhda tərbiyə olunmalıdır” deyərək gerçəkləri dilə gətirmişdir. Dünyanın heç bir ölkəsində gənclərə onun qədər dəyər verən başqa bir dövlət başçısı tapmaq mümkün deyildir. Heydər Əliyev, gəncliyi Azərbaycanın gələcəyi kimi görüb onların milli-mənəvi dəyərlərə bağlı və vətənsəvər ruhda tərbiyə olunmasına xüsusi qayğı göstərirdi.

Öz dəyərlərinə sahib olan xalqlar, dövlətlər milli-mənəvi dəyərlərini müsbət ümumbəşəri dəyərlərlə zənginləşdirərlərsə dünyada mühüm yer tuturlar. Bu torpaqlar hər zaman fəxr ediləcək elm, təfəkkür, siyasət xadimləri, ədəbiyyat və incəsənət adamları ortaya çıxarmışdır. Nizami, Füzuli, Nəsimi, Şəms Təbrizi, Yəhya Şirvani, Tusi, Üzeyir Hacıbəyov bunların sadəcə bir qismidir. Adını saydığımız bu şəxslər yalnız Azərbaycana deyil, bütün Türk dünyasına, hətta bəşəriyyətə xidmət etmişlər.

Dövlət və siyasət xadimi kimi H. Əliyevin ismini yad etməksə bir vətəndaşlıq borcumuzdur. Heydər Əliyev Türk dünyasının iyirminci əsrdə yetişdirdiyi dahi dövlət və siyasət xadimidir. Ümummillə lider Heydər Əliyevin Sovətlər dönəmində həyata keçirdiyi siyasi gediş Orta Asiya, Qafqaz regionu və bütün Türk dünyasında yaşayan insanlar üçün hər zaman bir güvən qaynağı olmuşdur.

Türkiyə ilə dərin tarixi, mədəni, din və dil bağları olan Azərbaycanın yaxın dövrlərdə də bu bağların güclənməsində Heydər Əliyevin

böyük əməyi olmuşdur. Ümummillə lider Heydər Əliyev müstəqil Azərbaycan dövlətinin qurulmasını, dirçəlib ayağa qalxmasını, inkişaf edərək dünya dövlətləri arasında layiq olduğu yeri almasını təmin etmişdir. Həmçinin bir çox beynəlxalq təşkilatları ilə böyük dövlətlərlə birbaşa əlaqələrin qurulması ümummillə liderin xidmətlərindən bir qismidir.

Ümummillə lider Heydər Əliyev tərəfindən ortaya qoyulan dövlətçilik siyasəti prezidentimiz İlham Əliyev cənabları tərəfindən daha da gücləndirilməkdə və davam etməkdədir.

Türk dünyasının dahi lideri Heydər Əliyevin “Biz Azərbaycanda öz milli-mənəvi dəyərlərimizə söykənərək, eyni zamanda xalqımızın elminin, mədəniyyətinin inkişafına milli-mənəvi dəyərlərin, ümumbəşəri dəyərlərin zənginləşməsinə xüsusi əhəmiyyət veriririk” sözləri hər birimizin yoluna işıq tutmalıdır.

Məhz bu işıqla nurlandırılan yolda vətəninə, millətini, bayrağını və torpağını sevən bir gənclik yetişdirilə bilər. Sürətlə dövr edən, inkişaf edən və dəyişən dünyada millətin öz gələcəyindən üstün tutan bir gəncliklə öz yerimizi almaq mümkündür.

Hər gün dünyada ulduzu daha da parlayan Azərbaycan bu işıq sayəsində sabaha doğru daha əmin addımlarla irəliləyəcəkdir. ■

BƏSİTİN İNCƏLİYİ YA DA QƏRB ÜÇÜN ŞƏRQ SAYILAN HƏR YER

*ir türk yazar, Cəmil Meriç üçün
"Kırık camı altına tercih eden
münzevi derviş"* ifadəsini işlə-

dir. Meriç son yüz ilin böyük mütəfəkkirlərindəndir. Cümhuriyyət dövründə yaşasa da cümhuriyyətdən böyükdür. Çünki o, Osmanlının küllərindən yüksələn bir vulkandır. Gənc beyinləri tələbə yataqxanalarında, sinif otaqlarında, universitet dəhlizlərində sanki əsir almış və maarifləndirərək böyütmüşdü. Əslində Cəmil Meriç cümhuriyyət sonrası elm və irfan məfkurəsinin banisi sayılır. Cəmil Meriçin kırık camı (şüşəni) altından üstün tutması onun böyük bir mədəniyyətə mənsub olmasının nəticəsidir. O mədəniyyət də hər zaman sadəliyi dəyərləndirən və incəlikdə ehtişamı yaxalayan bir mədəniyyətdir. Meriçin sahib olduğu mədəniyyət ümumi mənada şərq, xüsusi mənada isə İslam desək yanılmazdır. Kökləri dərin və əsil, humanizmi zirvədə olan Şərq...

Şərq haradır görəsən? Yazar Nihat Gənc bu sualın cavabını çox gözəl verir: *"Şərq, Qərbin bombalarının düşdüyü hər yerdir."* Bu ifadə çox ağır, lakin yerində söylənmiş bir sözdür.. Dünyanın harasında bir bomba partlayırsa o bombanın düyməsinə basan barmaqlar ya Qərbə aiddir, ya da Qərbin modern kukllarına.

Başdan qeyd edək ki, ifadə edilən Şərq-Qərb kəlmələri coğrafi temrin olaraq deyil, tamamən sahib olduğu və şamil olunan mənə baxımından ələ alınmışdır.

***

Şərqin övladı olan bizlər kiçik şeylərlə xoşbəxt ola bilən insanlarıq. Arzu və istəkləri bitib-tükənməyən Qərb insanı kimi doyum-suz deyilik.

Biz maddi və insani istəklirimizdən əvvəl ruhumuzun hüzurunu düşünürük. Bəlkə də dedikləri kimi maddəyə olan hərisliyimizin az olmasının və bunun nəticəsində həyatı "həyəcansız" yaşamamızın səbəbi də bundan qaynaqlanır.

Şərq insanının üzündəki acı və izzirabın dərinliyi Qərb insanını boğacaq qədər qorxunc və hürküdücüdür. Bəlkə də şərq-qərb ifadəsi tam yerinə düşmüş, amma bir gerçək var ki, Şərqdən hər zaman acı və ah-nalə səsləri yüksəlmişdir... İndinin özündə də, keçmişdə də...

Şərqin türküləri varkən Qərbin pop musiqisi dedikləri günlük və duzsuz nəğmələri var.

Şərqdən hər zaman inilti səsi gəldiyi halda Qərbdən iyrenc qəhqəhələr yüksəlir.

Şərqdə məzlumların ah-naləsi varkən, Qərbdə bu ahların üstünə uyuşmuş zəlilər var.

Şərqdə səmimi və qəlbədən gələn təbə-

Şərqdə namus vardır. Ədəb-ərkan, iffət vardır. Qərbdə isə aşınmış ailə qavramı, düşüncənin namussuzluğu, intellektin saxtası, sıradan insanınsa uydurma saflığı və insanları aldadışı var.

sümlər varkən Qərbdə rəngi bilinməyən iki-üzlü diş ağartmalar var.

Şərq insanı üçün gülmək böyük bir şeydir. Çünki gülmək üçün səbəbləri azdır. Və ya belə deyək: Şərq insanı kiçik şeylərin sevinci ilə gülə bilir. Gülmək az yaşandığı üçün qiyməti də o nisbətdə böyükdür.

Şərqdə vəfa, qayğıkeşlik və fədakarlıq vardır. Qərbdə isə yalan, riya və şantaj var.

Şərqdə namus vardır. Ədəb-ərkan, iffət vardır. Qərbdə isə aşınmış ailə qavramı, düşüncənin namussuzluğu, intellektin saxtası, sıradan insanınsa uydurma saflığı və insanları aldadışı var.

***

Bizimlə Qərb insanı arasında həyəcan nöqtələri çox fərqlidir. Biz Qərbə heç getmədik. Getmişsek də özümüzə yaxşılıq aparmışıq. Azan səsinə, Mövlana nəfəsinə, Yunus sevgisinə oraya daşımaq üçün getmişik. Bizim qılıncımızdan nə keçmişdə, nə də indi – heç bir zaman qan damlamamış, qələmimizdən də nifrət cümlələri çıxmamışdır.

Amma Qərb bizə gəldi. Qərb insanı bizə gəldi. Biz Qərb insanını istilacı olaraq gördük hər zaman. Hər zaman istila edən və qarşı dəyərləri saymayan...

Hamımızın bildiyi məşhur nağıl var. *“Qarğa ilə tülkü”*nün nağılı.

Bəsit və sadə bir nağıl. Qarğa ilə tülkü arasında baş verən və tülkünün hiyləgərliyini, qarğanın axmaqlığını təmsil edən sadə bir hekayə.

Məşhur nağılın sonunda *“Axmaq qarğa qaq dedi, pendiri tülkü yedi”* cümləsi dillər əzbəridir. Hamımız hekayədə keçən tülkünün pendiri min bir hiylə ilə qarğanın ağzından alıb həzm-rəbdən keçirdiyinə heyret edirik.

Əslində isə bu nağılda görə bilmədiyimiz başqa bir nüans da var. Bu nağıl qarışıqlıqla sadəliyi anladan Şərq-Qərb analizini ən gözəl şəkildə ortaya qoyan bir hekayədir.

Azərbaycanda qarşılaşdığım və sadəcə ibtidai sinif oxumuş, lakin həyat diplomuna sahib bir kəndlinin nağıldakı hadisə ilə Qərbin iç üzünü əlaqələndirməsi məni heyretə saldı. Nağılın iki məşhur personajı və üstündə dava gedən pendir bizim zənn etdiyimiz kimi sadəcə pendir və qarğa məsələsi deyil. Oradakı qarğa, Qərbin axmaq və avam yerinə qoyduğu Şərq insanıdır, yəni Qərbin gözündə şərqli görünən hər kəs. Hiyləgər tülkü də Qərbi təmsil edir. Qarğanın ağzından alınan pendir, başda neft olmaq şərti Şərqin sahib olduğu bütün xəzinələrdir. Hekayənin əsli bundan ibarətmiş.

Əcəba, Cəmil Meriç qırıq camı altına tərcih etməklə xəta etdimi?

Ya da biz ağzımızdakı pendirin qiymətini nə zaman anlayıb tülküyə acıq verəcəyik?

Yaxud hansı anlayış bizi içindən çıxılmaz ətalətə sürüklədi?

Əcəba, iddiasızlığımızla, sadəliyimizlə və içə dönük bu halımızla hər zaman qarğa rolunumu oynayacağıq?

MİLLƏTİN YÜKÜNÜ ÖZ YÜKÜ BİLƏNLƏR

İndiki gənclərimiz özlərinə nümunə insan seçmək xüsusunda çox yanılırlar. Bir çoxları şöhrətin əsiri olan, milli-mənəvi duyğulardan, vətən sevgisindən bixəbər olan saxta qəhrəmanları sevməkdən və onların həyat tərzini izləməkdən düşünməyə fürsət tapa bilmir ki, nə üçün və harada yaşadığını anlasın. Bir də o şair bizim, bu yazıçı bizim deyə səs-küy salan bəzi xalqlar kimi biz də belə mübahisələrlə özümüzü aldatmaqdan, mübahisəsini elədiyimiz şəxsiyyətlər kimi şəxsiyyət olmağa çalışsaq daha yaxşı olardı. Çünki ot kökü üstə bitər sözü boşuna söylənməmişdir.

Bir xalq heç vaxt özünə edilən yaxşılığı unutmaz. Millət üçün heç bir qarşılıqsız əziyyət çəkənləri kənardan müdaxilələr olsa da ürəyində yaşadar o millət. Tarix boyu hər bir millət öz hegemonluğunu başqaları üzərində göstərərək özünün güclü olduğunu isbat etməyə çalışmışdır. Heç bir xalq, üzərində hegemonluq edənləri də unutmaz və bağışlamaz. Çünki öz mənafeyini qorumaq üçün millətini qurban verəni də, öz millət və dövlətini qorumaq üçün düşünmədən canını fəda edəni də qiymətləndirən xalqdır. Həmişə millətə ruh verən və nümunəvi insanların yetişməsində böyük rola sahib olanlar ədəbi liderlər olmuşdur. Məhz ədəbi liderlər deyirik. Çünki insanlar əsarətə düşər olub hər cəhətdən əzildiyi vaxtlarlarda xarici qüvvələrə qarşı birlik yarada bilmək üçün ən çox ruhi əziklikdən qurtulmağa möhtac olurlar. İnsanlarda ruh yüksəkliyi və mübarizə əzmi yaratmaq xüsusunda ədəbi liderlərin rolu böyükdür. Rus yazıçısı Qriqori Petrov qələmə aldığı Bir millətin oyanışı adlı əsərini roman kimi yazsa da, eyni zamanda Finlandiya xalqının inkişafı və özlərini başqa millət və dövlətlərin boyunduruğundan qurtarma tarixi idi bu əsər. O əsərdə hər şeyi başladan qəlbi vətən sevgisi ilə dolu bir neçə insan idi. Diqqət edilərsə üç qitədə hökm sürmüş Osmanlı ordusu müharibələrə gedərkən şeirlər, qəsidələr və marşlar oxuyaraq əsgərləri ruhlandırmaq üçün Mehtər qrupunu həmişə yanlarında aparardı. Bəzənsə ədəbiyyat liderləri bir çox insan tərəfindən əhəmiyyətlə qarşılanmır.

Bəs nəyə görə liderdir bunlar?...

Ona görə ki, yalnız bir lider insanları yönləndirə bilər. Onlar da könüllərindəkini qorxmadan çəkinmədən şeir, hekayə, roman və bu kimi fəaliyyətlərlə insanlara çatdıraraq onları düşüncə yuxusundan oyadarlar.

Bundan sonra insanları istiqamətləndirən isanlar çıxır xalqın içərisindən. Ədəbi liderlərin ruhlandırıcı kəlamları onlarda olan cəsarətə cəsarət qatır. Ona görə də tarixlər boyu hər bir xalq öz öndəriylə yanaşı o ədəbiyyat ərlərinin adını da çəkir. Ancaq qəlbi vətən sevgisi, millət eşqiylə dolu olan insanlar etdiyinə fərqiində olur. Yenə tarixi vərəqlədiyimiz vaxt görürük ki, vətəni üçün canını qurban edən liderlər sinələrinin Allah, peyğəmbər və vətən eşqiylə dolu olması səbəbiylə milləti cüşa gətirmək üçün qəzəllər, qəsidələr yazırlar. Belə insanlar sadəcə keçmişdə qalmadı, günümüzə də bu cür insanlar öz varlığını davam etdirir. Dedikləri sözlər şeir kimi olmasa da şeir kimi qüvvətli və təsirlidir.

Təəssüf ki, indiki gənclərimiz özlərinə nümunə insan seçmək xüsusunda çox yanılırlar. Bir çoxları şöhrətin əsiri olan, milli-mənəvi duyğulardan, vətən sevgisindən bixəbər olan saxta qəhrəmanları sevməkdən və onların həyat tərzini izləməkdən düşünməyə fürsət tapa bilmir ki, nə üçün və harada yaşadığını anlasın. Bir də o şair bizim, bu yazıçı bizim deyər səs-küy salan bəzi xalqlar kimi biz də belə mübahisələrlə özümüzü aldatmaqdan, mübahisəsini elədiyimiz şəxsiyyətlər kimi şəxsiyyət olmağa çalışsaq daha yaxşı olardı. Çünki ot kökü üstə bitər sözü boşuna söylənməmişdir. Onsuz da kimin hansı millətdən olduğu hamıya məlumdur. Ən əhəmiyyətli nümünəvi insanları örnək alaraq nümünəvi olmaqdır.

Hal-hazırda Nizami, Füzuli, Mövlana və bir çox ədiblər haqqında proqramlar keçirilir, sözlər deyilir kameralar qarşısında. Görəsən onları mənimsəyib, onlarla öyünüb kameralara qarşı onları tərifi etməkdənsə, bu yazıçı, şair və mütəfəkkirlərin əsərlərindən heç olmazsa birini açıb oxuyan var mı?

ŞEİR

QƏLBİNDƏDİR VƏTƏNİN

Vətən sevgisini, vətən adını,
Qoruyub hər zaman sən saxlamısan.
Vətənə içdiyin zabit andını,
Vətən bayrağı tək sən ucaltmısan.

Həyat güc alıbdır əməllərindən
Hünərin, zəhmətin günəşdir, aydır.
Ürəyi duyursan baxan gözlərdən,
Sənə İlahinin verdiyi paydır.

Hünər meydanıdır qoyduğun təməl,
Səni ucaldıbdır sevdiyin əməl,
Sevirsən vətəni ürəyin kimi
Həyatın gözəldir əməlin kimi.

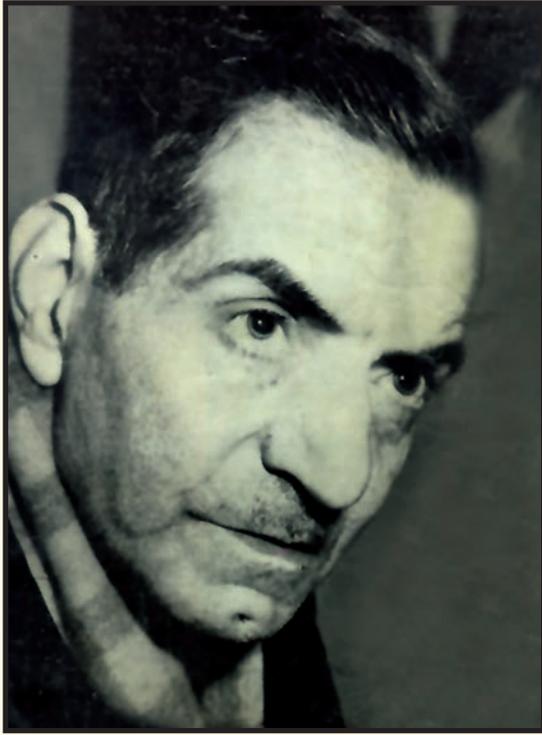
Qəhrəmanlıq qeyrəti var canında,
Babanın qanıdır axır damarda
Xoşbəxt övladısan bu dünyanın da.
İgidlər qanıdır axır qanında.

Xalqın qəlbindəsən ucadır adın,
Zabitsən, igidsən qoşadır adın,
Bu adı veribdir böyük xalqımız,
Yaxşılıarı sevir daim xalqımız.

VAQİF NUR

BÖLÜNmüş VƏTƏNİN BÖLÜNMEZ ŞAİRİ ŞƏHRİYAR

Dünya ədəbiyyatında Şərq poeziyasının, ecazkar Şərq poeziyasında isə Azərbaycanın özünəməxsus yeri var. Azərbaycan ədəbiyyatındakı ideya və təlimlər yalnız dövrə, günə deyil tarixə, ədəbiyyata məxsus dəyər və sərvətlər təşkil edir. Nizami yaradıcılığında insansevərlik və bəşəri məhəbbət; Nəsimi yaradıcılığında sənət eşqi, dərin etiqad və düşündürən mütəfəkkirlik; Xətai yaradıcılığında vüqar, sadəlik, xalq ruhuna yaxınlıq; Füzuli şeirindəki dərin sənətkarlıq, irfan və təsir

qüdrəti; Vaqif yaradıcılığında həyat və insani gözəlliklərin tərənnümü; Sabir sənətindəki şeir gücü, ehtiras ədəbiyyatımızdakı zənginliyi təcəssüm etdirir.

Azərbaycan ədəbiyyatı ucsuz-bucaqsız bir xəzinədir. Budur, bu ucsuz-bucaqsız xəzinə içində elə bir cəvahir vardır ki, onu yüzlərcə sandıq içində saxlasanız da, parıltısını yox edə bilməzsiniz. Bəli, məhz bu cövhər Məhəmmədhüseyn Şəhriyardır.

Cənubi Azərbaycan ədəbiyyatının ən böyük şairlərindən olan Şəhriyarı bütün dövrlərin şairi adlandırma bilərik. Şəhriyar poeziyasının ideya təməlini nə kommunizm, nə şahçılıq, nə də digər siyasi təlimlər təşkil edir. Onun yaradıcılığının əsasını bütövlükdə xalqa, bütövlükdə Şərqə, İslama, türklüyə məxsus ideya və təlimlər yalnız dövrə, günə deyil tarixə, ədəbiyyata məxsus dəyər və sərvətlər təşkil edir.

İki sahilə, iki dünyada, iki tarixdə yaşayan Şəhriyar həm də iki, üç dil məkanında (Türk, Fars və Qərb) yaşamaq məharətinə sahibdir. Əlbəttə, biz üçdilli bədii-mənəvi sərvətin sahibləriyik və bizim həm türk dilində, həm də Fars dilində yazan şairlərimiz indi də vardır. Lakin hər iki dildə zirvə fəth edən fars dilinin taleyində Hafiz, türk dilinin taleyində Füzuli işini birlikdə, eyni anda görən dahimiz yalnız Şəhriyardır.

Şəhriyar poeziyasının ideya təməlini nə kommunizm, nə şahçılıq, nə də digər siyasi təlimlər təşkil edir. Onun yaradıcılığının əsasını bütövlükdə xalqa, bütövlükdə Şərqa, İslama, türklüyə məxsus ideya və təlimlər yalnız dövrə, günə deyil tarixə, ədəbiyyata məxsus dəyər və sərvətlər təşkil edir.

Şəhriyarın əsərlərində sosial mövzulardan başqa antişovinizm, humanist fikir və duyğular da özünə yer tapmışdır. Şəhriyar öz yurdunu, öz xalqını sevdiyi qədər digər insanları da sevmiş, həm ölkəsində, həm də dünyada sülhü və dostluğu arzulamışdır. O, II Dünya müharibəsi illərində yazdığı *“Ey Tehranlı”* və *“Eynşteynə məktub”* şeirlərində irqçiliyə və müharibəyə qarşı çıxmış, xalqlar arasında qardaşlıq, bərabərlik, sülh, dostluq və sevgi yaranmasının arzusunda olduğunu vurğulamışdır.

Şair *“Ey Tehranlı”* şeirlərində farsların İrani Tehrandan ibarət saydıqlarından, rəşdiləri *“balıq başı”*, turluları *“kəllə yeyən”* deyər adlandıraraq xor baxdıqlarını, isfahanlı və qumlulara pis, türklərə isə *“türkəhər”* dediklərini dilə gətirərək qınayır. Beləliklə Şəhriyar, İranda 1040-cı ildən 1925-ci ilə qədər davam edən 1000 illik türk hakimiyyətindən (Səlcuqlular, Elxanilər, Ağqoyunlular, Qaraqoyunlular, Səfəvi, Afşar və Qacar xanədanları) sonra faşist Pəhləvi rejiminin həyata keçirdiyi fars şovinizminə qarşı çıxmış, farsların dil, mədəniyyət, inzibati, sosial və siyasi baxımdan digər xalqlara, həmçinin türklərə qarşı olan düşmənçilik və alçaldıcı rəftarını şiddətlə qınamış və rədd etmişdir.

Şəhriyar milliyyətini və dilini sevdiyi kimi elini də sevən şairdir. O heç vaxt xalqını və vətənini sevməkdən doymamış, bu sevgisini hər fürsətdə açıq-aydın göstərmişdir.

Şəhriyarın əsasən farsca yazmasına baxmayaraq onu dünya miqyasında tanıdan və ona əhəmiyyət kəsb etdirən ünsür azəri türkcəsində yazdığı əsərləridir. İndiyə kimi Şəhriyarın azəri türkcəsində yazdığı 92 şeiri təsbit edilmişdir.

Ana dili türkcəyə vurğun, məftun, aşiq olan və onu *“çəşməlikdən”, “dəryalığa yüksəldən Şəhriyar, türkcənin “dəryalıq”dan, “okeana”* ucalmasını arzulamaqda, ümid etməkdə və ucalacağına inanmaqdaydı. Bu ümid və arzu Şəhriyar kimi bütün türk dilində danışanların da ümid və arzusudur.

Şəhriyarın ana dilində yazdığı şeirlərin hər biri sənət, fəlsəfə və söz varlığı baxımından əhəmiyyət daşımaqla bərabər, ustad hər şeydən əvvəl Heydərbaba şairidir.

Şəhriyar poeziyası bütöv bir xalqın dilinə vurulan qıfılı qələmlə vurub qırdı. Hər iki tərəf arasında vüsal və görüşmək yasağını Xudafərin körpüsündən keçirib Arazı atdı. Sahilləri ayıran Arazın günahını da qütbləri birləşdirən Şəhriyar bağışlatdı.

Şimal və Cənub məsələsi Araz kimi, bir almanın iki yarısı olan hər iki tərəfin sənətçilərini amansız məşğul edib. Hər iki “tay”ın bir-birinə olan sevgisi, qardaşlıq hissləri, birləşmə arzuları Şəhriyarın əsərlərində də gözə çarpır. Şəhriyar *“Gözüməydin”, “Qafqazlı qardaşlar ilə görüş”* şeirlərində Bakıya etdiyi xəyali səyahətləri aydan arı, sudan duru bir dillə

danışır. Şimala olan həsrətini bu xəyali səyahətlərlə qət edir.

Azərbaycan şeirlərində dağlar (Şimalda Qoşqar, Kəpəz, Şahdağ, Murov və s.; Cənubda Səhənd, Savalan, Heydərbaba və s.) Təbriz, Ərk qalası, Xəzər, Göygöl, Kur və Araz simvolik mənalarla zəngin anlayışlardır. Bunların içərisində də üzərində ən çox durulanlardan biri Araz çayıdır.

Araz Türkiyədən öz mənbəyini götürməsi, Şimalla Cənubu bir-birindən ayırması və Xəzər dənizi vasitəsi ilə Türküstan sahillərinə çatması səbəbiylə arxa planı dərin, geniş imicli bir simvoldur. Bu səbəbdən bütün şeirlərə, yazılara mövzu olmuşdur. Şairlər Araz haqqında bəzən sevgi, bəzən həsrət, bəzən şikayət, töhmət və s. hisslərini dilə gətirmişlər. Araz simvolu Şəhriyarın şeirlərində də öz əksini tapıb. Şair “Məmməd Rahimə ikinci cavab”da Arazı “düşmən əlində bir qılınc”a oxşadır:

Araz düşmən əlində bir qılıc tək ortanı kəsdi.- deyən Şəhriyar Arazı ümumiyyətlə gileyli yanaşır. Şair Arazdan inciyib, küskündür. O, Araz çayını vətəni bölən bir **“qılınc” kimi görür, “ağlamaq” və “göz yaş”** sözləri ilə əlaqələndirir.

Şəhriyar, şeiri **“şairin fitri istedadı, ağı və zövqü”**nün yaratdığını, “şairin hisslərinin dalğalanmasından mövzunun ortaya çıxdığını, sonra mövzunun mənaya çevrildiyini, mənənin da sözlərlə ifadə olduğunu” izah etmiş, şeiri bir insana bənzətmiş, onu cismani və ruhani olaraq ikiye ayırmışdır. Şair “Şeirin ruhunu insanın mənəvi aləmi, cümlələrini onun cismani aləmi sayır. Şair hər sözü şeirin bir üzvü olaraq görür. Onun fikrincə hər sözün gözəlliyi, şeir tənəsüblüyü və gözəl olması üçün imkan yaradır.

Böyük şair dilin dühasına çatmış olan şairdir. Şəhriyar bu baxımdan ulu bir şair mərtəbəsindədir. Bugünkü azəri türkcə-

sinin bütün dühasını Şəhriyarın əsərlərində görürük.

Şəhriyar Nizamidən, Xəqanidən, Nəsimidən, Füzulidən, Saib Təbrizidən, Nəbati əsrindən bəri ilk dəfədir bizə eyni mənəvi məkanda, eyni dil və din mühitində, eyni əxlaq və mənəviyyət iqlimində yaşadığımızı yenidən dərk etdirmişdir. Şəhriyar ürəklərdə və beyinlərdə mənəvi və milli bütövlük hissini oyandıran bir qardaşlıq rəmzidir.

Şəhriyar ədəbiyyat tariximizdə böyük bir abidə kimi qalacaq və hər zaman digər böyük şairlərimiz kimi ürəyimizdə, dilimizdə və kitablarımızda yaşayacaqdır.

Səfalət içində yaşayan bir uşağın dilindən

Göyə uçurmağa bir şarım belə yox . Şar paylayan bir əmim də yox...

Ayaqlarım palçıq içində, geyməyə ayaqqabım yox...

Əynimdə bərli-bəzəkli məktəbli paltarlarım yox...

Xəstələnmişəm, həkimim yox. Getməyə xəstəxanam, dərman almağa imkanım yox.

Ucqar dağların arxasında yaşayıram, əgər başıma bir iş gəlsə şəhərə gəlməyə imkanım, dizimdə taqətim yox.

Anam qardaşımı ucqar dağ yollarında, qar içində dünyaya gətirdi. Anamın nə bir həkimi, nə də əlindən bir tutanı yox.

Bayramım yox, bayram etməyə imkanım yox... Atamın dəfələrcə tərs üzünə çevrilmiş pencəyindən bir pencəyim var mənim, amma gecə qoynunda sabahladığım bazardan yeni alınmış nə bir paltarım, nə də bir cüt ayaqqabım yox...

Bir məktəbim var mənim. Dəftərim, qələmim, kitabım, gülürüzlü bir müəllimim yox... Kim bilir hansı ülvi hisslər bəxş edəcək bir sinif yoldaşım yox...

Dərddən beli bükülmüş bir atam var mənim, amma gülümsəmələri könlümü oxşayan bir atam yox. Çünki atamın gülümsəməyə macalı yox.

30 yaşında qocalmış bir anam var mənim, amma gözlərinə baxdığımnda dünyaları mənə bəxş edə biləcək bir anam yox... Çünki anamın gözlərində bitmiş bir dünyanın izlərini görmək olar.

Anamla atamın bircə dəfə də olsun bir-birinin üzünə sevgi ilə baxdıqlarını görmədim.Sanki həmişə öz qəlblərinə baxarlar, bir-birinə baxacaq gözləri yox onların...

İçindən buğ çıxan çörəyim də yox mənim.

Çörəyim var, amma zibilliklərdən topladığım... Çörəyim var, amma sədəqə kimi maşınlardan palçığa bataraq ala bildiyim. Çörəyim var, amma anamın dözülməz xacələtlər altında başqa anaları əzərək zibilliklər içindən toplaya bildiyi...

Bir kəndim var. "Mən buralıyam " deyə biləcəyim bir şəhərim yox. Milyonlarca evsiz uşaqlardan birisiyəm, sıtınacaq bir ev axtaran...

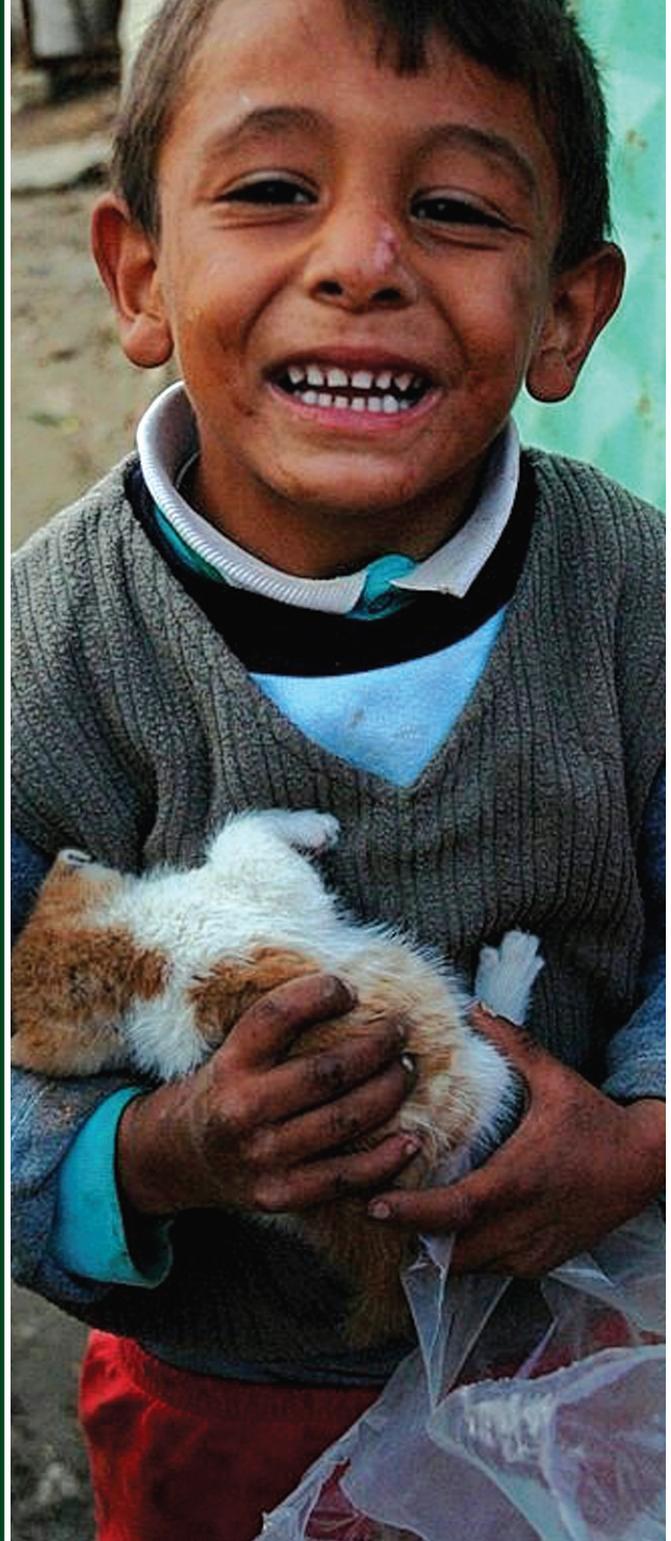
Bir evim yox mənim. Dağ yamaclarını yalayan güllə səslərindən qorxuram. Qaranlıqdan qorxuram, gecənin gündüzə daşdığı ölümlərdən qorxuram.

Anamı, atamı, qardaşımı, bacımı bir güllə ilə mənasız bir savaşa itirməkdən qorxuram. Böyük qardaş olmaqdan, böyük bacı olmaqdan, ata-ana olmaqdan qorxuram.

Sabahlardan qorxuram. Səhər oyanmaqdan, axşam yatmaqdan qorxuram.

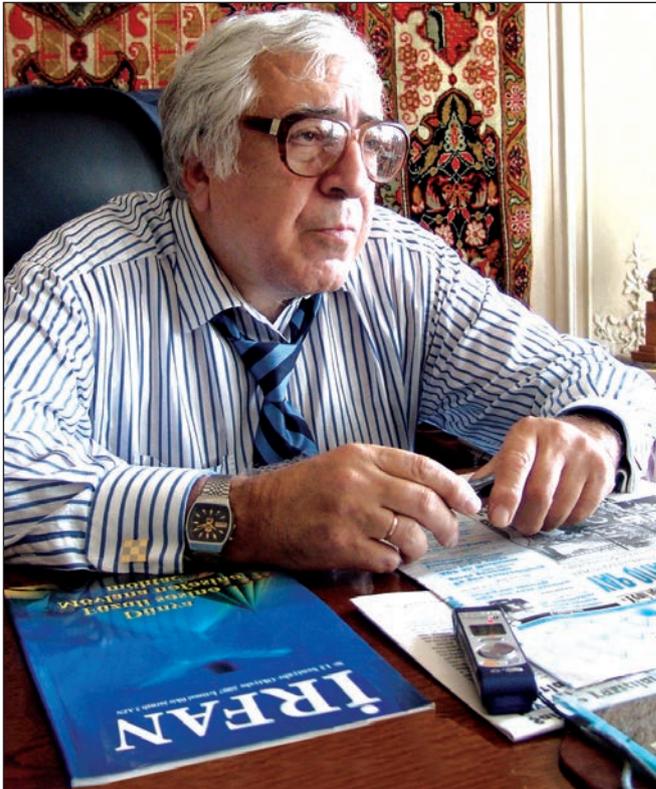
Pənah gətirdiyimiz şəhərdən qorxuram. Küçələrdə əlində silah gəzən əmilərdən qorxuram.

Tərcümə: Eldəniz SALMANOV

Azərbaycan Yazıçılar Birliyinin sədri Yazıçı Anar:

“Bizim dəyərlərimiz min illərin sınağından keçmiş dəyərlərdir”

Əgər küresəlləşmə dedikləri şey batılılaşmadırsa, Amerika standartlarının bütün dünyaya yayılmasıdırsa, mən bunun əleyhinəyəm. Əgər qərbin və şərqin mədəni sərvətlərini bir-birinə qovuşdurmağa xidmət edirsə mən bunun tərəfdarıyam.

Yazıçı Anar kimdir?

1938-ci il martın 14-də Bakıda şairlər ailəsində dünyaya göz açan ANAR (Anar Rzayev Rəsul oğlu) 1955-ci ildə Azərbaycan Dövlət Universitetinin filologiya fakültəsinə daxil olmuşdur. Anar 1991-ci ilin martında Yazıçıların IX Qurultayında yekdilliklə Azərbaycan Yazıçılar Birliyinin Sədri seçilmişdir. 1997-ci il oktyabrın 30-da Yazıçıların X Qurultayında yekdilliklə yenidən Azərbaycan Yazıçılar Birliyinin sədri seçilmişdir.

1991-ci ildə Müstəqil Azərbaycanın Milli Məclisinin ilk iclasını açmaq, aparmaq şərəfi Anara verilmişdir. Anar 1995-ci və 2000-ci illərdə Azərbaycan Respublikası Milli Məclisinin üzvü

seçilmişdir. O, eyni zamanda Milli Məclisin mədəniyyət komissiyasının sədri seçilmişdir. Bu komissiyanın Mədəniyyət haqqında, Tarix və memarlıq abidələrinin qorunması haqqında, kinomatoqrafiya haqqında və başqa mühüm qanunlarını Milli Məclis qəbul etmiş və Prezident imzalamışdır.

Anar Azərbaycan Respublikası Konstitusiyası Komissiyasının üzvüdür.

Bir sıra dövlət və beynəlxalq mükafatların sahibi olan Anar 1998-ci il martın 14-də Azərbaycan Prezidenti ümummilli lider Heydər Əliyev tərəfindən 60 illik yubileyi münasibətilə ölkəmizin ən yüksək mükafatı, İstiqlal ordeni ilə təltif etmişdir.

İrfan: *Bir milləti millət kimi formalaşdıran ünsürlər o millətin tarixi keçmişi, memarlıq abidələri, milli-mənəvi dəyərləri və ədəbiyyatıdır. Sizcə bu dəyərlərin qorunması üçün o millətin fərdlərinə nə kimi vəzifələr düşür?*

Yazıçı Anar: Hər bir fərd öz sahəsinə sadaladığımız amallara xidmət etməlidir. Əgər musiqiçidirsə, musiqinin təhri olunmasına ilk növbədə o, öz səsini qaldırmalıdır. Əgər memardırsa, əski tikililərin dağılmasına, yöndəmsiz binaların tikilməsinə ilk növbədə o, öz səsini qaldırmalıdır. Əgər yazadırsa, böyük klassiklərimizə olan hücumlara birinci olaraq o, cavab verməlidir. Birinci olaraq sözünü mən ona görə işlədirəm ki, bu sahənin adamları qeyd etdiyim problemlərə hamıdan qabaq cavab verməlidirlər. Amma bu o demək deyil ki, hər bir sırayı vətəndaş bunlara biganə qalmalıdır. Elə mövzular var ki, o sahədə hər kəs öz səsini qaldırmalıdır. Bu sahədə hər kəs cavabdehlik daşıyır.

İrfan: *Azərbaycanın ədəbiyyat tarixi dedikdə ilk olaraq gözünüzün önündə kimlər canlanır?*

Yazıçı Anar: Qeyd etməliyəm ki, Azərbaycan ədəbiyyatı çox zəngindir. Məhz buna görə də bir nəfəri oradan ayırmaq çox çətindir. Amma tarixi ardıcılığı nəzərə alsaq Azərbaycan ədəbiyyatının ən möhtəşəm incisi "Kitabi-Dədə Qorqud" dastanıdır. Sonra Nizami yaradıcılığını, Nəsimini, Xətəini, Füzulini, Vaqifi, Axundovu, Mirzə Cəlili, Sabiri və başqalarını misal verə bilərik. Elə məqam olur ki, ilk növbədə Mirzə Cəlil yada düşür, Sabir yada düşür. Elə məqam olur ki, ilk növbədə Füzuli yada düşür. Elə olur ki, Dədə Qorqud yada

düşür. Qısaca olaraq deyə bilərik ki, bütün bu irs həmişə bizimlədir və bizi yaşadır.

İrfan: *Qeyd edildiyi kimi tarixən ədəbi irsimiz çox zəngin olmuşdur. Lakin bu gün sözügedən sahədə bir durğunluğun olduğundan söhbət gedir. Bu fikirlə razılışırsınız?*

Yazıçı Anar: Bu fikirlə razı deyiləm. Mən 60-cı ildə ədəbiyyata gəlmişəm. 60-cı ildən bəri bu sözü eşidirəm. Lakin müəyyən vaxt keçdikdən sonra məlum olur ki, ədəbiyyatımızda durğunluq yox imiş və ən gözəl əsərlər ərsəyə gəlmişdir. Bu günün özündə də mən ədəbiyyatımızda heç bir durğunluq görmürəm. Ədəbiyyatımız inkişaf edir, yeni nəsillər gəlir və öz sözünü deyir, ədəbiyyatımıza yeni əsərlər daxil olur. Yaşlı nəsil də hələ öz sözünü deyir. Ədəbiyyatımızda heç bir durğunluq görmürəm.

(İrfan: Anar müəllim, kiçik bir haşiyyə çıxmaq istəyirik. Dediğiniz kimi bu gün ədəbiyyatımız öz inkişafına davam edir. Lakin bəzi bayağı yazarlarla da qarşılaşırıq eyni zamanda. Bunu necə dəyərləndirirsiniz?)

Doğru vurğulayırsınız. İndi elə bir dövrdə yaşayırıq ki, hər yerindən duran özünün yazıçı olduğunu zənn edir. Kimin imkanı var gedib kitab çap etdirir. Təbii ki, bu, ürəkağrıdan məsələdir. Amma gəlin görək o kitabların hansı qalacaq? 3-5 ildən sonra hər biri tamamilən unudulacaq. Elə bu günün özündə oxunurmu o kitablar? Bir müddət sonra o müəlliflərin adları da yaddan çıxacaq. Amma əsl ədəbiyyat daima yaşayacaqdır. Həmişə belə olub. Füzulinin dövründə o qədər şair yaşayıb, amma gəlin görək bu gün hansını xatırlayıyıq?

Dilimiz, Türkiyə türkcəsinə çox yaxın olan, amma müəyyən fərqi olan bir dildir, ləhcə deyil. Mən ləhcənin də əleyhinə olmuşam hər zaman. Slav dillərindən söz düşəndə heç kim demir ki, polyak dili ləhcədir. O da slav dilidir. Ukrayna dili də slav dilidir, ləhcə deyil. Elə isə nə üçün azərbaycanlıların danışdığı və ya Türkiyə türklərinin danışdığı dil ləhcə olmalıdır? Bu dillərin hər biri müstəqil dillərdir.

İrfan: *Son zamanlarda tez-tez türkdilli millətlər arasında ortaq bir dil formalaşdırmağın labüdlüyündən bəhs edilir. Bu layihə gerçəkləşsə sizcə bunun nə kimi faydaları olacaqdır?*

Yazıçı Anar: Mən bu barədə öz fikrimi dəfələrlə Türkiyədə və Azərbaycanda dilə gətirmişəm. Türkiyədə bu fikrimi qəbul ediblər. Bu gün türkdilli xalqların ortaq dilini yaratmaq bir xəyaldir. Heç vaxt qazax jldız yerinə ulduz, jpek yerinə ipək deməyəcək. Həmçinin azərbaycanlı da ipəyə jpek, ulduza jldız deməyəcək. Hər xalqın öz dili var. Lakin ümumi qaynaqlar, köklər var. Mənim fikrimcə türkdilli xalqlar arasında ortaq rabitə dili (türklər iletişim dili deyir) formalaşdırmaq daha realdır. Türkiyə

türkcəsi bütün türkdilli dövlətlər arasında ən çox inkişaf etmiş dildir. Müxtəlif dövlətçilik, hərbi və s. terminləri var. Ona görə ortaq rabitə dili kimi Türkiyə türkcəsini əsas almaq daha doğru olar. Belə olan təqdirdə azərbaycanlı ilə qazax rus dilində deyil, türk dilində danışacaqdır ki, bu da daha çox məqsəddüğüdür. Ortaq dil xülyasına düşməkdənsə Türkiyə türkcəsini öyrənmək və bu dili türkdilli xalqlar arasında rabitə dili kimi işlətmək olar.

(İrfan: Anar bəy, söhbət açılmışkən bir sual meydana çıxır. Azərbaycan dili demək və azəri türkcəsini ayrı bir dil kimi qeyd etmək nə qədər doğrudur sizcə?)

Yazıçı Anar: Azəri türkcəsi daha doğrudur və mən bunun tərəfdarıyam. Mən eyni zamanda konstitusiya

komissiyasının üzvüyəm. Xalq cəbhəsi zamanında qəbul edirdilər ki, dilimiz türk dilidir. İlk dəfə o mövzu ilə bağlı müzakirələr aparılanda mən çıxış edərək bunun yanlış olduğunu qeyd etdim. Nə üçün? Çünki bu dəqiqə Türkiyənin dili türk dilidir. Təsəvvür edin ki, Türkiyə türkcəsinə lüğət çap edirik. Kitabın adını nə qoymalıyıq? "Türkcə-Türkcə lüğət"mi? Bu, çox absurd bir şeydir. Universitetdə türk dili dərsi keçilir. Türkiyə türkcəsi və Azərbaycan dili. Hara gedirəm? Dərsə. Hansı dərsə? Türk dili dərsinə. Hansı Türk dili?.. Ona görə mən təklif edirdim ki, türk sözü mütləq qalsın. Çünki dilimiz əsrlərdən bəri türk dilidir. Amma Azəri türkcəsi və ya Azərbaycan türkcəsi olaraq qəbul edilməsinin tərəfdarı idim. Sonra yenidən qərar dəyişdi və Azərbaycan dili deyilməyə başladı. O zaman da ilk çıxış edən mən oldum və buna öz etirazımı bildirdim. Azəri türkcəsinin daha doğru olduğunu vurğuladım. Çünki türk sözünü atdığımız zaman bütün irsimizin azərbaycanca yazdığı ortaya çıxır. Füzuli azərbaycanca mı yazıb? Eyni zamanda Dədə Qorqud da Azərbaycan dilində danışmayıb. Dilimiz, Türkiyə türkcəsinə çox yaxın olan, amma müəyyən fərqi olan bir dildir, ləhcə deyil. Mən ləhcənin də əleyhinə olmuşam hər zaman. Slav dillərindən söz düşəndə heç kim demir ki, polyak dili ləhcədir. O da slav dilidir. Ukrayna dili də slav dilidir, ləhcə deyil. Elə isə nə üçün azərbaycanlıların danışdığı və ya Türkiyə türklərinin danışdığı dil ləhcə olmalıdır? Bu dillərin hər biri müstəqil dillərdir. Qardaş dillərdir, bir-birinə çox yaxındır, amma ləhcə deyil.

İrfan: *Azərbaycan müstəqil olduqdan sonra dilimizdə müəyyən sahədə bəzi boşluqlar görünür. Məs: dini ədəbiyyatla bağlı bəzi terminlərin necə yazılması və s. Yazıçılar Birliyi olaraq bu və bu kimi sahələrdə hansı addımlar atılır?*

Yazıçı Anar: İlk növbədə qeyd edim ki, dini ədəbiyyata qarışmıram. Mənim sahəm tamam başqadır. Lakin vurğulamaq istədiyim bir şey var. Bunu da dəfələrlə Türkiyədə dilə gətirmişəm. Biz quru xüyalara qapılmaq, ortaq dil formalaşdırmaq yerinə ortaq terminlər qəbul etməliyik. Türkiyədəki qardaşlarımız deyir ki, siz nədən prezident deyirsiniz, cumhur başkanı demirsiniz? Çox gözəl, elə isə biz də deyirik, siz niyə mədəniyyət deyil, kültür deyirsiniz? Siyasətə politika, iqtisadiyyata ekonomi deyirsiniz? Gəlin bir masa ətrafında oturub ortaq məxrəcə gələk. Hamı bundan sonra ya iqtisadiyyat deyəcək, ya politika; ya cumhur başkanı deyəcək, ya prezident; ya siyasət deyəcək, ya politika... Mən inanıram ki, bu cür terminlərdə biz türkdilli xalqlar ortaq məxrəcə gələ bilərik. Ortaq dildənsə dillərin bir-birinə yaxınlaşması daha vacibdir. Son

Türkiyə türkcəsi bütün türkdilli dövlətlər arasında ən çox inkişaf etmiş dildir. Müxtəlif dövlətçilik, hərbi və s. terminləri var. Ona görə orta qəribə dili kimi Türkiyə türkcəsini əsas almaq daha doğru olar. Belə olan təqdirdə azərbaycanlı ilə qazax rus dilində deyil, türk dilində danışacaqdır ki, bu da daha çox məqsədəuyğundur.

dövlətlərdə dilimizə Türkiyə türkcəsindən bəzi sözlər keçdi. Bilgisayar, canlı yayım və s. Çox gözəl. Şəxsən mən vaxtilə Qobustan jurnalında Türkiyə türkcəsindən bəzi alınma sözlər işlədirdim. Bu yaxşı haldır. Amma nə yazıq ki, bu gün Türkiyə türkcəsinin özünə bir sıra Avropa mənşəli sözlər daxil olur ki, dolayısı ilə Azəri türkcəsi olaraq biz də bu sözlərin təsirində qalırıq. Mesaj, mentalitet, imaj və s.

İrfan: *İçində olduğumuz günlər bildiyiniz kimi Mövlana günləri olaraq qeyd olunur. Elə biz də 12-ci sayımızı Mövlanaya həsr etdik. Sizcə müasir nəsil öz irsinə layiqincə sahib çıxma bilirmi? Bizim bu sahədə vəzifələrimiz nədən ibarətdir?*

Yazıçı Anar: Görüləcək işlər çoxdur. Çağdaş dünyanın texnoloji kəşfləri insanları keçmişdən də, mədəni dəyərlərdən də ayırır. İndiki gənclər öz vaxtlarını yalnız internet kafelərdə, diskotekalarda keçirir. Oxuyanlar da yalnız detektiv janrında polis romanları oxuyur. Bütün bunlar da gənclərimizi həqiqi sənətdən uzaqlaşdırır. Əlbəttə bizim vəzifəmiz odur ki, insanlarda yəni-dən həqiqi sənətə maraq oyadaq. Bu gün bütün dünyada küresəlləşmə prosesi gedir. Əgər küresəlləşmə dedikləri şey batılılaşmadırsa, Amerika standartlarının bütün dünyaya yayılmasıdırsa,

mən bunun əleyhinəyəm. Əgər qərbin və şərqin mədəni sərvətlərini bir-birinə qovuşdurmağa xidmət edərsə mən bunun tərəfdarıyam. Və bunun əsasını da neçə yüz il öncə "Kim olursan ol, yenə gəl!" deyən Mövlana qoymuşdur.

İrfan: *Bilindi ki İrfan jurnalı ədəbi-ictimai jurnaldır və daha çox Azərbaycan gəncliyinin öz köklərinə bağlı olaraq yetişməsinə hədəf alır. Jurnalımız vasitəsilə gənclərə nə kimi tövsiyələriniz var?*

Yazıçı Anar: Gənclərə sözümdür ki, əylənmək istəyirlərsə əylənsinlər, internetlə də məşğul olsunlar, amma ilk növbədə həqiqi dəyərlərə, mədəni dəyərlərə sadıq qalsınlar. Onlardan vaz keçməsinlər. Çünki o dəyərlər min illərin sınağından keçmiş dəyərlərdir. Bugünkü dəyərlər ola bilsin ki, 5-10 ildən sonra unudulsun, amma Mövlana 800 ildir ki, unudulmur. Dədə Qorqud 1300 ildir ki, unudulmur. Nizami, Füzuli 800 il, 500 il keçsə də unudulmur. Yunus Əmrə də elə, başqası da elə. Mən istədim bizim gənclər bu dəyərlərə sahib çıxsın. □

REPORTAJ: Nurlan MƏMMƏDZADƏ

**AZƏRBAYCAN-
TÜRKİYƏ**

Bir ananın iki oğlu,
Bir amalın iki qolu.
O da ulu, bu da ulu
Azərbaycan-Türkiyə.

Dinimiz bir, dilimiz bir,
Ayımız bir, ilimiz bir,
Eşqimiz bir, yolumuz bir
Azərbaycan-Türkiyə.

Bir millətlik, iki dövlət
Eyni arzu, eyni niyyət.
Hər ikisi cümhuriyyət
Azərbaycan-Türkiyə.

Birdir bizim hər halımız—
Sevincimiz-mələlimiz.
Bayraqlarda hilalımız
Azərbaycan-Türkiyə.

Ana yurdda-yuva qurdum,
Ata yurda könül verdim.
Ana yurdum, ata yurdum
Azərbaycan-Türkiyə.

20 mart, 1996

Vətən

**Çağırır indi bütün milləti imdada Vətən,
Dəyişilməz ey oğul, cənnətə dünyada Vətən.**

**Bizə meydan oxuyan bilməlidir birdəfəlik,
Nə satılmaz, nə verilməz binədən yada, Vətən.**

**Sinə altında gərək qəlb kimi hər an döyünə,
Yana ulduz kimi hər sözdə, hər imzada Vətən.**

**Vətən eşqindən ucalsın bütün istəklərimiz,
Yaşasın arzuda, məqsəddə, təmənnada Vətən.**

**Ulular uymadı var-dövlətə, yalnız dedilər:
-Ən böyük bəxşimiz bizdən hər övlada: Vətən!**

**Vətən eşqindən alar Bəxtiyar öz qüdrətini
Döyünər qəlbi kimi hər yeni misrada Vətən.**

Mövlana və ölüm

Hər kim ölümü Yusif gördüsa, canını ona fəda etdi. Hər kim ölümü qurd gördüsa hidayətdən ayrıldı. Oğul! Hər kəsin ölümü öz rəngindədir. Düşmən olanlara düşmən, dost olanlara dostdur. Güzgü, bəyaz üzli türkün qarşısında bəyaz, qara rəngli bir zəncinin qarşısında isə qaradır. Ölüm adlı güzgüdə görüb xoşlanmadığın şey ölümün çöhrəsi deyil, sənin çirkin üzündür. Sənin ruhun bir ağac, ölüm isə onun yarpağı kimidir. Yarpaq da ağacın cinsinə görə olur.

Ölüm şüurunda olan yeganə varlıq insandır. Məhz bu münasibətlə kimisi ölümdən qurtulmaq üçün abihəyat axtararkən, kimisi də ölümün özünü abihəyat bilmişdir. Ölüm, düşündüyümüzün əksinə həyata mənə qatan ən mühüm amillərdən biridir. Həyatın mənası üzərində baş sındıranların yolu hər zaman ölümdən keçmişdir. Həyatı yoxluq, varlıq və yoxluq olaraq dəyərləndirənlərlə yoxluq, varlıq və ölümlə birlikdə əbədi var oluş şəklində yorumlayanların həyat anlayışı və yaşam təzi bir-birindən çox fərqli olmuşdur. Ölüm, onu əbədi varlığın qapısı və dəhlizi kimi qəbul edənlər üçün hər zaman böyük bir mürəbbi olmuşdur. Çünki o, çox uzaqda deyil, hər an nəfəslə iç-içə yaxınlıq təşkil etmişdir.

Sufilər ölümü təbii və iradi olaraq ikiyə ayırırlar. Təbii ölümdən məqsəd insanın əcəl vaxtının gəlməsi ilə dünyasını dəyişməsidir. İradi ölüm isə "ölmədən əvvəl ölmək" şəklində tərif olunmuşdur. Hər ikisində də ayrılma deyil, qovuşma vardır. Ölüm qürbət olan dünyadakı səyahətin sona çatması və "vətəni-əsliyə" qayıdışıdır. Bədən üçün ayrılıq olsa da ruhun vüsəlidir. Dünyanın ən böyük nəsihətçisi olan ölümə hz. Mövlananın baxışı necədir görəsən? Burada qısaca olaraq buna təmas etmək istərdik.

Bütün böyük sufilər kimi Mövlana həzrətləri də insan ruhunun ölümlə azadlığa qovuşduğunu, sanki qınından sıyrılan qılınc halına gəldiyini söyləyir. Ona görə ilahi sevgi ilə qovrulan ruh qəfəsdəki quş kimidir:

Ölüm şirin gəlir mənə; bu yurddan uçuşum quşun qəfəsdən azad olub uçması sanki.

Bağçaya qonan qəfəsdəki quş gül bağçasını, ağacları görür.

Qəfəsdən çöldəki quşlar xoş avazla hürriyyət söylər.

Qəfəsin içindəki quş o yaşıllığı gördükdə nə bir şey yeyə bilir, nə səbri, nə qərarı qalır.

Ayağındakı buxov açılar deyə başını hər deşikdən çıxarır.

Könlü də, canı da çöldədir, o qəfəsi açsan nə edər?

Mövlanaya görə ölüm güzgüyə bənzər. İnsan necə olarsa ölümə baxışı və ölümü də elə olar. Mömin üçün imanının dərəcəsinə görə Yusif qədər gözəl olduğu halda, imansızlar üçün zülmət qaranlıqdır.

Hər kim ölümü Yusif gördüsa, canını ona fəda etdi. Hər kim ölümü qurd gördüsa hidayətdən ayrıldı.

Oğul! Hər kəsin ölümü öz rəngindədir. Düşmən olanlara düşmən, dost olanlara dostdur.

Gülgü, bəyaz üzli türkün qarşısında bəyaz, qara rəngli bir zəncinin qarşısında isə qaradır.

Ölüm adlı güzgüdə görüb xoşlanmadığın şey ölümün çöhrəsi deyil, sənin çirkin üzündür. Sənin ruhun bir ağac, ölüm isə onun yarpağı kimidir. Yarpaq da ağacın cinsinə görə olur.

Ölümə bu cür tərif verən Mövlana eyni zamanda "necə yaşayarsınızsa elə ölər, necə ölərsinizsə elə həşr olarsınız" hədisi-şərifini də mükəmməl şəkildə şərh etmiş olur.

Bir çox ədəbiyyatçı və filosofu belə dəhşətə gətirən ölüm Mövlanaya görə "şəbi-arus", yəni "toy gecəsi"dir. Bir çoxlarının sadəcə adını duyduqda qorxdığı və ürpərdiyi ölüm Mövlanaya görə yar ilə arada duran bir pərdədir. Məhz bu

mənada ölümə baxış tərzini imanının məhək daşı sayılır. Allah Qurani-Kərimdə imanında səmimi olmayanların, yalançı və zalımların ölümü istəməyəcəklərini bəyan edir. (əl-Cumuə, 6-7) Allah dostları isə ölümü istər və ona can atarlar:

Cəsədin ölümü sirr əhli üçün Allah tərəfindən göndərilmiş bir hədiyyədir. Xalis qızıla qayçının nə zərəri?

Cismin ölümünün onlara acı verdiyini sanma. Onlar quyudan və zindandan çəmənlərə getməkdədirlər.

Mövlananın ölümü ilahi bir lütf və hədiyyə olaraq görməsinin əsas səbəbi insan ruhunun dünya qürbətindəki sürgün həyatının sona çatmasını düşünməsindədir ki, bununla da əsl vətənə qayıdış gerçəkləşir.

Ey igid, gerçəkdən yaşayışım ölümümümdür! Nə vaxtadək yerimdən, yurdumdan ayrı qalacağam?

Bu dünyada qalmam mənim üçün bir ayrılıq olmasaydı, "innə ileyhi raciun" deyilməzdi.

Mövlana öz ölümündən sonra məzarının torpaqda axtarılmamasını dilə gətirərək sanki özündən sonra gələn Yunus Əmrənin dilindən "ölən heyvan imiş, aşıqlər ölməz" deyir. Arxasınca əsla ah-nalə edilməməsini istəyərək bunları əlavə edir: "Çünkü mən sevdiyimə qovuşuram." Həqiqi yar olan Allaha qovuşulan gecə: Şəbi-arus.

Ölümü gözəlləşdirən inam. Tabut adlanan taxtanı qundaq bilmək.

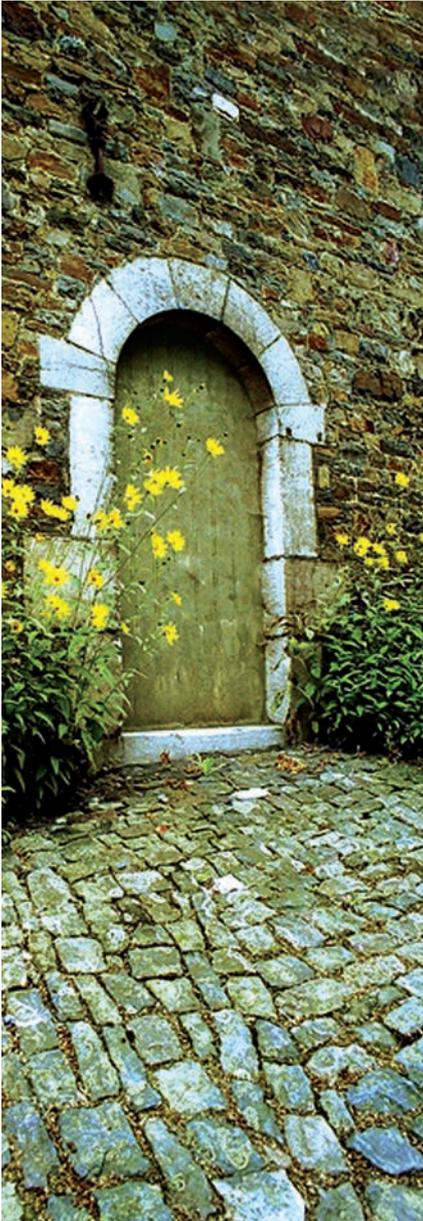
Belə baxılırsa ölüm dirildici bir gücdür.

Mövlananın doğum ildönümünün qeyd olunduğu bu ildə ölüm hardan çıxdı deməyin.

Doğulduğumuz an üzük taxdığımız sevgili deyilmi ölüm? □

Ölüm şirin gəlir mənə; bu yurddan uçuşum quşun qəfəsdən azad olub uçması sanki. Bağçaya qonan qəfəsdəki quş gül bağçasını, ağacları görür. Qəfəsdən çöldəki quşlar xoş avazla hürriyyət söylər. Qəfəsin içindəki quş o yaşıllığı gördükdə nə bir şey yeyə bilir, nə səbri, nə qərarı qalır. Ayağındakı buxov açılar deyə başını hər deşikdən çıxarır. Könlü də, canı da çöldədir, o qəfəsi açsan nə edər?

DOĞRULUQ

İnkişaf etmiş və mədəni cəmiyyətləri digər cəmiyyətlərdən fərqləndirən xüsusiyyətlərin başında heç şübhəsiz doğruluq prinsipi gəlir. Allah təala bizə doğru olmağı əmr edərək belə buyurur: *"Əmr olunduğun kimi doğru ol"* (Hud, 11/112). Rəvayət olunur ki, Rəsulullah (s.ə.s) tətbiqat baxımından bundan daha çətin bir ayə nazil olmadığına işarə edərək belə buyurmuşdur: *"Hud surəsi və bənəzləri məni qocaltdı."* Ondən surənin nəyi səni qocaltdı deyərək soruşduqda: *"Sənə əmr edildiyi kimi dosdoğru ol!"* ayəsinin onu qocaltdığını söyləmişdir. (Razi, Məfatihul-Ğayb, XVIII/57) Demək ki, Haqqə vasil olmaq üçün doğruluqdan başqa yol olmadığı kimi, doğruluq qədər yüksək bir məqam və onun qədər çətin heç bir əmr də yoxdur. Hansı iş olursa olsun, hansı hədəf olursa olsun ona çatmağın ən qısa yolu doğruluqdur.

Bir gün Əbu Amr: "Ya Rəsulallah! İslam haqqında

mənə elə bir şey də ki, səndən başqa heç kimdən soruşmağa ehtiyacım olmasın" dedikdə Hz. Peyğəmbər ona: "Allaha inandım de sonra da dosdoğru ol" deyərək söyləmişdir. (Tirmizi, Sünən, Zühd, 47) Hz. Peyğəmbərin Allaha imandan sonra, doğruluq və dürüstlüyü əmr etməsi, onun bu prinsipə nə qədər əhəmiyyət verdiyini göstərir.

Müsəlman danışdığı zaman doğru danışmalı, bilmədiyi mövzularda susmalıdır. Çünki bilmədiyi bir mövzuda danışdığı zaman, qulağının, gözünün, qəlbinin ondan məsul olduğunu bilir: "(Ey insan!) Bilmədiyən bir şeyin ardınca getmə (bacarmadığın bir işi görmə, bilmədiyən bir sözü də demə). Çünki qulaq, göz və ürək - bunların hamısı (sahibinin etdiyi əməl, dediyi söz barəsində) sorğu-sual olunacaqdır. (İsra, 17/36) Başqa bir ayədə də belə buyurulmuşdur: "Ey insanlar, Allahdan qorxun və doğru söz söyləyin" (Əhzab, 33/70)

Hz. Peyğəmbər "doğru danışmaq" haqqında belə

Hörmət olan yerdə qorxu olar amma, qorxu olan yerdə hər zaman hörmət olmaz.

Əflatun

Gerçək olan tək şey vardır, ölüm... Gerçək olan tək duyğu vardır, sevgi... Gerçək olan tək iş vardır, öyrənmək...

Corc Mur

buyurmuşdur: "Doğruluq yaxşılığa, yaxşılıq da cənnətə aparar. Bir insan doğru danışmağa davam edərsə, Allah qatında "siddiq" olaraq yazılır. Yalandan uzaq durun, çünki yalan pisləyə, pisləyə də cəhənnəmə aparar. O insan yalan deməyə davam edərsə, Allah qatında yalançı olaraq yazılır." (el-Lu'lü vəl-Mərcan III/253)

Abdullah b. Abbasın belə dediyi rəvayət olunur: "Bu dörd xüsusiyyəti daşıyan kərli: Doğruluq, həya, gözəl əxlaq və şükür." Əbu Abdullah ər-Rəmlı də belə demişdir: "Mənsur əd-Dünərini yuxumda gördüm və ona:

-Allah sənə qarşı necə davrandı? dedim.
-Məni bağışladı, mənə rəhmət etdi, ummadığım nemətlər bəxş etdi -deyə cavab verdi.

-Bəndənin hansı əməl sayəsində Allaha daha çox yönəldiyini soruşduqda isə belə cavab verdi:

-Doğruluq. Ən çirkini isə yalandır."

Qarşılıqlı münasibətlərdə doğruluq prinsipi çox önəmlidir. Bu barədə Quran bizə belə buyurur: "Onlar sizinlə doğru-düzgün davrandıqca (əhdi pozmadıqca) siz də onlarla doğru-düzgün dolanın. Həqiqətən Allah müttəqiləri (xəyanətdən, əhdi pozmaqdan çəkinənləri) sevər!" (Tövbə, 9/7)

Allah təala verdiyimiz sözləri tutmağımızı istəyərək belə buyurur:

"Möminlər içərisində elələri vardır ki,

Allaha etdikləri əhdə sadıq olurlar. Onlardan kimisi (bu yolda) şəhid olmuş, kimisi də (şəhid olmasın)gözləyir. Onlar (verdikləri sözü)əsla dəyişməzlər (Əhzab, 33/23)

Fərdləri doğru olmayan bir cəmiyyətdə əmin-amanlıq olmaz. Ona görə də İslam, fərdi doğruluğa çox əhəmiyyət vermişdir. Bu barədə də Allah təala belə buyurur:

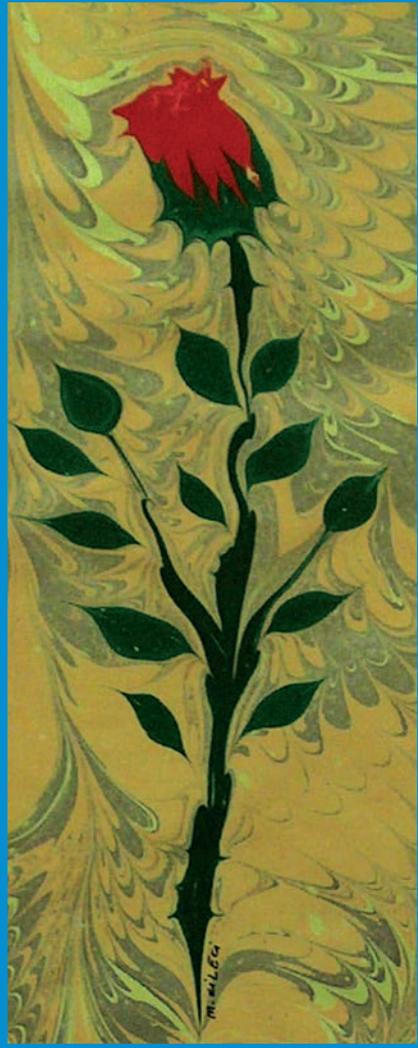
"Ey iman gətirənlər! Allahdan qorxun və (imanında, sözündə, işində) doğru olanlarla bərabər olun!" (Tövbə, 9/119.) Yəni imanlarında, əhdlərində, haq dinə olan bağlıqlarında, istər niyyət, istərsə də söz və ya davranışda, bir sözlə hər xüsusda doğru və dürüst insanlarla bərabər olun. Onlarla yaxınlıq əlaqələri qurun, onların tərəfini tutun, onlardan uzaqlaşaraq ayrı qalmayın.

Doğruluq və dürüstlük fərdlər baxımından nə qədər mühümdürsə cəmiyyət baxımından da bir o qədər mühümdür. Çünki cəmiyyəti meydana gətirən fərdlərdir. Buna görə də cəmiyyətlərin əxlaqlı və sabitqədəm olması üçün fərdlərin bu prinsipə əməl etmələri lazımdır. Yoxsa yalanlarıyla bir-birlərini aldadan, niyyət və davranışları fərqli, Quranın diliylə desək münafiq, yəni ikili standart daşıyan fərdlərdən meydana gələn bir cəmiyyətlə qarşı-qarşıya qalarlıq. Bu isə İslamın əsla təsdiq etmədiyi cəmiyyətdir.

Sadəlik, yaxşılıq və doğruluq olmayan yerdə böyüklük yoxdur.

Tolstoy

*Qarşı prizmadan
baxdıqda aydın olur ki,
həqiqətən bir insana ömrü
boyu çəkdiyi əməyin ziyan
olması ağır gəlir. Əgər
onların ziyan olmaya-
cağını xəbər verən və səni
haq dinə dəvət edən bir
peyğəmbər olarsa o təklif
asanlıqla rədd edilməz.
Üstəlik, işin içində on mis-
lindən yeddi yüz mislinə
savab almaq varsa, heç
rədd edilməz.*

İMANI SEVDİRƏN VƏ ASANLAŞDIRAN PEYĞƏMBƏR

Hz. Məhəmməd (s.ə.s) bütün bəşəriyyəti hidayətə çağıran bir peyğəmbərdir.

O, ətrafındakı insanların imanla şəərəflənməsi üçün imanının miqdarını da minimum səviyyədə tutaraq qarşısındakına çox mühüm, zəhmətsiz və asan əldə edilən hədəf qoymaqladır.

Onun dəvət üslubunda bəzən cəhənnəm atəşi kimi insana qorxu verən səhnələr, bəzən də cənnət kimi arzulanan gözəlliklər öz əksini tapmışdır.

Bu mənada rəvayət edilən iki hədis belədir.

Əbu Said b. Malik b. Sinan əl-Xudri (r.a) deyir ki: "Hz. Peyğəmbər (s.ə.s) belə buyurdu: **"Qəlbində zərrə qədər iman olan atəşdən xilas olacaqdır."**

Əbu Said deyir ki: **"Kim (bu həqiqətdən) şübhəyə düşərsə bu ayəni oxusun: "Şübhəsiz ki, Allah zərrə qədər haqsızlıq etməz..."** (Nisa, 40) Tirmizi, Sifatu-Cəhənnəm 10 (2601)

Yenə Əbu Said (r.a) deyir ki: "Hz. Peyğəmbər (s.ə.s) belə buyurdu: **"Kim Rəbb olaraq Allahı, din olaraq İslamı, Rəsul olaraq Hz. Məhəmmədi seçdim (və ondan razı oldum) deyərsə cənnət ona vacib olar."** Əbu Davud, Salet 361 (1529)

Həqiqətən də bu müjdələri alan insanın iman etməsi nə qədər asan və tez olar.

Nə üçün insan oğlu bəzi şeyləri tərk edə bilmir? Ya alışdığı şeylər onda xarakter halına gəldiyi üçün, ya da duyğusal bir yaxınlıq kəsb etdiyindən. O şey pis vərdiş də ola bilər, bir insan da ola bilər, bir inanc da.

Bu həqiqətin duyğusal tərəfinin inancla əlaqəsini çox yaxşı bilən Allah Rəsulu iman etməmiş olan toplumlara elə bir gül dəstəsi uzadır ki, onu rədd etmək imkansızdır. Lakin buna baxmayaraq rədd edənənin vəy halına. Hədisi-şərifdə keçən müjdəyə və insanın keçmişini ilə gələcəyini birləşdirən körpüyə bir baxın:

Əbu Said (r.a) həzrətləri deyir ki: "Hz. Peyğəmbər (s.ə.s) belə buyurdu: "Bir insan İslama girər və bunda səmimi olarsa, Allah onun İslamdan əvvəl işlədiyi bütün xeyirləri lehinə yazar, şərləri də əfv edər. Müsəlman olduqdan sonra etdiyi əməlləri də bu cür qarşılıq görər. Etdiyi hər xeyir üçün ən az on mislindən yeddi yüz mislinə qədər savab yazılır. İşlədiyi hər bir şərr üçün də -Allah əfv etmədiyi təqdirdə- bir günah yazılır." Buxari, İman 31 (təliq olaraq keçir); Nəsai, İman 10 (8, 105)

Qarşı prizmadan baxdıqda aydın olur ki, həqiqətən bir insana ömrü boyu çəkdiyi əməyin ziyan olması ağır gəlir. Əgər onların ziyan olmayacağını

xəbər verən və səni haq dinə dəvət edən bir peyğəmbər olarsa o təklif asanlıqla rədd edilməz. Üstəlik, işin içində on mislindən yeddi yüz mislinə savab almaq varsa, heç rədd edilməz.

Bəzi müjdələr də var ki, Allah Rəsulu (s.ə.s) insanların xeyir işlərdən soyuması üçün onların hər kəsə söylənməsini istəməmişdir. Bunlardan biri belədir:

Muaz b. Cəbəl əl-Ənsari həzrətlərinin rəvayət etdiyinə görə Hz. Peyğəmbər (s.ə.s) buyurdu ki: "Kimin (həyatda dediyi) ən son söz **Lə iləhə illəllah olarsa, cənnətə girər.**" Əbu Davud, Cənaiz 20 (3116)

Bir hədis də var ki, yazmaq istəməsəm də İmam Buxari və İmam Müslimin Səhihlərində və İmam Tirmizinin Sünənində olduğu üçün burada qeyd etməyə qərar verdim:

Əbu Zərr (Cündəb ibn Cünadə əl-Qifari) həzrətləri rəvayət edir: Hz. Peyğəmbər (s.ə.s) buyurdu ki: "Cəbrayıl (ə.s) yanıma gələrək "Ümmətindən kim Allaha hər hansı bir şeyi şərik qoşmadan ölsə cənnətə girər." müjdəsini verdi. Mən heyret edərək: "Zina və oğurluq etsədəmi?" -deyə soruşdum. "Oğurluq da etsə, zina da etsə" cava bını verdi. Təkrar: "Yəni, oğurluq və zina etsədəmi?" -deyə soruşdum. "Bəli, zina

Tövhidin şirk və küfrə olan mücadiləsində möminlər hər zaman qarşı tərəfə açıq bir qapı buraxaraq onları qazanmaq üçün əllərindən gələni etməlidirlər. Çünki Hz. Peyğəmbərin tətbiqatı bu istiqamətdə olmuşdur. Oxuyub-yazmaq öyrədən əsirlərin azad edilməsi və döyüş anında belə, kəlməyi-şəhadət gətirənin xilas olmasına dair misallar çoxdur. Həmçinin insanlarla davranış xüsusunda Rəsulullahın bizə etdiyi tövsiyə də eyni xarakteri daşıyır.

və oğurluq etsə belə" -dedi. Hz. Peyğəmbər dördüncü dəfə əlavə etdi ki: "Əbu Zərr istəməsə də cənnətə girəcəkdir." Buxari, Təvhid 33; Müslim, İman 153 (94); Tirmizi, İman 18 (2646)

Hz. Peyğəmbər şəfaət edəcəkm, etməyəcəkm deyə mübahisələrin getdiyi bu günümüə ışq tutan bir iman hədisi belədir:

Əbu Hüreyrə (r.a) anladır: "Hz. Peyğəmbər (s.ə.s)-dən "Ey Allahın Rəsulu, qiyamət günü sənin şəfaətinlə ən çox səadətə qovuşan kimdir?" -deyə soruşdum. Mənə: "Səndə hədisə qarşı olan sevgini görüncə bu xüsusda səndən əvvəl başqasının soruşmayacağını təxmin etmişdim." dedikdən sonra bu cavabı verdi: "Qiyamət günü mənim şəfaətimlə ən çox səadətə nail olan kəsəmimi qəlblə lə iləhə illəllah deyən kim-sədir." Buxari, Elm 34, Riqaq 50.

Bu hədisi-şərif isə Allah Rəsulunun Şəri (şəri qanun qoyan) olduğunu göstərən, eyni zamanda öz ifadələri olması baxımından çox mühümdür...

Miqdam bin Madikərib (r.a) anladır: Rəsulullah (s.ə.s) buyurdu ki: "Xəbəriniz olsun ki, insanların rahat kürsülərdə oturaraq mənim hədisim önünə gətirildiyi zaman "Bizimlə sizin aranızda Allahın kitabı

var. Orada nələrə halal deyilmişsə onları halal sayırıq, nələrə haram deyilmişsə onları da haram sayırıq" deyəcəyi zaman yaxındır. Bilin ki, Rəsulullah (s.ə.s)-in haram qıldıkları da eynən Allahın haram qıldığı kimidir." Əbu Davud, Sünnə 6 (4604); Elm 60 (2666); İbn Macə, Müqəddimə 2 (12)

Təvhidin şirk və küfrlə olan mücadiləsində möminlər hər zaman qarşı tərəfə açıq bir qapı buraxaraq onları qazanmaq üçün əllərindən gələni etməlidirlər. Çünki Hz. Peyğəmbərin tətbiqatı bu istiqamətdə olmuşdur. Oxuyub-yazmaq öyrədən əsirlərin azad edilməsi və döyüş anında belə, kəlmeyi-şəhadət gətirənin xilas olmasına dair misallar çoxdur. Həmçinin insanlarla davranış xüsusunda Rəsulullahın bizə etdiyi tövsiyə də eyni xarakteri daşıyır.

Hz. Ənəs (r.a) anladır ki, Rəsulullah (s.ə.s) belə buyurdu: "Asanlaşdırın, çətinləşdirməyin və müjdələyin!" Başqa bir rəvayətdə də "...Yumşaldın, nifrət etdirməyin..."

Buxari, Elm 12, Ədəb 80; Müslim, Cihad 6, 7 (1732-1733) □

Təvhidin şirk və küfrlə olan mücadiləsində möminlər hər zaman qarşı tərəfə açıq bir qapı buraxaraq onları qazanmaq üçün əllərindən gələni etməlidirlər. Çünki Hz. Peyğəmbərin tətbiqatı bu istiqamətdə olmuşdur. Oxuyub-yazmaq öyrədən əsirlərin azad edilməsi və döyüş anında belə kəlmeyi-şəhadət gətirənin xilas olmasına dair misallar çoxdur.

BİLİRSİNİZMİ?

→ Köpəkbalığının 100 milyon damla dəniz suyu içərisində 1 damla qanı hiss edə bildiyini...

→ Dil izlərimizin də barmaq izlərimiz kimi fərqli olduğunu...

→ Yarım kilo şokoladın balaca bir iti öldürə bildiyini...

→ Donald duck çizgi filmlərinin Finlandiyada qadağan edildiyini, səbəbinə paltarsız olmasını...

→ Bu gün süfrələrimizdə tez-tez gördüyümüz ketçupun 1830-cu illərdə dərman olaraq satıldığını...

→ Dəvəquşunun gözünün beynindən daha böyük olduğunu...

→ Mavi rəngi görə bilən yeganə quşun bayquş olduğunu...

→ Las-Veqasdakı qumarxanaların heç birində saat olmadığını...

→ Timsahların daha dərinə batmaq üçün daş udduğunu...

→ Əl dırnaqlarının ayağa nisbətən 4 dəfə daha tez uzandığını...

→ Qəlbimizin gündə 100000 dəfə döyündüyünü...

→ Qarışqanın iy hiss etmə qabiliyyətinin itinki qədər olduğunu...

→ Eyfel qülləsinə çıxana qədər 1792 pilləkən qət edilməli olduğunu...

→ Asqırdığımız zaman qəbimiz də daxil olmaqla bütün bədən üzvlərimizin bir anlıq dayandığını...

→ Zürafələrin səs tellərinin olmadığını...

→ Dahi bəstəkar Bethovenin son əsərini bəstələrkən kar olduğunu...

→ Parisdəki Versal sarayının 1300 otağının olduğunu, lakin ayaqyolunun olmadığını...

→ Bir cüt milçəyin aprel-may aylarında qoyduğu yumurtaların hamısından milçək çıxarsa, dünyanı 14 metr qalınlığında milçək təbəqəsi qaplayacağını...

→ Eyfel qülləsinin inşasında cəmi 6400 ton ağırlığı olan 18100 ədəd dəmir parçasından istifadə olunduğunu...

→ İnsan vücudundakı bütün damarların uzunluğunun 150 min km, dünya ilə günəş arasındakı məsafənin də 150 milyon km. olduğunu...

→ Bir futbolçunun hər dəfə topa kəllə vuruşunda beynindəki 1000 hüceyrənin öldüyünü...

→ İnsan vücudunda ölən hüceyrələrin yenilənərək hər yeddi ildən bir vücudun tamamən yeniləndiyini...

→ Amerikanların yüzdə altmışının ölkələrini dünya xəritəsində tapa bilmədiklərini...

* 0 (sıfır)-i müsəlmanların kəşf etdiyini...

* Yer kürəsinə düşən yağıntı miqdarının hər il eyni olduğunu bilirsinizmi?

*“Məndə Məcnundan füzun
aşiqlik istedadı var.
Aşiqi-sadiq mənəm,
Məcnunun ancaq adı var.”*

ŞAİRLƏR MƏCNUNDUR, SƏHRA BİR LEYLA...

Görəsən bir şair və yazar nə düşünür, necə yaşayır ki, sənət xariqələri qoyur ortaya? Bu sual, demək olar ki, hər birimizin ağından keçmişdir. Çünki onlar bəzən əsrlər keçməsinə baxmayaraq insanlar üzərində öz təsirini davam etdirirlər. Bü gün hələ də Nizamilərdən, Füzulilərdən söhbət açmırıqmı? Əsərlərində baş verən hadisələr öz dövrlərinin diliylə təsvir edilməsinə baxmayaraq küresəlləşən dünyada müasir texnologiyaya ayaq uydurmağa çalışan çağdaşlarımız tərəfindən hələ də oxunmaqda, incələnməkdədir. Əcəba, bu gün hər şeyin modern olmasına çalışan, BMW, MERCEDES kimi model maşınlarda gəzən və marka kostyumlar geyən əsrin adamına qaba yundan əlbisələr geyinən Məcnun niyə bu qədər cazib gəlsin ki?..

Əgər üstü-başı dağınıq Məcnun hələ də modern insanımıza xitab edə bilirsə bunda mütləq bir sirr vardır. Halbuki dünən yazarlıq arenasına çıxan, lakin bu gün unudulan o qədər yazar və şair var ki, adlarını belə xatırlamırıq.

Qeyd etmək lazımdır ki, yazar dedikdə ilk növbədə qələm yada düşür. Qələm... Allahın, adına and içdiyi müstəsna varlıqlardan biri. Hər birimizin qədərini yazan qələm, elə yazmış ki, heç kimin həyat hekayəsi bir-birinə bənzəmir. Bir yazarın ən çətin, lakin şərəfli vəzifəsi də əlində tutduğu qələmi Allahın adına and içdiyi qələmdən bir cüz halına gətirə bilməkdir. Bunun da yeganə yolu qələmi nəfsə deyil, ilahi qüdrətə təslim etməkdən keçir. Məhz bu nöqtədən dəyərləndirərsək şairlə yazıçı arasında heç bir fərqi olmadığını düşünürəm. Çünki hər ikisi də eyni məsuliyyəti daşımaqdadır.

*Qələm... Allahın, adına
and içdiyi müstəsna
varlıqlardan biri. Hər
birimizin qədərini
yazan qələm, elə yazmış
ki, heç kimin həyat
hekayəsi bir-birinə
bənzəmir. Bir yazarın
ən çətin, lakin şərəfli
vəzifəsi də əlində
tutduğu qələmi Allahın
adına and içdiyi
qələmdən bir cüz halına
gətirə bilməkdir.*

Onlar çox vaxt bu qədər adam içində açığa vura bilmədikləri sirlərin acısını duyar, iztirabını çəkərlər. Həm də insanların ən yaxşı anladanları olduqları halda. Bu da ilahi feyzlərə məzhər olan hz. Zəkəriyyənin susma orucu tutmasına bənzəyir sanki.

Fəlsəfə aqlın məhsulu ikən, şeir təxəyyül nəticəsində ortaya çıxar. Bu xüsusda mühüm olansa hər ikisini bir araya gətirə bilməkdir. Necə ki, bəziləri bunu etməyi bacarmış və əsrlər sonrasına hökm etməyə müvəffəq olmuşlar. Məsələn, Füzuli bir eşq fəlsəfəsi qoymuş ortaya və hələ də haqqında əsərlər yazılır. Digər tərəfdən ərəblərin məşhur “Mualleqa şairi” İmrul-Qays dildəki ən bəliğ vasitələri qələmə almasına rəğmən Füzuli qədər müvəffəq olmamışdır. Səbəbi isə sırf təxəyyüldən yola çıxması və ədəbiyyatı nəfsinin əsarətinə ram etməsi olmuşdur.

Nəcib Fazilin bayağı şeir üçün istifadə etdiyi təbir çox möhtəşəmdir. Ustad “Məna pərdəsi düşmüş şeir” deyir və açılıb-saçılan qadını da bu növ şeirə bənzədir. Türk dilində bayağı şairləri qəsd edən “qaldırım şairi” deyə bir deyim vardır. Qaldırım, küçələrdə və yol kənarında çıxıntılı daşlara deyilir. Bu deyim, sözün dəyərini düşürən “şair”lər üçün söylənən möhtəşəm təşbeh. Söz söyləmək bir sənətdir və bu səbəbdən şair olmaq, yazar olmaq çox çətinidir. Bir az əvvəl söz açdığımız dəngələrə hakim ola bilməkdən keçir bunun yolu. Ağıl və təxəyyül... Bunlardan biri olmadığı zaman iş yarımçıq qalar.

Bəzən, düşündükləri hər şeyi insanlarla asan paylaşa bildiklərini fikirləşərək həsəd aparırıq onlara. Amma əsla... Bəzən tam tərsi, o qədər yazıb-pozmalarına rəğmən özlərinə məxsus çox özəl sirləri saxlarlar, fəqət heç kim fərqi varmaz. Bəzən yazdıqları əsərlərində özlərini anladılar, amma heç kim anlamaz bunu. Çünki kimsənin anlamasını istəməmişdir. Rəsul Rza bir şeirində “Dünya dolu adamdır, dərdimi kimə deyim?” – yazırdı.

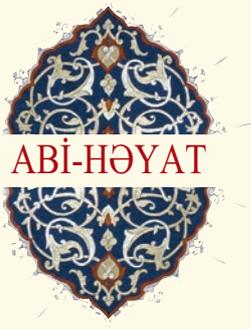
Onlar çox vaxt bu qədər adam içində açığa vura bilmədikləri sirlərin acısını duyar, iztirabını çəkərlər. Həm də insanların ən yaxşı anladanları olduqları halda. Bu da ilahi feyzlərə məzhər olan hz. Zəkəriyyənin susma orucu tutmasına bənzəyir sanki. Bəzən düşünürəm ki, Məcnun dedikləri əcəba, Füzulinin

özümü?! Bu məqamda mərhumun “Məndə Məcnundan füzun aşılıq istedadı var. Aşiqi-sadiq mənəm, Məcnunun ancaq adı var.” – misrası yadıma düşür.

Bəlkə də hər zaman arayış içində və xalqa nə isə çatdırmaq cəhdində olduqları üçün dərdləri üstlənirlər. Bəlkə də bu səbəbdən onlara qarşı edilən haqsızlıqlar və kiçik diqqətsizliklər qarşısında çox həssas olurlar. Yenə Füzulidən misal vermək gərəkirsə məşhur “Şikayətnamə”si var ustadın. Yazma səbəbi doqquz axçalıq maaşının verilməsində çıxarılan süründürməçilik olmuşdur. “Doqquz axça nədir ki?” deyə bilərik, amma şairi yazmağa sövq edən səbəb doqquz axça deyil, fərqli bir duyğu. Şairi incidən, qələm sahibinə, söz sənətinə qarşı edilən hörmətsizlik olmuşdur. Bu sətirləri yazarkən məktəbdə oxuduğum illəri xatırlayıram. O zamankı ağılla anlamadığım üçün hər zaman qınayardım Füzulini:

“Doqquz axça üçün adam şikayət edərmə?” – deyə. Amma indi anlayıram. *Qələm əhli həssas olurmuş, incitməmək lazım. Hamının tanıdığı bir rus şairi var, Mayakovski. O qədər süründürməçiliyə salmışlar ki, bürokratlardan bezib intihar etmiş. Bir şərq yazarı ilə qərb yazarı arasındakı ən bariz fərqlərdən biri də budur. Birisi çilə və sıxıntılara səbr edə bilməyib intihar edərkən, digəri Rəbbinə sığınmış.*

Son olaraq deyə bilərik ki, bir şairi şair edən ən əsas ünsür yanib-tutuşma xəstəliyinə yaxalanmaqdır. Şair ola bilmənin yolu bir az da Məcnun olmaqdan keçir. Şairin dediyi kimi: Qeyb olan şeiri çağırmaq üçün Şairlər Məcnundur, səhra bir Leyla...

Osman Nuri TOPBAŞ

NƏFS HESABI

Mömin olan şəxs namazını qılandan sonra və günə başlamazdan əvvəl bir müddət nəfsi ilə baş-başa qalıb, onunla bəzi şərtlərdə razılığa gəlməlidir. Belə ki, bir tacir də qazancını ortağına vermək gücündə isə onunla belə razılaşmalar əldə edir. Bu vaxt ona bəzi xəbərdarlıqlar edir. İnsan da nəfsinə xəbərdarlıq və təlqinlər etməlidir.

Bir möminin gündəlik həyatını tez-tez gözdən keçirməsinin vacib olduğunu bildirən İmam Qəzali həzrətləri aşağıdakı tövsiyələri edir:

"Mömin olan şəxs namazını qılandan sonra və günə başlamazdan əvvəl bir müddət nəfsi ilə baş-başa qalıb, onunla bəzi şərtlərdə razılığa gəlməlidir. Belə ki, bir tacir də qazancını ortağına vermək gücündə isə onunla belə razılaşmalar əldə edir. Bu vaxt ona bəzi xəbər-

darlıqlar edir. İnsan da nəfsinə xəbərdarlıq və təlqinlər etməlidir:

- "Mənim qazancım ömrümdür. Ömrüm bitəndə mayam da gedəcək, qazandığım mal da qurtaracaq. Amma bu başlayan yeni gündür. Allah təala lütf edərək mənə daha bir gün verdi. Əgər mənə öldürsəydi, təbii ki, bir günlüyünə də olsa geri qaytarılısaydım burada həmişəlik saleh əməllər və müxtəlif xeyir işlər görməyi arzu edərdim.

Ey oğul! Fikirləş ki, sən indi vəfat etdin və geri qaytarıldın. O halda, bu

Bu gün sənin üçün yaradılan və bu kainatın çilçiraqları olan ulduzları, səmanın sonsuzluğunu, yer üzünə canlılıq verən günəş və ayı, qazancı eyni torpaq olan bitkilərin rəngarəng yarpaq və çiçəklərini, rəng, toz, ləzzət kimi xüsusiyyətlərilə sonsuzluq nümayiş etdirən meyvələrini, sadəcə bir-iki həftə ömrü olan kəpənəklərin qanadlarındakı rəngarəngliyi, Allahın yaratdığı məxluqatı və hadisələri qəlb gözü ilə seyr edə bildinmi?

gün qətiyyətlə günaha yaxınlaşma və günün bir anını belə boş keçirmə. Çünki hər nəfəs qiyməti ölçülə bilməyən bir nemətdir".

Haqq dostlarından biri olan Rəbi ibn Heysəmin düşdüyü bu vəziyyət nəfs hesabının başa düşülməsi üçün diqqət çəkən bir misaldır:

O, bağında bir qəbir qazdırmışdı. Qəlbinin qatılaşdığını hiss etdiyi vaxt bu qəbrə girər, bir müddət orada qalardı. Bir gün dünyadan köçəcəyini, qəbirdə bir tövbə və sədəqəyə möhtac olacağını fikirləşər, axirətdəki imtahanı düşünərək özünü sorğu-sual etdikdən sonra:

"Nəhayət, (müşriklərdən) birinin ölümü gəlib çatdığı zaman o belə deyər: "Ey Rəbbim! Məni geri (dünyaya) qaytar! Bəlkə, (indiyə qədər) zay etdiyim ömrüm müqabilində yaxşı bir iş görüm" (əl-Muminun, 99-100) ayələrini oxuyardı. Qəbirdən çıxandan sonra öz-özünə belə deyərdi:

- "Ey Rəbi! Bax, bu gün geri qayıtdın. Bu istəyinin qəbul edilməyəcəyi, dünyaya geri qaytarılmayacağın bir vaxt gələcək. İndidən tədbirini al və doğru əməllərini, Allah yolundakı çalışmalarını və axirət üçün hazırlığını artır".

Bu nöqtəyi-nəzərdən, Həzrət Ömər-in insanın həmişə özünü tərbiyə etməsi haqqındakı nəsihətini xatırlatmaq yerinə düşər:

- "İlahi məhkəmədə hesaba çəkilməzdən əvvəl nəfsinizi hesaba çəkin!" (Tirmizi, 25/2459)

Əlavə olaraq, Haqq dostlarının ümmətə etdikləri bəzi nəsihətlər və tövsiyələr də vardır. Belə ki, bütün bunlar hər bir şəxsin gündəlik həyatda özünü necə aparacağı və hər gün özünü sorğu-sual etməsi üçün lüzumlu məsələlərdir:

1. Bu səhər həyat dəftərini necə açdın? Allahın sənə üçün yeni bir gün bəxş etdiyini fikirləşərək şükr etdinmi? Rəbbinə qulluq etmək üçün əhd-peymanını təzələdinmi?

2. Allah-təalanın sənə səhər tezdən tövbəyə dəvət etdiyi vaxt sən coşub-daşan o mərhəmətdən nə qədər istifadə edə bildin? Yoxsa, yağış damcıları qayaların üstündən boş-boşuna axdığı kimi, sən də o gözəl anları zay etdin?

Çünki Allahın Rəsulu (s.ə.s.):

"Sizin Rəbbiniz gecənin son üçdə bir hissəsində dünya səmasına enir və:

"Görəsən, kim Mənə dua edir, onun duasına cavab verim, və yaxud da kim

Heç fikirləşdinmi ki, bu gün öl, kəfənlənib qəbrə qoyula bilərsən. Bütün ailə üzvlərin və yaxınların səni məzara qoyub geri dönmə bilər, məzarda sadəcə iman və əməlinlə baş-başa qalarsan? Bu həyat kitabında qəflətdə və boş keçən anların üçün nə qədər ahu-zar edib, nalə çəkəcəyini ağına gətirdinmi heç? İbadətlərini və davranışlarını bu düşüncələrlə yönləndirib tövbə etdinmi bu gün?

Ey oğul! Fikirləş ki, sən indi vəfat etdin və geri qaytarıldın. O halda, bu gün qətiyyətlə günaha yaxınlaşma və günün bir anını belə boş keçirmə. Çünki hər nəfəs, qiyməti ölçülə bilməyən bir nemətdir".

Məndən bağışlanmaq istəyir onu bağışlayım" - buyurur". (Buxari, Tövhid 35, Təhəccüd 14, Dəavat 13; Müslim, Müsafirin 166)

3. Səbh vaxtının fəzilətini bütün günə həsr edə bildinmi? Bugünkü həyatında neçə dəfə Allahı zikr etdin? Rəbbini xatırlamaq üçün nə qədər ruhani hala büründün?

4. Müəzzinin "**Həyyə ələs-səlah**" dəvətinə tabe olaraq neçə dəfə camaatla namaz qıldın? Namazlarında təkbirləri, qiyamları, qiraətləri, rüku və səcdələri Haqqın istədiyi kimi, könül rahatlığı, ruh və bədən ahəngi ilə yerinə yetirə bildinmi?

5. Səni öz pəncəsinə alan mənfi vərdislərdən uzaqlaşmaq üçün öz iradəni ortaya qoya bildinmi? Allah-təalanın qadağan etdiyi halda, səndə mövcud olan mənfi davranışlardan vicdanın narahat oldumu? Bunlara görə heç peşmançılıq, göz yaş tökdünmü?

6. Bu gün dilini boş və lüzumsuz danışıklardan, yalan və dedi-qodulardan, qeybət və mübahisələrdən və bir qəlbi incitməkdən uzaq tuta bildinmi?

7. Bu gün sənin üçün yaradılan və bu

kainatın çilçıraqları olan ulduzları, səmanın sonsuzluğunu, yer üzünə canlılıq verən günəş və ayı, qazancı eyni torpaq olan bitkilərin rəngarəng yarpaq və çiçəklərini, rəng, toz, ləzzət kimi xüsusiyyətlərilə sonsuzluq nümayiş etdirən meyvələrini, sadəcə bir-iki həftə ömrü olan kəpənəklərin qanadlarındakı rəngarəngliyi, Allahın yaratdığı məxluqatı və hadisələri qəlb gözü ilə seyr edə bildinmi?

8. Bu gün yaradandan ötrü yaradılanlara şəfqət, mərhəmət və məhəbbət gözləri ilə baxa bildinmi?

9. Bu gün Allahın sənə bəxş etdiyi nemətləri kimlərlə və nə qədər bölüşə bildin?

10. Bu gün bir mömini sevindir-məyin həzzini dada bildinmi? Kədərli bir ürəyi təbəssüm edərək sevindirə bildinmi?

11. Bu gün bir yetimin başını oxşadınmı?

12. Bu gün xəstə ziyarəti və ya bir cənazə namazına getdinmi?

13. Bu gün qonşularla və ətrafındakı möhtaclarla maraqlandınmı? Qonşunun ac yatması, soyuqda titrəyən qərblərin

Hidayətə möhtac olan insanlara dilinlə, halınla və qəlbinlə nə qədər kömək edə bildin? Onlara "əmr bil-məruf və nəhy ən-il-münkər"i başa salaraq hidayətə qovuşmaları üçün dua etdinmi? Onlara əsl müsəlmanın necə olacağını öz halınla göstərdinmi?

iztirabı ürəyini sızlatdımı?

14. Yer üzünün harasında olmasına baxmayaraq, məzlumların və kimsəsizlərin yanına gedib onların acılarını bölüşdünmü? Ürəyin onlarla kövrəldimi, gözün onların dərdi ilə yaşardımı, onların iztirabı ürəyində ağrı hiss etdirdimi?

15. Acların doyması, xəstələrin şəfa tapması, borclarından ötrü əzilənlərin rahatlığa çıxması üçün çalışıb dua etdinmi?

16. Qul haqqına, hətta heyvan haqqına diqqət etdinmi? Qapındakı ac qalan pişik və itlərə görə də məsuliyyət daşdığını bu gün heç fikirləşdinmi?

17. Hidayətə möhtac olan insanlara dilinlə, halınla və qəlbinlə nə qədər kömək edə bildin? Onlara "**əmr bil-məruf və nəhy ən-il-münkər**"i başa salaraq hidayətə qovuşmaları üçün dua etdinmi? Onlara əsl müsəlmanın necə olacağını öz halınla göstərdinmi?

18. Atanın, ananın, qohumlarının hal-əhvalını soruşub onları şad edə bildinmi? "Əgər onlar vəfat etmişsə, onların ruhu üçün bir Fatihə oxudunmu? Onların köhnə dostlarına qarşı nə qədər

vəfalı davrandın?

19. Bu gün tanıdığın və ya tanımadığın hər kəsə Allah üçün salam verdinmi? Təbəssüm etməyin də bir sədəqə olduğunu bilib onlara təbəssüm göstərə bildinmi?

20. Dost qazana bildinmi bu gün? Neçə dostunla dostluğunu təzələdin?

21. Yollarda insanları narahat edən neçə maneəni aradan qaldırdın bu gün?

22. Ailəni bir könül gözü ilə seyr edib onun bir cənnət bağçası olduğu fikri ilə özünü ətrafın hansı mənfi təsirindən qorudun?

23. Allahın sənə əmanət etdiyi övladlarına bu gün hansı tərbiyə və ədəbi öyrətdin?

Allah və Rəsulunun eşqini, ənbiya və övliya sevgisini onların qəlblərinə yerləşdirə bildinmi? Onlardan İslam əxlaqı ilə bəzədilən bir şəxsiyyət yetişdirmək üçün nə qədər zəhmət çəkdin?

Onların qiyamət günü sənin üçün üz ağı və ya üz qarası olacağını düşünə bildinmi heç?

24. Əgər evin xanımısansa, yoldaşını gülürüz və məhəbbətlə yola salıb halal ruzi qazanması və gətirməsi üçün dua

etdinmi heç? Axşam o gələndə təbəsüm və şirin dillə qarşılıyib yorğunluğunu çıxartmağa, səmimi və nümunəvi ailə olmağa çalışdınmi heç?

25. Əgər evin rəisisənsə, xanımına və övladlarına qarşı nə qədər şəfqətli və mərhəmətli davrandın? Sənin onlara verə biləcəyin ən böyük mirasın axirət mirası olduğunu fikirləşib onlara qazandıra biləcəyin dünya və axirət səadəti üçün nə qədər əmək sərf etdin?

26. Millətin tarixi onun yaddaşındır. Böyütdüyün uşaqlar Vətənin gələcəyidir. Onlara dininin, imanının, vətənin bir əmanət olduğu şüurunu çatdırı bildinmi? Bu cənnət kimi vətəni bizə hədiyyə edən ulu əcdadları və bu yolda şəhid olanları, onların iman həyəcanlarını xatırlada bildinmi heç?

27. Bu gün insanların çoxu nəfs fırtınasında boğularkən, sən ruhaniyyətini qoruya bildinmi? Ailə üzvlərin başda olmaq şərti ilə məsuliyyət daşdığı insanları, zəmanənin fitnə və şərindən qorumaq üçün hansı tədbirləri gördün?

28. Bu gün şəxsi qüsurlar və zəif nöqtələrdən qurtulmaq üçün bir Haqq dostuna müraciət etdinmi? Bu gün

Allah dostu və yaxud əməlisaleh bir insanla birlikdə olmağa çalışdınmi? Sənə nəfsinə xoş getməsə belə Haqq rizası üçün daim doğru danışan saleh və sadıq biri ilə dostluq qura bildinmi? Fasiq və facirlərlə birlikdə olmaqdan uzaqlaşmaq üçün fikirləşdinmi heç?

29. Bu gün elmini və irfanını artırmaq üçün hər hansı bir iş görə bildinmi? Həzrət Peyğəmbərin (s.ə.s.) nümunəvi davranışlarına tabe olaraq hikmət axtarışına çıxdınmi? Bu ruhaniyyət və gözəllikləri yaşamaq üçün bu gün çalışdınmi heç?

30. Bu gün qazancının, yediyinin, içdiyinin, geydiyinin halal, yoxsa haram və yaxud da şübhəli olduğuna diqqət etdinmi? Haramlardan uzaqlaşmaq hissi hər an səninlə birlikdə oldumu?

31. Sənə pislik edən, sərt və ağır davranan bir şəxsi bağışlayıb ona yaxşılıq etdinmi bu gün?

32. Bu gün sənə Allahın ən böyük neməti olan Qurani-Kərimdən neçə səhifə oxudun? Orada sənə verilən nəsihətlərə düşünərək istəniləyi kimi əməl edə bildinmi?

Səni öz pəncəsinə alan mənfi vərdişlərdən uzaqlaşmaq üçün öz iradəni ortaya qoya bildinmi? Allah-təalanın qadağan etdiyi halda, səndə mövcud olan mənfi davranışlardan vicdanın narahat oldumu? Bunlara görə heç peşmançılıq, göz yaşları tökdünmü?

33. Heç fikirləşdinmi ki, bu gün ölə, kəfənlənib qəbrə qoyula bilərsən. Bütün ailə üzvlərin və yaxınların səni məzara qoyub geri dönə bilər, məzarda sadəcə iman və əməlinlə baş-başa qalarsan? Bu həyat kitabında qəflətdə və boş keçən anların üçün nə qədər ahu-zar edib, nalə çəkəcəyini ağlına gətirdinmi heç? İbadətlərini və davranışlarını bu düşüncələrlə yönləndirib tövbə etdinmi bu gün?

34. Həyat dəftərini necə açdın və necə bağladın bu gün? Mələklər nə yazdılar o dəftərə? Böyük gündə bu günkü səhifənin hesabını verə biləcəksənmi?

35. Nəticə etibarını ilə bu gün bir həyat lentinin yazıldığını, hər hal və hərəkətinin ilahi bir kamera ilə nəzarətdə olduğunu düşündünmü heç? Keçirdiyin axırıncı iyirmi dörd saatin hesabını görüb nəfsinlə hesablaşa bildinmi heç?

Əcdadlarımızın "İnsan yaddaşı unutmqla naqisdir" zərbi-məsəli çox məşhurdur. Unutmaq xəstəliyinə mübtəla olan insan yaddaşından bir çox həssas nöqtələri uzaqlaşdırar. Buna görə də, unuduğumuz gözəllikləri xatırlamaq və itirdiyimiz fəzilətləri könuəllərimizdə təzələmək üçün vaxtaşırı bunları düşün-

məyimiz lazımdır.

Elə bu mənada Haqq dostlarının hal, davranış və tövsiyələri qiyməti olmayan bir xəzinədir. Çünki həyatımızı övliyalər kimi rıqqətli və oyanıq şəkildə keçirmək yalnız hər gün yaşadığımız iyirmi dörd saati iman baxımından hesaba çəkməklə mümkündür.

Yəhya ibn Muazın (r.a.) bu arzusu bizim hamımız üçün nümunəvi bir davranışdır:

"Ey Allahım! Gecələr, məhz Sənə qovuşmaqla və niyazla gözəlləşir.

Gündüzlər isə məhz Sənin üçün edilən ibadət və saleh əməllərlə gözəlləşir.

Dünya, ancaq Səni anmaqla və yaratdıqlarını düşünməklə gözəlləşir.

Ölüm sonrası, ancaq Sənin əfvnlə gözəlləşir.

Cənnət, ancaq Sənin camalınla gözəlləşir".

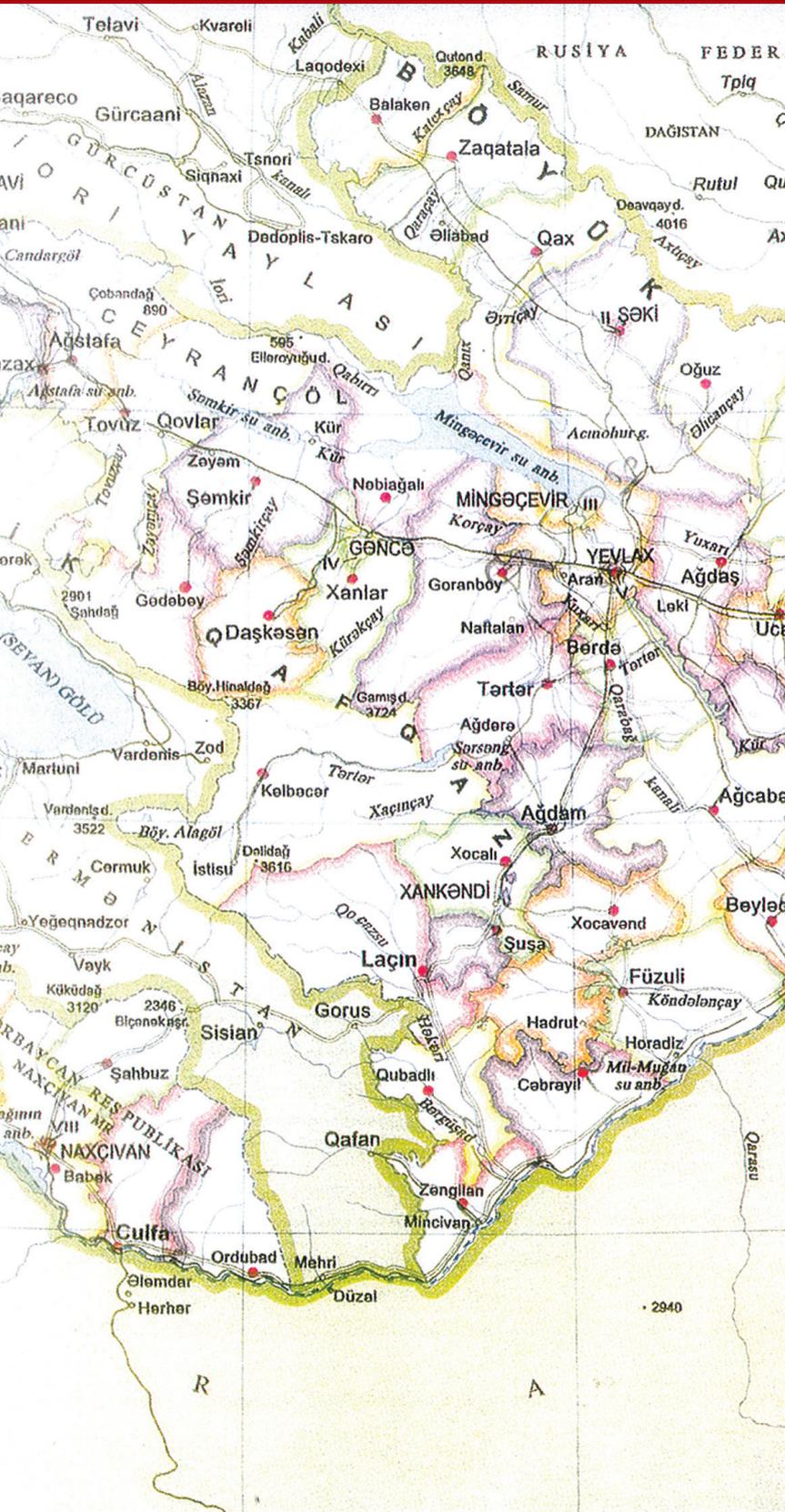
Ya Rəbb! Bizə də belə bir ibadət həyatı yaşamağı və belə bir ömür sürməyi nəşib et! Ömür qazancımızı da razı olacağı şəkildə qismət et!

Amin! ■

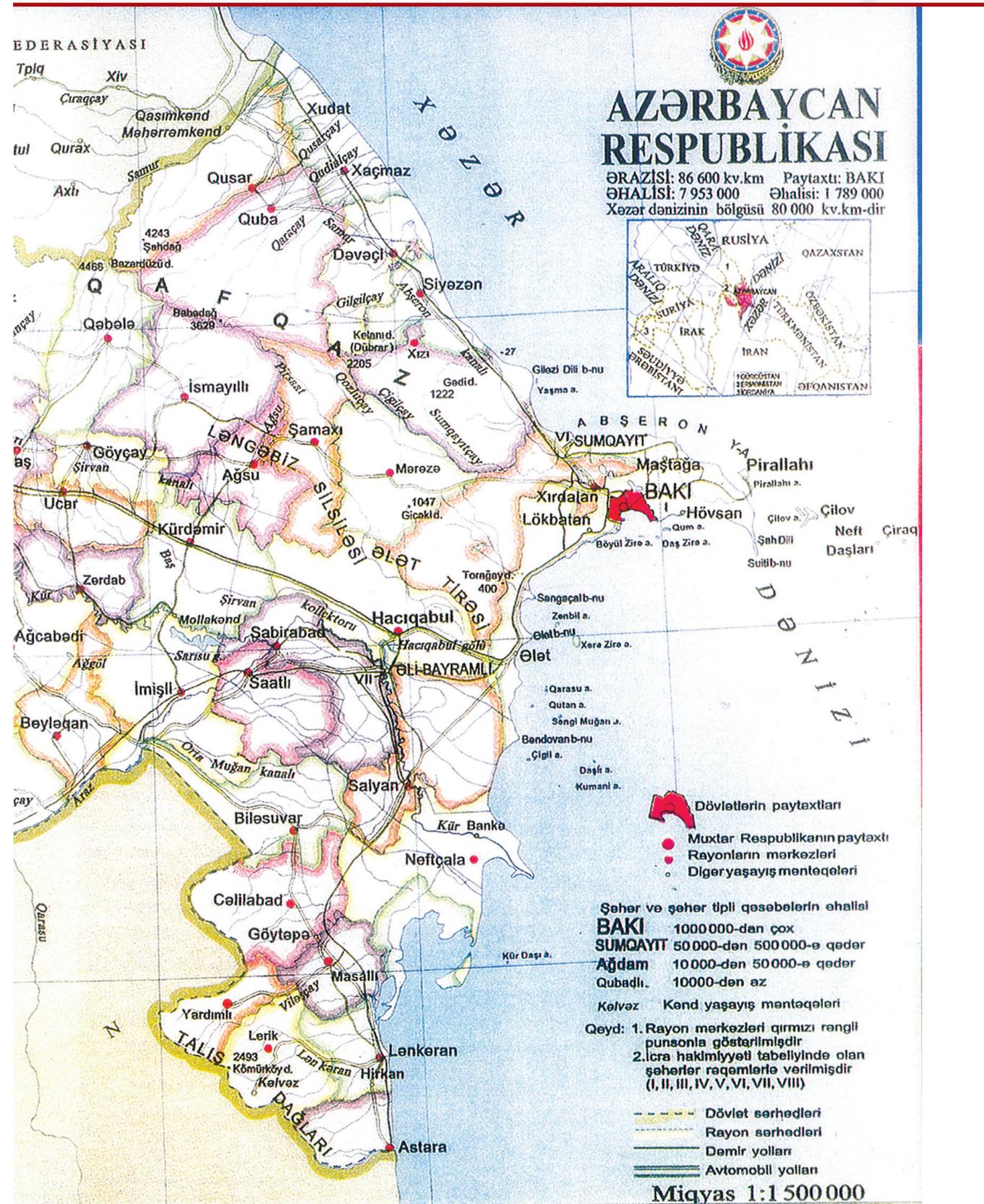
Bu gün insanların çoxu nəfs fırtınasında boğularkən, sən ruhaniyyətini qoruya bildinmi? Ailə üzvlərin başda olmaq şərti ilə məsuliyyət daşdığı insanları, zamanənin fitnə və şərinə qorumaq üçün hansı tədbirləri gördün?

Tarix boyu bu torpaqlar müxtəlif dövlətlərin və mədəniyyətlərin beşiyi olmuş və istər təbiətinin zənginliyi, istərsə də stratejik cəhətdən əlverişli mövqeyinə görə hər zaman yadellilərin müdaxiləsinə məruz qalmışdır. Hər bir məmləkət öz mədəni abidələri, səfalı guşələri ilə digərlərindən fərqlənir. Məhz Azərbaycan da öz təbiətiylə, mədəniyyəti ilə, eyni zamanda tarixi abidələriylə dünyada məşhurdur. Bu səhifələrimizdə Azərbaycanı Azərbaycan edən guşələrə səyahət edərək sizi bir daha oralarla tanış etmək istədik. Təbii ki, səfalı guşələrimiz, abidələrimiz bundan ibarət deyil. Sadəcə olaraq səhifə məhdudluğunu nəzərə alaraq bir neçəsi ilə kifayətlənmək məcburiyyətində qaldıq. Hər daşı qızıl olan, tarix olan bir diyarın övladları olduğumuz üçün özümüzü çox bəxtiyar hiss edirik.

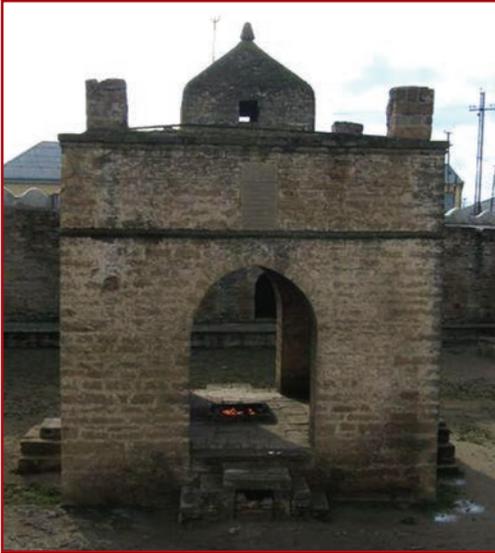
BAYCAN EDƏN YERLƏR

QIZ QALASI

Bakı şəhərində yerləşən bu qədim abidə "İçəri Şəhər" in sahilə yaxın hissəsindədir. Hündürlüyü 30 m, divarlarının qalınlığı 5 m-dir. Qız qalası XII əsrdə Məsud Davud oğlu tərəfindən inşa olunmuşdur.

1960-cı illərdə restavrasiya olunan Qız qalası 1964-cü ildə muzey kimi fəaliyyət göstərməyə başlamışdır. 2000-ci ildə YUNESKO-nun abidələri siyahısına salınmışdır.

ATƏŞGAH

Suraxanıda yerləşən Atəşgah məbədi Stəxminən XVII əsrdə yerdən çıxan neft qazının yanmasını görüb buranı müqəddəs hesab edən Hind atəşpərəstləri tərəfindən tikilmişdir. Hind kahinləri hələ XIX əsrin axırlarına qədər burada ibadətə məşğul olurdular.

BAKI İÇƏRİ ŞƏHƏR

Bakı Azərbaycanın qədim mədəniyyət, ticarət və siyasi mərkəzlərindən biridir. Onun əlverişli coğrafi mövqeyi bu şəhəri lap qədim zamanlardan Qərblə Şərqi, Cənubla Şimalı birləşdirən ticarət yollarının qovuşduğu mühüm yaşayış məntəqəsinə çevirmişdir. Orta əsr Şirvanşahlar dövləti zamanı xüsusilə inkişaf etmiş Bakı, ölkənin elm, mədəniyyət və incəsənət mərkəzlərindən biri olmuşdur. Bakının Qız Qalası, Şirvanşahlar sarayı kompleksi, qala divarları kimi orta əsr memarlıq nümunələri YUNESCO-nun Dünya mədəni irsi siyahısına salınmışdır. Orta əsrlərdə Bakıda zərgərlik, bədii tikmə, silahqayırma, daş oyma sənətləri xüsusilə inkişaf etmişdir.

ŞUŞA

Şuşa Azərbaycanın ən gözəl şəhərlərindən biridir. Bu şəhərin adını bildirən “Şuşa” sözü bu diyarın saf, qeyri-adi dərəcədə şəffaf dağ havasının rəmzi olan “şüşə” sözündəndir. Uca Yaradan Şuşaya unikal bulaqlar və mineral sular bəxş etmişdir. Turşsu, İsabulağı, Səkinə bulağı, İsti bulaq, Soyuq bulaq, Çarix bulaq, Saxsı bulaq, Qırx bulaq, Yüz bulaq və başqa bulaq adları bunu sübut edir.

Şuşa şəhəri iki tərəfdən güclü qala divarı ilə əhatə olunmuşdur. Şəhərin yaranması XVIII əsrdə Qarabağ xanlığının yaranması və onun qüdrətinin artması ilə bağlıdır.

Xanlığın hökmdarı Pənahəli xan yadelli işğalçılardan müdafiə məqsədilə bir neçə qala, o cümlədən, Bayat və Şahbulaq qalalarını tikdirmiş, Əsgəran qalasını möhkəmlətməmişdir. Şuşa şəhər-qalası uzun illər boyu Azərbaycanın Qarabağ xanlığının paytaxtı olmuşdur.

Məşhur rəssam V.Vereşşagin Şuşanı görəndən sonra yazmışdı: “Bu şəhərin evləri düzgün formalı, qəşəng və hündür olub, çoxsaylı və gözəl pəncərələrlə işıqlandırılır. Qayalıqlar qoynunda yerləşən bu şəhər elə həmin qayalıqlardan götürülmüş daşlardan tikilmişdir. Şəhərin bütün küçələrinə enli daş plitələr döşənmiş, evlərin

damları tirlərdən düzəldilmişdir”.

Şuşa bir sıra görkəmli şəxsiyyətlərin vətənidir. Cabbar Qaryağdı oğlu, Qurban Pirimov, Bülbül, Seyid Şuşinski, Xan Şuşinski, Rəşid Behbudov, görkəmli Azərbaycan bəstəkarları Üzeyir Hacıbəyov, Zülfüqar Hacıbəyov, Soltan Hacıbəyov, Niyazi, Fikrət Əmirov, Süleyman Ələsgərov və bir sıra başqa istedadlı sənət adamları əslən şuşalıdır. Buna görə də təsadüfi deyildir ki, Şuşanı “Şərqi konservatoriyası” adlandırırlar.

Yazıçılardan Nəcəf bəy Vəzirov, Əbdürrəhim bəy Haqverdiyev, Süleyman Sani Axundov, məşhur şairə Xurşidbanu Natəvan, şair Qasım bəy Zakir, heykəltəraş C. Qaryağdı, rəssam Toğrul Nərimanbəyov və başqaları Şuşada doğulmuşlar.

Şuşada memarlıq abidəsi sayılan 170 bina və 160 sənət abidəsi vardı. Məşhur “Gəncə darvazalan”, Qala divarları, İbrahim xanın və onun qızı Qara Böyükxanımın qəsrələri, Qarabağ xanlarının imarəti, Natəvanın ev-muzeyi, Port-Arturun müdafiəçisi, artilleriya generalı Mehmandarovun evi, şair və rəssam Mir Mövsüm Nəvvabın evi, görkəmli bəstəkar Üzeyir Hacıbəyovun ev-muzeyi, məşhur müğənni Bülbülün ev-muzeyi, şair Vaqifin məqbərəsi bu qəbildəndir.

NEFT DAŞLARI

Neft Daşları şəhər tipli qəsəbədir və Bakının Əzizbəyov rayonunun ərazisinə daxildir. Abşeron yarımadasının 42 km-də cənubi-şərqdə yerləşən bu qəsəbə dənizin dibinə bərkidilmiş metal dirəklərin üstündəki estakadada dəniz səthindən bir neçə metr hündürlükdə tikilmişdir.

1949-cu il noyabrın 7-də Azərbaycan neftçiləri dünyada ilk dəfə olaraq, dənizin dibindən sənaye məqsədilə karbohidrogenləri əldə etməklə öz tarixində yeni səhifə açdılar. Həmin gün Neft Daşları yatağının 942 m dərinliyindən Xəzər nefti fəvvarə vurdu.

1951-ci il fevralın 18-də Neft Daşlarının nefti ilə doldurulmuş ilk tanker boşaldılmaq üçün Dübəndi

limanına yan verdi. Bir neçə aydan sonra işə dənizin 20-25 m. dərinliyində estakadalar və burğu, texnoloji sahələr tikilməyə başlandı. Elektrostansiyaların, nasos-kompresor kompleksinin, köməkçi sexlərin, neftçilər üçün 5-9 mərtəbəli yaşayış binalarının ümumi sahəsi 1960-cı ilin əvvəllərində 70 min kvadratmetr idi. Beləliklə Neft Daşları dəniz möcüzə-şəhərinə çevrildi. 60-cı illərin axırında özünəməxsus "küçə" vəzifəsini yerinə yetirən estakadaların ümumi uzunluğu 200 km-dən çox idi. Neft Daşları ilə

Bakını radiotelefon rabitəsi birləşdirir. İnsanların, qida məhsullarının və başqa əşyaların daşınmasında Mİ-8 vertolyotundan istifadə olunur. 2000-dən çox əhalisi olan Neft Daşları Azərbaycanın ən şərq yaşayış məntəqəsidir.

1949-cu ildən burada 1940 quyu qazılmışdır, 160 mln ton neft, 12.3 mlrd m kub. qaz əldə edilmişdir. Bu gün orada 377 quyu fəaliyyətdədir və hər birisi sutkada orta hesabla 5 t. neft verir. Hər gün Neft Daşlarında 5-6 yeni quyu qazılır.

Ola bilsin bir neçə vaxtdan sonra bu estakadalar, neft yataqları, neft buruqları artıq olmasın. Ancaq Xəzərin əfsanəvi Neft Daşları neft Bakısının bir rəmzi kimi, insanların ağı və şücaəti kimi hər kəsin yaddaşında əbədi qalacaqdır.

ŞİRVANŞAHLAR SARAYI

XV əsrin əvvəllərində tikilən Şirvanşahlar sarayı bir müddət Şirvanşahların iqamətgahı olmuşdur. Saray kompleksi bir neçə binadan ibarətdir. Kompleksə saray binasından başqa şərti olaraq divanxana, Şirvanşahların türbəsi, şah məscidi, ovdan, hamam, Seyid Yəhya Baküvinin türbəsi hesab edilən tikinti və şərq darvazası daxildir. Kompleksin ən maraqlı və gözəl binası sarayla yanaşı tikilmiş divanxana adı ilə tanınan abidədir.

ŞƏKİ XAN SARAYI

XVIII əsrdə tikilən xan saraylarının içərisində ən qiymətli "Şəki Xan Sarayı"dır. Şəki xan sarayı dünya abidələri siyahısına daxil edilmiş tarixi bir abidədir. Şəki xanlarının yay sarayı 1761-1762-ci illərdə Azərbaycanda ilk müstəqil xanlığın əsasını qoyan Hacı Çələbi xanın nəvəsi Hüseyn xanın dövründə tikilmişdir.

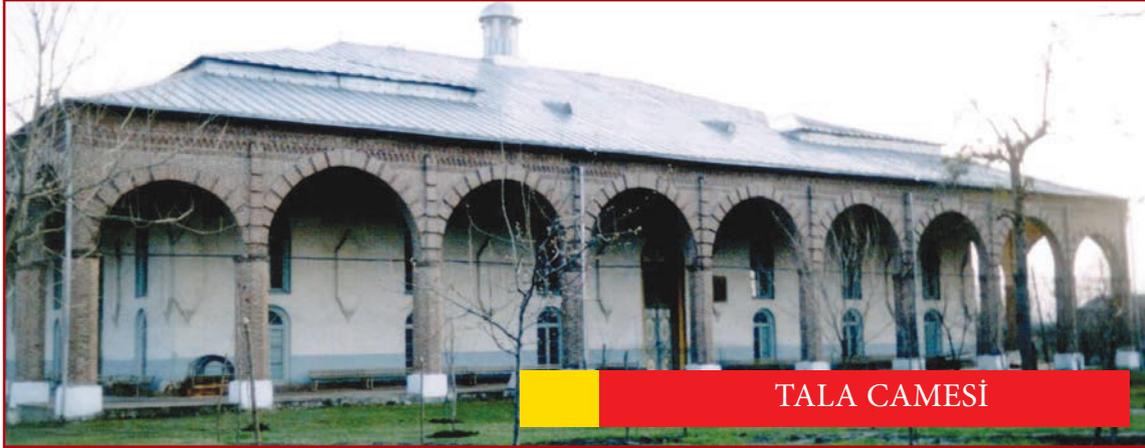
Xan sarayı qala divarları ilə əhatə olunmuşdur. Saray ikimərtəbəli olmaqla bərabər hər iki mərtəbəsi eyni quruluşdadır. Altı otaqdan, dörd dəhlizdən,

iki güzgülü eyvandan ibarətdir. Binanın baş fasadı dünyada analoqu olmayan ən xırda, həndəsi fiqurlara bölünmüş, ağac parçaların aralarına müxtəlif rəngli şüşələr geyindirilmiş şəbəkə pəncərə və qapılardan ibarətdir. Şəbəkələrin hər bir kvadrat metri orta hesabla 5000, mürəkkəb yerləri 14000 ağac və şüşə şəbəkədən ibarətdir. Binada mismar və yapışqandan istifadə edilməmiş, ağac və şüşə parçaları bir-birinə geyindirilmişdir. Saray divarın ornamentliyi, piştağların genişliyi, naxışlı şəbəkələr, müxtəlif naxışlar, gəc üzərində oymalar məharətlə işlənmişdir.

CƏBRAYIL-XUDAFƏRİN KÖRPÜSÜ

Cənubi və Şimali Azərbaycan dedikdə ilk növbədə ağla Xudafərin körpüsü gəlir. Xudafərin körpüsü haqqında ilk məlumat VIII-IX əsrlərə aiddir. Xudafərin körpüsü Cənubi Azərbaycanla Şimali Azərbaycanın orta əsr şəhərlərini birləşdirən, karvan ticarət yolu üzərində tikilib. O, həm də mühüm hərbi-strateji əhəmiyyət kəsb edir. Xudafərin körpüsü xalqımızın tarixi birliyini zaman-zaman yada salır.

TALA CAMESİ

Keçmiş Sovetlər birliyinin ən böyük məscidi olan Tala məscidi, kəndin içindən keçən şosse yolunun üstündə geniş bir ərazidə (0,82 ha) yerləşir. Bir-birinə tağlar vasitəsilə möhkəm bağlanmış, əzəmətli qalın kərpic sütunlarla əhatə olunaraq inşa edilən nəhəng məscid binası, ilk baxışdan bütün gözəlliyi ilə diqqəti özünə çəkərək insanı valeh edir. Məbədin ümumi sahəsi (52,0x37,70 m) 1960 kvadratmetrdir. Binanın tikintisində daha çox bişmiş qırmızı kərpicdən istifadə edilmişdir. Binanın qiblədən başqa hər üç tərəfi nəhəng arko sütunları olan eyvanla əhatə olunmuşdur. Eyvan boyu cəmi 20 ədəd sütun dirək vardır. İbadət zalına daxil olmaq üçün, binanın 3 əzəmətli qapısı vardır ki, bu qapılar ağac materialından yüksək sənətkarlıqla hazırlanmışdır.

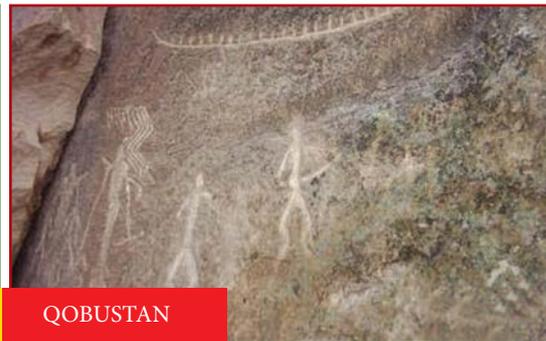
İbadət zalının uzunluğu 40 m, eni isə

30 metr olub, sahəsi 1200 kvadratmetrdir. Zəlin daxilində dörd cərgə uzununa 24 ədəd sütun dirək vardır. Bu sütunlar tağlar vasitəsilə bir-birinə möhkəm bağlanmışdır. Divarının qalınlığı 90 sm-dir. Bütün divar boyu alt-üst iki cərgə pəncərə düzülmüşdür. Binanın cəmi 42 pəncərəsi olub, yuxarı başları yarım dairəvi arko şəklindədir. Daxili hündürlüyü 8,50 m, çardağının hündürlüyü isə 8 metrdir. Döşəməsi betondan, tavanı taxtadan və dam örtüyü dəmirdəndir.

Bünövrəsi hicri 1319-cu ildə (miladi 1901) qoyulan "Tala məscidi"nin tikintisi 1910-cu ildə başa çatdırılmışdır. Məscidin damı isə məşhur xeyriyyəçi Hacı Zeynalabidin Tağıyevin hədiyyə etdiyi 2000 ədəd dəmir təbəqə ilə örtülmüşdür.

Qobustan torpağı arxeoloji abidələrlə zəngindir. Bu günə qədər burada 30 ədəd kurqan və 20-yə yaxın ibtidai insan düşərgəsi aşkar edilib. Onlar iri ölçülü əhəng daşlarından hazırlanmışdır.

Qədim əcdadlarımızın həkk etdiyi rəsmlərə Böyükdaş, Kiçikdaş, Cıncırdağ və Yazılı təpəsində də rast gəlinir. Burada ibtidai insanlar, heyvanlar, döyüş səhnələri, ayın xarakterli rəqslər, öküzlərin döyüşü, silahlı avarçəkənlərlə dolu olan qayıqlar, əllərində nizə tutmuş döyüşçülər, dəvə karvanları, günəş və ulduz təsvirləri vardır.

QOBUSTAN

NİZAMİ MƏQBƏRƏSİ

Azərbaycanın qədim yaşayış mərkəzlərindən olan Gəncə şəhərinə gələnlər ilk növbədə dünya ədəbiyyatının incilərindən sayılan dahi Nizaminin məqbərəsi ilə qarşılaşırlar. Türbənin tikintisi XIII-XIV əsrlərə aid edilir. Sonralar Mirzə Adıgözəl bəy Qarabaği və Əsgərağa Gorani tərəfindən təmir etdirilmişdir. 1947-ci ildə şairin qəbri üzərində yeni məqbərə ucaldılmışdır. Məqbərə 1990-1991-ci illərdə yenidən qurulmuş, qədim arxitektura ənənələri saxlanılmaqla müasirləşdirilmişdir. Hazırda məqbərənin mərkəzi xiyabanının uzunluğu 125 metr, eni isə 40 metrdir. Hündürlüyü 20,9 metr olan məqbərənin ətrafındakı sahədə şairin «Xəmsə»-sinin rəmzi kimi 5 iri fəvvarə tikilmişdir.

AZIX MAĞARASI

Azix mağarası Azərbaycan ərazisində olan poliolit dövrü abidələrindən sayılır. Azix mağarası Hadrut rayonunda, Tuğ çökəkliyini kəsən Quruçay dərəsinin sol sahilindəki sıldırım qayalıqda yerləşir. Burada 1960-88-ci illərdə aparılan elmi tədqiqatlar nəticəsində 100 mindən artıq maddi-mədəniyyət abidəsi tapılmışdır. Azərbaycanda bu abidə ilə bağlı 10 kitab, 200 dən çox elmi məqalə çap olunmuşdur. Burada aparılan tədqiqatlar nəticəsində 10 arxoloji təbəqə aşkarlanmışdır. Mağaranın 7-10-cu təbəqələri ən qədim dövrü əhatə edir və sübut edir ki buraya ilk insanlar 2 milyon il bundan qabaq ayaq basmışlar. Bu dövrə aid tapıntıların bir çox xüsusiyyəti bu tapıntıları başqa mədəniyyətlərdən fərqləndirdiyinə görə, bu mədəniyyətin müstəqil bir mədəniyyətin qalığı olması fikrini əsaslandırır və ona görə də bu tapıntılar Quruçay mədəniyyəti adlandırılır. Burada insanların məskunlaşması ilk təbəqələr üçün 1.5 milyon ildən 700 min ilə kimi davam etmişdir. Azix mağarası eyni zamanda dünyada ilk ocaq izi və tikili qalıqların tapıldığı yerdir.

Hazırlayan: Saleh Şirinov

"ASFALTDƏLƏN"

Amansızlıq və məkansızlıq... Əl-əvvəl isminə sahib olan Allah bilinməyi, tanınmağı və sevlməyi murad etdi... insan yaratdı. Məkanımız cənnət... ilk qadından bir iradə və istək zühur edərək "cənnətdə əbədi qalmaq" arzusuyla yasaq meyvəyə əl atılır... Hüzuri-ilahidən qovulan şeytan, bunun acısı ilə insanlara ön, arxa, sağ və sollarından yaxınlaşaraq onları Haqqın yolundan azdırmağa çalışacağını, bütün iradə və əzmini bu yolda səfərbər edəcəyini söyləyir...

Məkkə... Üzünə baxanlara *"bu üzün sahibi yalançı olmaz"* dedirdəcək ulu bir peyğəmbər, təklif edilən qadın, qızıl, rəislik və s. kimi şeyləri əlinin tərsi ilə geri çevirərək *"vallahı bir əlimə ayı, digər əlimə günəşi versəniz, yənə bu davadan vaz keçməyəm"* deyərək əzm və qərarını sözlə ifadə edir.

Konstantinopolu hədəfləyən ağ atlı, qartal burunlu ulu bir padşah fəthin keçikməsindən dolayı atını çılğınca dənizə sürərək *"Ya İstanbul məni alır, ya da mən İstanbulu..."* deyir. Ərlər əri Ulubatlı Həsən əlində bayraq surlara dırmanır. Surların üstündə şəhadət şərbətini, cənnətdəki məqamını gördü yoxsa? Belə bir komandanın və əsgərin əlindən Konstantinopolun qurtulması bir tərəfə, dünya qaça bilərmi?

Qartal burunlu sultanın gəmilərini üzdürə bilməməsi üçün dənizə zəncirlər çəkilmiş, dar boğazlarda pusqular qurulmuş. Selin önünü kəsmək, vulkanı saxlamaq mümkündürmü? Fərman verilir və gəmilər qurudan hərəkət etdirilir.

Tariq b. Ziyad... Əsgərlərinin daha irəli getməsi və geri dönmək, geri çəkilmək ehtimallarını düşünmələri üçün gəmiləri yandırır. Ya qalibyyət, ya da dənizə tökülmək var.

Öncə gözləri və ürəyi sonra külüngü ilə dağları dələn ulu bir aşiqimiz - Fərhadımız var. Fərhadın yaşadığı qəsəbədəki məktəbin sobasının küllərinin basdırılması üçün bir metrlik çuxur açmaq gərək. Əlinə külüng almamaq üçün hamı pərən-pərən düşür, hərə bir tərəfə qaçır. Əslində günah Şirini göstərə bilməyən, Şirinin gözəlliyini yaşada bilməyən bizlərdə deyilmə? Sən Şirini göstərdin də insanlar Fərhadı olmadı? Ey Fərhadın eşqi, əzmi və iradəsi! Sənə o qədər möhtacıq ki, Vəda təpələrindən doğar kimi gəl bizə.

Fərhad qədər böyük olmasa da başqa bir aşiq vaz keçməmək əzmini bu sözlərlə ifadə edir:

"... Məni bu sevdə canımdan etsə

Dilim tutulsa, gözüm kor olsa

Vaz keçməm, yənə də vaz keçməm sevgili... Vaz keçməm səndən..."

İstanbuldakı yüzlərcə illik camelərin eşiyindəki aşınmış və içəri doğru gömülmüş mərmər basamaqlar... Ayaq dabanlarının mərməri aşındıra biləcəyinə inanardınız mı?

İbn Sina adlı bir tələbə cəbr və geometriyanı anlamadığı üçün gizlincə məktəbdən qaçaraq evə gedir. Yolda su çəkdiyi quyunun

Qartal burunlu sultanın gəmilərini üzdürə bilməməsi üçün dənizə zəncirlər çəkilmiş, dar boğazlarda pusqular qurulmuş. Selin önünü kəsmək, vulkanı saxlamaq mümkünmü? Fərman verilir və gəmilər qurudan hərəkət etdirilir. Tariq b. Ziyad... Əsgərlərinin daha irəli getməsi və geri dönmək, geri çəkilmək ehtimallarını düşünməmələri üçün gəmiləri yandırır. Ya qalibiyyət, ya da dənizə tökülmək var.

ipinin sürtünə-sürtünə quyunun divarını kəsdiyini görərək *"bu ip qayanı kəsmiş və aşındır-mışsa mənim başım bu qayadan daha sortmi?"*-deyərək yenidən məktəbə qayıdır və böyük əzmlə çalışmağa başlayır. Məktəb müəllimi İbn Sinanın gözlərinin içinə baxaraq bu sözləri deyir: "az, lakin davamlı olan ibadət və çalışmalar damla-damla axan suyun daşı dəlməsi kimi bir nəticə doğurur. Bir-iki dəfə, amma kəmiyyətə çox olan ibadət və çalışmaları da daşın üzərinə tökülən bir qab su kimidir. O su yalnız daşın tozunu alar. Daşı dələn, damlanın qüvvəsi deyil, davamlılığıdır."

Qardələn çiçəyi var, adı üstündə. Qarları, buzları dələrək günəşə çıxar. Bəzən həftələrlə qarı, buzu yarmağa çalışır. Çiçək qardan, buzdan daha güclümü?

Ta uzaqlarda, gedib-gəlməsək də bizim olan bir kənddə mübarək bir insan, iradəli və əzmlı olmağın dini qarşılığının səbr termini olduğunu anladır. "Səbr miskinlik, laqeydlik və təslimiyyət mənasına gəlməz. Səbr qardələn olmaqdır, səbr asfalt-dələn olmaqdır." -deyir. Dinləyənlər "asfalt-dələn nədir ki?" -deyə düşünür.

Neyzen Təvfik *"Aşkın Leylasını buldunsa söyle; Mecnundan duyub ta rıvayət etme!"* -deyir. Buraya qədər Məcnunun Leylasını Məcnunun ağzıyla anlatdıq. İndi bizdən rəvayətlə:

Evimin bağçasına sarmaşıqlar əkdim. Görənlər sarmaşığın evin təməlini çatlatdığını, divardakı suvaqda çat varsa onu böyüdərək divarı çatladacağını, suvağı dağıdacağını dedikdə yarım santimetr eni olan bu bitkilər haqda söyləyənlərin əvvəlcə zarafat olduğunu zənn etdim. İncə sarmaşiq budaqları. Tək cümlə ilə "Allahın

ayələrindən bir ayə..."

Yaz mövsümündə istini özünə çəkməsi və əks etdirməsi səbəbi ilə havanın hərərətini 3 dərəcə artırdığını bildiyimiz asfaltla bağçamızı asfaltlayacaqdıq. Asfaltçəkənlər gələrək zəmində birçə dənə də olsa otun qalmamasını, hamısının kökündən çıxarılmasının gərəkli olduğunu, əks təqdirdə otların asfaltı yararaq çıxacağını söylədilər. Heyrət! 4-5 santimetr qalınlığındakı asfaltın altında havasız, susuz qal və elə bir əzm-iradə göstər ki, asfaltın altından yuxarı doğru yol tap.

Asfalt çəkildikdən sonra asfaltın bəzi yerlərində qabarma və çatlamalar gördükdə bu anın dəyişik zamanlardakı fotolarını çəkdim. Asfalt qıran çiçəyi və otu qardələyə bənzədərək ona *"asfalt-dələn"* adını verdim. Vəfanı köpəklərə, çalışqanlığı qarışqalara, əzm və iradə ilə səbat göstərərək günəşə qovuşmağı otlara və çiçəklərə qapdırdığımızı çox üzüldüm. Əcəba, bunların yerinə nə aldıq? Qurdun qan tökmək ehtirasını, siçanın oğurluq istedadını, ilanının xainliyini, sərçənin şəhvətini və böyümək əzmini, iradəsi olmayan plastik, süni sarmaşıqları və çiçəkləri...

Haydı, asfalt rəngli üsyan, nisyan, zülm, qəflət, cəhalət, sekulyarizm, modernizm, materializm, hedonizm, nihilizm qarışmış betonları yarmaq üçün ota, çiçəyə, sarmaşığa, qarışqaya, qardələyə və asfalt-dələyə tələbə olmağa... □

Əziz Mahmud Hüdaiyə vəqfinin başqanı:

Prof. Dr. H. Kamil YILMAZ :

“MÖVLANA, MƏDƏNİYYƏTLƏRARASI MÜNAQİŞƏNİN ÖNÜNƏ KEÇƏN DÜŞÜNCƏNİN TƏMSİLÇİSİDİR”

1952-ci ildə İzmitdə dünyaya gələn Hasan Kamil Yılmaz 1970-ci ildə Adapazarı İmam-Xətib Liseyindən, 1974-cü ildə isə İstanbul Yüksək İslam İnstitutundan məzun oldu. Ali təhsilini bitirdikdən sonra müxtəlif təhsil ocaqlarında müəllim və idarəçi olaraq xidmət etdi. 1977-ci ildə İstanbul Yüksək İslam İnstitutuna assistent təyin edildi. 1983-cü ildə Mərmərə Universiteti Sosial Bilimlər bölməsində Əziz Mahmud Hüdaiyə, həyatı, əsərləri və Cəlvətiyyə təriqəti adlı tezisi ilə doktor oldu. 1989-cu ildə dissertant, 1996-cı ildə isə professor adına layiq görüldü.

Bir çox beynəlxalq konfrans və seminarlarda iştirak edən, yerli və xarici jurnallarda yüzlərlə məqaləsi dərc olan Prof. Dr. Hasan Kamil Yılmaz eyni zamanda bir çox kitabın da müəllifidir. Təlif və tərcümələri ilə qiymətli əsərlər ortaya qoyan, Marmara Universiteti İlahiyyat Fakültəsinin akademik üzvü Prof. Dr. Hasan Kamil Yılmaz Türkiyənin öndə gələn QHT təşkilatlarından biri olan Əziz Mahmud Hüdaiyə vəqfinin də başqanıdır.

İrfan: İlk növbədə Azərbaycana xoş gəlmisiniz deyib belə bir sual vermək istəyirik: Sizin üçün Azərbaycan nə ifadə edir?

Prof.Dr. H. Kamil YILMAZ: Bu sualın uzun bir cavabı var əslində. Qısaca olarsa bunu deyə bilərəm ki, on ildən artıqdır ki, hər il Azərbaycana gəlib-gedirəm. Yəni, buraları yaxından tanıyıram. Amma Allaha həmd olsun ki, hər il ayrı gözəlliklərlə qarşılaşıram. Zətən Azərbaycanla Türkiyə bir millət iki dövlətdir.

Biz həm soydaş, həm dindaş, həm də qardaş. Buraya gəldiyimiz zaman evimizə, yurdumuza gəldiyimizi hiss edirik. Sizinlə birlikdə olmaqdan məmnunluq duyuruq. Biz bir ürək, bir könüllük. Bağlı olduğumuz dinimiz, mədəniyyətimiz sevgi və qardaşlığı təlqin edir. Biz digər dinlərə və mənsublarına qarşı xoşgövrünü unutduğumuz zaman bunun nəticəsini ağır ödəmişik hər zaman.

İrfan: Hocam, sizinlə Mövlana haqqında söhbət etmək istəyirik. Sizcə Mövlananın dünyamıza nə kimi təsiri olmuşdur.

Prof.Dr. H. Kamil YILMAZ: Bu bir həqiqətdir ki, mədəniyyətlərə münafiqələrin gündəmə gəldiyi dövənlərdə humanist duyğuları təlqin edərək insanları birləşdirən və mədəniyyətlər savaşınnın önünə keçən uca dinimizin mənsubları olmuşdur. Bunların da başında Hz. Mövlana və Yunus Əmrə gəlir. Xüsusilə içində yaşadığımız çağın bəzi problemlərinə işıq tutması baxımından bu mövzuda bəzi şeylər söyləmək istəyirəm.

Qərribə burasındadır ki, Mövlananın yaşadığı dövr (1207-1273) XIII-əsr mədəniyyətlərə savaşınnın zirvəyə çıxdığı, İslam ölkələrinin və Qərbin ağır itkilər

Onun sülhsevərliyindən təsirlənən Osmanlı dövləti ondan aldığı ilhamla insanlara fərqli mədəniyyətlərin birlikdə yaşamasını öyrətmiş, və bununla da Balkan yarımadasında, və Yaxın Şərqdə sülhü bərqərar etmişdir.

verdiyi bir dövrüdür. Hz. Mövlana bu dağınıqlığın şəxsən şahidi olmuşdur. O, həm mədəniyyətlər savaşına bağlı olaraq xaçlı ordularının talan etdiyi Anadolunu görmüş, orada axan qanları və göz yaşlarını, həm də Monqol istilalarını və onların törətdiyi dəhşətləri müşahidə etmişdi. O, insanları bu boş qovğalardan uzaqlaşdıraraq İslami humanizmə dəvət etmişdir. Düşüncələrə xalq və Haqq sevgisini yerləşdirmişdir. O, könül iqlimindəki dirilişin, insan olmağın təməl şərtinin sevgi olduğunu 800 il bundan əvvəl dilə gətirmişdir.

İrfan: Mövlananın Osmanlıya nə kimi təsirləri olmuşdur?

Prof. Dr. H. Kamil YILMAZ: Onun çağırısı XIII-əsrə mədəniyyətlər savaşının qarşısının alınmasına təsir etmiş və ondan sonra XIX-əsrə qədər demək olar ki, mədəniyyətlərarası münəqişə yaşanmamışdır. Onun sülhsevərliyindən təsirlənən Osmanlı dövləti ondan aldığı ilhamla insanlara bunu öyrətmiş, fərqli mədəniyyətlərin birlikdə yaşamasını təmin etmiş və bununla da Balkan yarımadasında, və Yaxın Şərqdə sülhü bərqərar etmişdir. Bütün bunlar Mövlananın Osmanlı üçün qurduğu zəmin üzərində gerçəkləşmişdir.

İrfan: Mövlananın XIX-əsrə nə kimi təsiri oldu?

Prof. Dr. H. Kamil YILMAZ: XIX-əsrə mədəniyyətlər savaşını zirvə nöqtəyə çatmışdı. Qərb aləmi texnoloji inkişafı ilə İslam dünyasını,

xüsusilə də Osmanlı dövlətini yenidən hədəf alaraq onu ***“xəstə adam”*** elan etmişdi. Qərbin Osmanlıyı tarixdən silmək üçün hərəkətə keçdiyi bu dövrdə qərribə bir təsadüf və ya təvafüq nəticəsində Mövlananın əsərləri yenidən oxunmağa başlandı. XIX-əsrə Anadolu, İstanbulda Məsnəvixanalar quruldu və digər təriqət mənsuqlarının da istifadəsinə verildi. Məsələn, İstanbulda Nəqşibəndiyyənin, Qadiriyyənin bir çox təkyəsində insanlara Məsnəvi ruhu təlim edilmişdir. XIX-əsrin amansız anlarında Məsnəvi ilə yenidən Türkiyə dövlətinin qurulmasına zəmin hazırlanmışdır.

XX-əsrin sonlarında şərq bloku ilə qərb arasında Perestroyka ilə birlikdə Qərb aləminin ***“qızıl təhlükə”*** olaraq gördüyü Sovetlər birliyinin dağılmasından sonra qərb öz gündəminə ***“yaşıl təhlükə”*** dediyi radikal İslamla mücadiləni aldı. Yenə qərribə bir təsadüfdür ki, o zaman da Mövlananın Məsnəvisinin Qərbdə və Amerikada kütləvi şəkildə oxunduğunun şahidi oluruq.

İrfan: Hocam, Qərb aləmində, xüsusilə Amerikada Məsnəvi oxunurmu?

Prof. Dr. H. Kamil YILMAZ: Təbii ki, 1990-cı illərdə Amerikada, keçən illərə nisbətən daha çox oxunduğu müşahidə olunur. Hətta 1999-cu ildə ***“Time”*** jurnalının keçirdiyi anketdə Mövlananın əsrin sufisi seçilməsi diqqətçəkicidir. (Time jurnalı 1999) Mövlananın fikirləri sayəsində Qərb dünyası radikal İslam yerinə liberal İslam deyər

Sən təkbaşına bir toxumsan, zərrəsən. Fəqət hər kəslə birləşib qucaqlaşdığın zaman bir qübbəsən, ümmansan. Bədənlər fərqli olsa da bütün insanlar eyni ruhu daşıyır. Dünyada saysız-hesabsız badam var, amma hamısında eyni yağ var.

yeni bir fikir ortaya atmış və digər toplumlarla müsəlmanların inteqrasiyasına çalışmışdır. Ancaq bu bir həqiqətdir ki, Mövlana həm öz dövründə, həm XIX-əsrə, həm də XX-əsrə mədəniyyətlərarası savaşa ön lən m əsində böyük rol oynamışdır. Bu səbəblə də Mövlananı yaxından tanımaq, onun fikirlərini dərin dən öyrənmək, onun İslamdan, Qurandan və sün-nədən etdiyi yorumları modern insanların önünə qoymaq gərəkdir.

İrfan: Məsnəvidəki prinsiplərin qaynağı nədən ibarətdir?

Prof. Dr. H. Kamil YILMAZ: Mövlananın digər din mənsublarına göstərdiyi xoşgörünün təməl əsasları və normaları Quranda və Peyğəmbərimizin Mədinədəki tətbiqatında vardır. Yəhudilərlə birləşərək Mədinə şəhər dövləti quran Peyğəmbərimiz əhli-kitabla və başqa mədəniyyətə sahib olanlarla birlikdə yaşamağın təməllərini o zaman atmışdı.

Yəməndən gələn Nəcran heyəti ilə Mədinədə görüşmüş və onlara Mədinədəki müsəlmanların məscidində öz dinlərinə görə ibadət etmələrinə icazə vermişdi. Bu da çox mühüm bir hadisədir. Mövlana da Divani-Kəbirində və digər əsərlərində bütün dinlərin əslinin bir olduğunu və insanlarda inama olan ehtiyacın fitrətdən irəli gəldiyini, qovğa etməyin, savaşağın bir mənası olmadığını anlatmışdır. Bu ifadələr küresəlləşmə mərhələsində olan dünya üçün böyük məna kəsb edir. Bu baxımdan Mövlananı və Məsnəvisini oxumağın lüzumuna diqqət çəkmək istəyirəm. Mövlana Məsnəvidə bu yurur ki:

“Sizə görə kafirlik afətdir, amma Haqqa görə onda da bir hikmət vardır.” Və yenə Divani-Kəbirində bütün insanlara üz tutub bunları söyləyir: “Gəl, gəl! Daha yaxın gəl! Nə qədər bu yol ayrıcılığı davam edəcək. Madam ki, sən mən sən, mən də sən, bu ayrılığa nə gərək? Biz Haqqın özü və aynasıyıq. Elə isə niyə özümüzə çəkişib dururuq. Bir aydınlıq digərindən, bir işıq başqa işıqdan niyə qaçır? Hər birimiz vücud halında kamil bir insanın varlığında cəm olmuşuq. Fəqət nə üçün belə dağılmışıq? Eyni bədənin bir üzvü olduğumuz halda nə üçün zənginlər kasıbları xor görür? Eyni vücudda olan

sağ əl nə üçün sol əli xor görür? Halbuki hamısı bir bədəndədir. Bir bədəndə uğurlu nə demək, uğursuz nə demək?! Hər birimiz eyni vücuddanıq. Aqlımız da birdir, başımız da. Hamı ilə anlaş, hamı ilə xoş davran. Sən təkbaşına bir toxumsan, zərrəsən. Fəqət hər kəslə birləşib qucaqlaşdığın zaman bir qübbəsən, ümmansan. Bədənlər fərqli olsa da bütün insanlar eyni ruhu daşıyır. Dünyada saysız-hesabsız badam var, amma hamısında eyni yağ var. Qablar qırıldıqda içində ayrı-ayrı olan sular bir yerə toplanır. Tövhidin nə demək olduğunu anlayar və birliyə vaqif olarsan, o zaman can olmanın nə demək olduğunu da anlayarsan.” Təbii ki, bunları söyləyən Mövlana məşhur olmaq üçün deyil, hansı məsləkdən olmasına baxmayaraq hər kəsə hörmət edilməsini istəyən bir insan olduğu üçün bu gerçəyi ifadə etmişdir. Hətta onun cənazəsində müsəlmanlarla birlikdə yəhudi və xristianların da iştirak etdiyi tarixi bir gerçəkdir. O gün Konya əhalisinin demək olar ki, yarısı qeyri-müsəlman (erməni və yəhudi) idi. Buna baxmayaraq onlar da Mövlananın cənazəsində yaxından iştirak edirdilər.

İrfan: Mövlananın insan sevgisinə və mədəniyyətlərə təsirinə bir misal verə bilərsinizmi?

Prof. Dr. H. Kamil YILMAZ: Təbii ki. Mövlanada insan sevgisi o qədər idi ki, insanların fahişə dedikləri qadınlar belə yanından keçərkən ayağa qalxar, sadəcə insan olduqları üçün onlara hörmət edərdi. Ondakı bu pozitif enerji sonrakı dövlət adamlarına da nüfuz etmiş, onları da təsiri altına almış və bu sayədə Anadoluda bir xoşgörü mədəniyyəti doğmuşdur. Fateh Sultan Mehmet zamanında Serb kralı Brankoviç XV-əsrə həm Fateh Sultan Mehmedə, həm də Avstriya-Macaristan kralı Yanko Hunyada məktub yazır. Öncə Avstriya-Macaristan kralına bunları deyir:

“Siz Avstriya-Macar kralı olaraq bizim torpaqlarımıza hakim olduğunuz zaman bizə qarşı necə davranmağı düşünürsünüz?” Macar kralı bu cavabı verir:

“Sizin ölkəni işğal etdiyimiz zaman oradakı bütün ortodoks məbədləri dağıdacağıq. Oranı katolik torpaqlarına çevirəcəyik.” Eyni məktubun

bir nüsxəsini alan Fatehsə bunları söyləyir:

“Bütün məscidlərin yanında ortodoks və katolik məbədləri inşa edilə bilər. Hər kəs dinində hür və sərbəstdir. Cizyə verdiyiniz təqdirdə sizi bütün xarici təhlükələrə qarşı qoruyacağıq. Əgər qoruya bilməsək cizyə də almayacağıq.”

Müsəlmanların humanizm və xoşgörü anlayışı budur. Bu gün insanlara eyni gözlə baxa bilməməyimizin səbəbini Mövlana anlayışından yoxsul olduğumuza bağlayıram. Bu baxımdan öz mədəni irsimizi yaxşı tanımalıyıq.

İrfan: Xüsusilə universitet tələbələrinə Mövlana irsini öyrənmək baxımından nə deyə bilərsiniz?

Prof. Dr. H. Kamil YILMAZ: Ali təhsil alan tələbələrimizin öz mədəni irslərini yaxından tanımalarının və bununla yanaşı Qərb mədəniyyətini də öyrənmələrinin zərurətinə inanıram. Hər hansısa xarici dil bilmələri, kompyuteri öyrənmələri zamanın tələblərindəndir. Öz mədəniyyətimizi qorumaq baxımından bunlar böyük əhəmiyyət kəsb edir. Xüsusilə din və dil bilən insanlar qarşıdakı yüz ildə böyük əhəmiyyət daşıyacaqlar.

İrfan: Səbəb:

Prof. Dr. H. Kamil YILMAZ: Çünki insanlar texnologiyanın pəncəsində mənəvi boşluq içərisində qıvrınmaqda və sanki bir qurtarıcı gözləməkdədirlər. Məhz bu qurtarıcılar din və dil bilən insanlar olmalıdır. Onlar hər zaman gülən və pozitif enerji yayan insanlar olmalıdırlar. Əsrimizin insanı buna çox möhtacdır. Xülasə olaraq deyə bilərik ki, universitetlərdə təhsil

alan gənclər öz sahələrində mükəmməl yetişməlidirlər. Hansı bölümdə oxuduqlarından asılı olmayaraq öz mədəniyyətlərini başqalarına təbliğ etmək düşüncəsində olmalıdırlar. Bu gün Qərb dünyasında aparılan araşdırmalar onu göstərir ki, maddi rifah əldə edən insanların mənəviyyətə çox böyük ehtiyacı var. Türkiyədə, bizim fakültədə çalışan bir tanışımın İngildərədə müdafiə etdiyi doktorantura işinin mövzusu belədir: “İngiltərədə insanlar nə üçün İslamı seçirlər?” Gəlinən nəticə isə xülasə olaraq belədir: “Qərbdə insanlar maddi rifaha qovuşmuşlar və mənəvi boşluq yaşayırlar.”

İrfan: Mənəviyyatlarını dirildəcək insanlara ehtiyac hiss edirlər...

Prof. Dr. H. Kamil YILMAZ: Bəli. Əgər qəlblərinə xitab edən bir könül əri tapa bilirlərsə nə əla. Əgər tapa bilmirlərsə o zaman uyuşdurucunun pəncəsinə düşürlər. Mənəvi yöndən hüzura qovuşmağın yolunu bu kimi şeylərdə axtarırlar. Qərbdə yaşayan zəngin insanların demək olar ki, hər biri üçün eyni şeyi demək olar. Bu cür həqiqətlər qarşısında bizim gəncliyimizi yaxşı yetişdirməyimiz lazımdır. Amerikada Buddizmin və Hinduizmin ciddi mənada yayıldığını görürük. İnsanlar meditasiya mərkəzlərinə üz tutaraq dərdlərinə bu kimi yerlərdə çarə axtarırlar. Amerikada 1980-ci illərdə mistik yönü yüksək olan Buddizm təntənə ilə qarşılanırdı. 1990-cı illərə baxdığımız zaman isə İslamın da bir din olaraq ilk sıralarda olduğunu görürük. Biz türklərin də ilk öncə Şamanizmə, sonra Buddizmə və nəhayət İslama girərək bu dində qərar tutduğumuz tarixdən məlumdur. Demək ki, hər kəs həqiqi din axtarışındadır. Məhz buna görə də bu gün terrorla yanaşı anılan İslamı lazımınca tanıda bilsək, insanlara Quranı və Məsnəvinə anladı bilsək, bəzi şeylər çox fərqli ola bilər. Buna görə də dinimizi layiqincə təbliğ xüsusunda məsuliyyətli vəzifəmiz vardır.

Müsəlman özünü qarşısındakı insanı məmnun edəcək şəxsiyyətə sahib olmalıdır. İnsanın şəxsi ibadət həyatını nizama salması çox mühümdür. Bu baxımdan tələbələrimiz dörd illik universitet həyatında zamandan həssas və qənaətlə istifadə etməyi düstur halına gətirməlidirlər. Bu gün Qərbdə çox böyük əhəmiyyətlə üzərində durulan məsələlərdən biri də “Time Management” (zamandan istifadə)dir. Bu mövzu sosial ixtisas sahələrində mühüm mövzu olaraq qarşımıza çıxır.

1113 nömrəli məhbus

Ya Rəbb, bu nə dəhşət, nə fəlakət?

Ya Rəbb, bu nə vəhşət, nə zəlalət?

Yox kimsədə insafi-mürüvvət,

İblisəmi uymuş bəşəriyyət?!

İyirminci yüzilliyin əvvəlləri... Köhnə Bakı... Bugünkündən fərqli olaraq müxtəlif siyasi hadisələrə, iqtisadiyyatın, neft sənayesinin, onunla bərabər digər sahələrin də inkişaf etməsinə, xarici sərmayənin, ölkələrin maraqlarının bu məkanda toqquşmasına baxmayaraq öz milli koloritini, ənənələrini özünəməxsusluğunu qoruya bilən köhnə Bakı... Ağsaqqala, ziyalıya hörmət etməyi bacaran köhnə Bakının sakinləri... Hər şeyin əslini sevən və qiymətləndirməyi bacaran insanlar... Şeirin, qəzəlin, musiqinin, müğənninin və hər şeyin yaxşısını pisdən ayıra bilən, bugünkü "diplomlular"dan, "alimciyəz"lərdən fərqlənən diplomsuz, bəzən adını yazmağı belə

bilməyən söz xiridarları və o əlçatmaz Bakının sakinlərindən biri olan, hamının hörmətlə "Cavid əfəndi" deyə müraciət etdiyi ortaboylu, pensneli, buxara papaqlı Hüseyn Cavid...

Cavid əfəndi olmaq üçün isə uzun bir yol keçirməli idi.

Hüseyn Abdulla oğlu Rasizadə 1882-ci ilin oktyabrın 24-də qədim Naxçıvan şəhərində anadan olmuş, ibtidai təhsilini mollaxanada, orta təhsilini görkəmli maarif-pərvər Məmmədağa Sidqinin "Məktəbi-tərbiyə" adlı yeni üsullu məktəbində almışdır. İlk şeirlərini "Gülçin" və "Salik" təxəllüsləri ilə yazmış, 1899-1903-cü illərdə Təbrizin Talibiyyə mədrəsəsində təhsilini davam etdirmişdir. Daha sonra Türkiyəyə gedən Cavid İstanbul universitetinin ədəbiyyat fakültəsinin tələbəsi olmuş və 1909-cu ildə oranı bitirmişdir. Azərbaycana qayıdan Hüseyn Cavid Naxçıvan və Gəncədə, Tiflisdə müəllimlik etmiş, 1915-ci ildən sonra isə öz pedoqoji fəaliyyətini Bakıda davam etdirmişdir. "Keçmiş günlər" adlı ilk şeir kitabı 1913-cü ildə Bakıda nəşr olunmuşdur. Sənətin, ədəbiyyatın zirvəsinə çatmaq üçün

ağır və məşəqqətli yolçuluğa belə başlamışdır.

Bir-birinin ardınca yazılan "Ana", "Maral", "Şeyx Sənan", "Şeyda", "İblis" kimi dramlar, poema və saysız-hesabsız şeirlər... Cavid əfəndi diqqət mərkəzindədir. Cavid əfəndi ilə söhbət etmək bir yana, adicə salamlamaq belə xoşbəxtlik sayılır.

1918-ci ilin mart qırğını da yaşayır Cavid əfəndi. Erməni vəhşiliklərinin şahidi də olur. Bir təsadüf nəticəsində sağ qalır. Sağ qalır ki, Azərbaycanın müstəqilliyini və 1920-ci il bolşevik işğalını görsün.

*"Nə acayib sürü, yahu bunlar,
Öndə rəhbərlik edər meymunlar.
... Rəqsi təlim ediyor axsaqlar,
Əzəmət düşgünüdür alçaqlar,
Hər gülər üzdə ölüm, qan görürəm,
Pək yaxın dostları düşmən görürəm.
Yurdu sarmış qabalıq, yaltaqlıq,
Yüksəliş varsa, səbəb alçaqlıq."*

Sağ qalır ki, xoşbəxt ailə başçısı olsun. Müşkünaz xanımın əri, Ərtoğrul və Turanın sevimli babası olsun. 1926-cı ildə Almaniyaya müalicəyə getsin, "Peyğəmbər", "Topal Teymur", "Knyaz", "Səyavuş", "Xəyyam", "Telli saz" dramlarını, "Azər" dastanını və şeirlərini yazsın.

Və 30-cu illərin əvvəlindən başlayaraq ünvanına söylənən iftiralara, yalnlara sinə gərərək qürurunu itirmədən gəzə bilsin. Ənənəsinə sadıq qalaraq birçə misranı belə sifarişlə yazmasın. Dostlarının, yaxınlarının "xalq düşməni" adıyla tutulmasının şahidi olsun və öz qapısının da nə vaxt, hansı

**1113 nömrəli məhbus ona
qarşı qaldırılan bütün
ittihamları rədd edir,
günahsız olduğunu bildirir.
Yalançı şahidlər, işgəncələr
55 yaşlı sənətkarı fikrindən
döndərə bilmir. Düşmən
önündə əyilmir, sırmır
Cavid əfəndi.**

qaranlıq gecədə döyüləcəyini səbirsizliklə gözləsin.

1937-cü il iyun ayının 4-ü. Gecə yarı qapı döyülür və 55 yaşlı sənətkar Cavid əfəndi həbs edilir. Axtarış protokolunda bir çamadan əlyazması aparıldığı göstərilir. Allah bilir o çamadanda nə qədər şeir, poema, pyes var idi. Və DTK-nın zirzəmilərində məhv ediləcəkdi. Həmin gündən Cavid əfəndi 1113 nömrəli məhbusa çevrilir. İstintaq başlanır. Azərbaycan Yazıçılar İttifaqının 10, 11, 12 iyun 1937-ci ildə keçirilən yığıncağının qətnaməsindən bəzi cümlələri qeyd etmək yerinə düşərdi: *Əsərlərində panislamist, pantürküst, millətçi ideyalar təbliğ edən qatı müsavərist H. Cavid itifaqın üzvləri sırasından xaric edilsin.*

37-ci ilin iyun ayından başlayan istintaq düz bir il çəkir. 1113 nömrəli məhbus ona qarşı qaldırılan bütün ittihamları rədd edir, günahsız olduğunu bildirir.

Yalançı şahidlər, işgəncələr 55 yaşlı sənətkarı fikrindən döndərə bilmir. Düşmən önündə əyilmir, sırmır Cavid əfəndi. Və məhkəmənin qərarı ilə Sibire sürgünə göndərilir. 1939-cu ilin iyun ayının 17-dən 1113 nömrəli məhbusun məhbəs yolları başlayır. Yük qatarlarında başlayan yol uzaq İrkutsk vilayətinin Tayşet qəsəbəsində siyasi dustaqların əlillər xəstəxanasında, 1941-ci ilin dekabrın 5-də sona çatır. Bir təsadüfmi, yoxsa zərurətmi 59 yaşlı Hüseyn Cavidin ürək çatışmazlığından vəfat etməsini bildirən ölüm aktının nömrəsi də 59-dur, dəfn edildiyi qəbrin nömrəsi də.

Cavid əfəndinin adı iyirmi il yasaq edildi. Ancaq Bakıda qoyub getdiyi ciyər-paraları adını çəkirdi, göz yaşları içində, yenidən görüşmək ümidi ilə. Ancaq... Əvvəlcə Ərtoğrul dünyadan köç etdi. 1942-ci ildə. 74-cü ildə Müşkünaz xanım gözlərini əbədi yumdu. Əgər bir az da yaşasaydı Cavid ilə yenidən görüşə bilərdi. Cavidinin cənazəsinin qalıqları ilə. 1982-ci ildə Cavidin qəbri tapılmış, Azərbaycana gətirilərək doğma Naxçıvan torpağında oğlu Ərtoğrulun yanında dəfn edilmişdi. Cavidlər ailəsinin son yadigarı, son yarpağı Turan xanım isə bütün bunları gördü, yaşadı. Ömrünü babasının əlyazmalarını oxumağa, redaktə və çap etməyə həsr etdi. Cavidin nəvəsi Nənəsim deyə çağırırdı Turan xanım. 100 illiyində iştirak etdi. Tənha evdə babasının şəklinin ətrafında 100 şam yandırdı. Hər il şamların sayı bir dənə artdı və 124-cüdə Cavidlər ailəsinin son şamı da söndü...

İNGİLİS İNTİBAH ƏDƏBİYYATINDA

TÜRK MÖVZUSU

Dünya, o cümlədən Qərbi Avropa xalqlarının kitabxanalarına “köçürülmüş”, yaxud mühacir edilmiş qədim və orta əsr əlyazmalarımızın qəribə taleyi məni həmişə düşündürmüşdür. Bu yaxınlarda müasir ingilis yazıçısı A.S Byatın “Qısa ömürlər” adlı əsərində belə bir mühakiməyə rast gəldim: “Əgər o, türk əlyazmalarını oxumağı bacarmasaydı, heç vaxt dünyada özünün dramatik, nəhəng kəşflərinə nail ola bilməzdi.” Qəribə də olsa, əsərin qəhrəmanı Boul türk paşasının almayanaqlı qızı Yıldızla ailə qurur. Türk qızı bu izdivacdan ona üç oğul bəxş edir. Və həmin uşaqlara məşhur türk şairləri Nədim, Füzuli və Bakinin adları verilir.

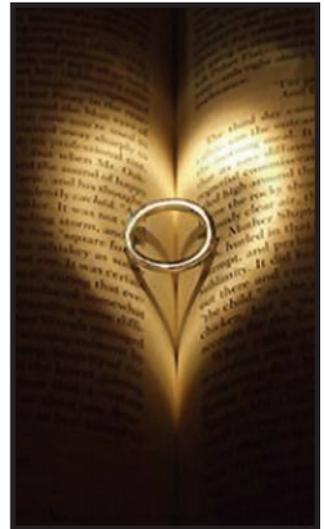
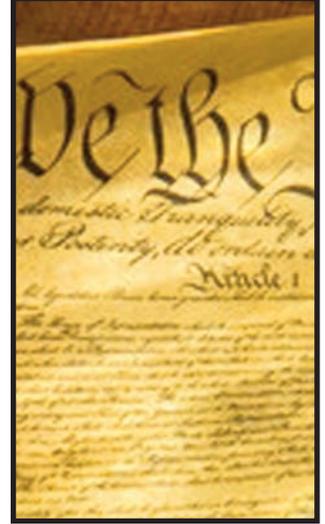
Tarixin keşməkeşli yollarında qədim türk olaylarında, eləcə də Qərbi Avropanın ayrı-ayrı ölkələrində türk tayfalarının qazandığı şan-şöhrət sonralar bir çox kitablarda elmi-tarixi və bədii ifadəsini tapmışdır.

Tarixin yazıya alınmış kitablarına nəzər saldıqda deyilənlərin həyat həqiqəti olduğuna şəkk-şübhə yeri qalmır. Xatırladaq ki, Qərbi Avropa Renessansı dövründə türk həyatını və mübarizəsini öyrənən bir sıra cəmiyyətlər yaranmışdır. 1581-ci ildə İngiltərədə Levant cəmiyyətinin yaradılması türk ölkələrinə həsr olunmuş səyahət kitablarının nəşrinə imkanlar açmışdır. Məsələn, Corc Sendinin “Səyahətin əlaqəsi” adlı 1615-ci ildə nəşr olunmuş səyahət kitabının ingilis ədəbi-ictimai mühitinə və təxəyyülünə güclü təsir göstərdiyi qeyd olunur. 1581-1620-ci illər arası ingilis dilində qələmə alınmış bir çox pyeslərdə Osmanlı türklərinin Qərbi Avropa sərhədləri arxasında həyatı və döyüşkən obrazı yaradılmışdır. İngilis Renessans ədəbiyyatında Kristafor Marlonun iki hissədən ibarət olan “Böyük Teymurləng” (1587-1588), Corc Pilin “Alsazar döyüşü” (1588), “Süleyman və Perseda” (1590), Robert Qrinin “Türkçülüğü qəbul edən xristian” (1612), Tomas Qoffenin “Qəzəbli türk” (1618), Con Fletçer və Filip Məssincerin “Malta cəngavəri” (1618), yenə Filip Məssincerin yazdığı “Reneqado” (1623) adlı pyeslərində türk tacidərləri və dəyərləri haqqında maraqlı fikir və səhnələrə rast gəlmək mümkündür.

Araşdırdığımız problemin ikinci, bəlkə də ən vacib tərəfi isə qədim və orta əsrlərə aid türk əlyazmalarının, bir sıra ədəbiyyat nümunələrinin Qərbi Avropa xalqlarının dillərinə tərcüməsi ilə bağlıdır. “Kitabi-Dədə Qorqud”, “Koroğlu” kimi dastanlarımız və onlarla şifahi xalq ədəbiyyatı nümunələrimiz ayrı-ayrı vaxtlarda ingilis, fransız, alman, italyan dillərinə tərcümə olunmuşdur. Zəngin söz sərvətimiz, milli-mənəvi dəyərlərimiz Qərb dünyasının zəka və mənəviyyatına zənginlik gətirmişdir. Əxlaqi və İslami dəyərlərimizin sözügedən ölkə xalqlarının mənəvi dünyasına, dini dünyagörüşünə təsiri isə ölçüyəgəlməzdir.

Qərb, o cümlədən İngilis Renessans dövrü ədəbiyyatında türk obrazı adlı araşdırmamda bir çox mətləblərə aydınlıq gətirmək üçün neçə-neçə mənəbə və məxəzlərə müraciət etmişəm. Elə hesab edirəm ki, deyilən və yazılan hər söz türk dünyasının, türk dəyərlərinin düzgün təfəkkür edilməsində yalnız ciddi elmi və bədii nümunələrə söykənməlidir.

Qədim və orta əsrlər dövrü türk mənəvi dəyərlərinin ingilis mənəbləri əsasında öyrənilməsi və tədqiqi müasir araşdırmaçıdan çox böyük zəhmət tələb edir. Dünya dinlərinin başında dayanan müqəddəs İslamın və Peyğəmbər sevgisinin işığında çoxlarımız üçün dumanlı görünən tariximizin bəzi qaranlıq səhifələrinin araşdırılması ədəbi ictimaiyyətimiz və elmimiz üçün çox vacib, əhəmiyyətli məsələdir.

Nəzakət ƏLƏKBƏROVA

ƏLAHƏZRƏT UĞUR, SƏN HARADASAN?!

Insan həyata bir dəfə gəlir. Dünyanın əşrəfi, yaradılmışların ən kamili olan insan bu həyatı ləyaqətlə, şərəflə yaşamağa çalışmalıdır. Geri dönüb baxanda boş keçirdiyi günlər, heçə sərf etdiyi vaxt üçün peşmanlıq hissi keçirməsin deyə insan hər anın qədrini bilməlidir. "Vaxt puldur - faydalı bir iş tutsan ölmüş vaxtın da dirilər." (Safruh) Biz nə qədər optimist olsaq da, həyatın çox sərt qaydaları, qanunları var. Bəzən həyat bizi "Birisi uçuruma yuvarlanırsa, ona əlini uzatma, çıxıb gəlsən, qoy özü çıxsın" (Nitşe) kimi amansız fəlsəfə ilə qarşı-qarşıya qoyur. İşlərimiz alınmayanda bunu ya taleyin, qismətin ayağına yazırıq, ya da "uğur məndən qaçır" deyirik. Bəs nə etmək lazımdır ki, uğur üzümüzdə gülsün? Bəlkə uğursuzluğun səbəbini elə özümüzdə axtaraq?

Hər şeydən əvvəl, insan, doğrudan da nəyəyə nail olmaq istəyirsə, hərəkət etməlidir, tənbelliyin, süstlüyün daşını atmalıdır, öz tənbelliyinin səbəbini kənar

axtarmamalıdır. "Nə qədər ki, stolüstü lampam yox idi, elə bilirdim, yazıçı olmağımın səbəbi budur." (Safruh) Bu cür absurd fikirlərə, təəssüf ki, həyatda çox rast gəlirik. Bir sahəyə yönəldilməyən, istifadə olunmayan bacarığın, ağılın, savadın da heç bir əhəmiyyəti yoxdur." Fəaliyyət göstərməyəcəksənsə, ağıl dəryası olmağın nə mənası?" (A.M.) İnsan bilik və bacarığını yönəldərək nəyəyə əldə etməlidir. Daim fəaliyyət göstərməli, çalışmalıdır." Yaşamaq və azadlıq o kəslərə layıqdır ki, onlar hər gün onun uğrunda mübarizə aparırlar." (A.M.)

İnsan hər bir şeyin yerini bilməlidir. Vaxtını həm iş üçün, həm də istirahət üçün düzgün bölüşdürməyi bacarmalıdır. Düzgün işləyə bilməyən adam düzgün istirahət etməyi də bacarmaz. "İstirahət zəhmətdir, göz qapağı gözü olduğu kimi." (R.Taqor) Həyatda nəyəyə nail olmaq üçün insana kömək edən xüsusiyyətlərdən biri də onun iddialı olmasıdır. "Bağbanın

Sözsüz ki, hər bir işin nəticəsi çətinliklərdən keçir. Nəticə uğurlu olduqda dəf edilən çətinliklər də rahat, şirin və mənalı görünür. Onlardan qorxmaq geri çəkilib təslim olmağa bərabərdir. Lakin çətinliklər insanda həmin çətinlikləri dəf etmək bacarığı yaradır. Əgər işin nəticəsi uğursuz olarsa, insan geri çəkilməməli, mübarizəni davam etdirmək üçün özündə qüvvə tapmalıdır. Lakin kor-koranə risk etmək də düzgün deyil.

inadı bağındakından az olarsa, bağ cırılaşar.” (Safruh) İnsan öz işinə qiymət verməyi bacarmalı, öz gücünə güvənməli və səhv etməkdən qorxmamalıdır. Səhv etmək qorxusunu dəf etmədən yeni fəaliyyətə başlamaq mümkün deyil. Sadəcə olaraq köhnə səhvləri unutmaq, xatırlamaq, nəticə çıxararaq onların bir daha təkrar olunmasına yol verməmək lazımdır.

Sözsüz ki, hər bir işin nəticəsi çətinliklərdən keçir. Nəticə uğurlu olduqda dəf edilən çətinliklər də rahat, şirin və mənalı görünür. Onlardan qorxmaq geri çəkilib təslim olmağa bərabərdir. Lakin çətinliklər insanda həmin çətinlikləri dəf etmək bacarığı yaradır. Əgər işin nəticəsi uğursuz olarsa, insan geri çəkilməməli, mübarizəni davam etdirmək üçün özündə qüvvə tapmalıdır. Lakin kor-koranə risk etmək də düzgün deyil. “Siyasi müdriqliyin birinci əlaməti əldə edə bilməyəcəklərindən qabaqcadan imtina etmək qabiliyyətidir.” (A.M.) İnsanın iddiası ilə imkanı arasında mütənəsibliyin olması da uğurun şərtlərindən biridir. Mümkün olmayanın arxasınca qaçmaq da xeyirlə nəticələnməz. “Gü-nəşi görmək arzusu ilə ağlasan heç ulduzları

da görə bilməzsən.” (R.Taqor)

Uğur üçün ən vacib şərtlərdən biri də güclü iradədir. “Zəif iradəli adamların işi planda, möhkəm iradəli insanların planı isə işdə ifadə olunur.” (Safruh) Hər bir iş xüsusi məhəbbətlə, həvəslə icra edilməlidir ki, nəticə də uğurlu alınsın.

Bütün bu deyilənlərdən belə nəticəyə gəlmək olar ki, işimizin nəticəsi bizim xarakterimizlə, özümüzə tərbiyə etdiyimiz, həyat boyu qazandığımız keyfiyyətlərlə bilavasitə bağlıdır. “Hər kəsin qiyməti çalışıb-əlləşdiyi işin qiyməti qədərdir.” (A.M.)

Bir də, o işə uğurlu iş demək olar ki, kamil olsun. İşin yarımçıq olmaması üçün insan bütün gücünü sərf etməlidir. Təsadüfi deyil ki, “maya ilə qazancın mütənəsibliyi heç yerdə, heç vaxt pozulmur.” (Safruh)

Kamillik nümunəsi olan insana da yalnız mükəmməl iş yaraşar. ”Dünyada nə qoyub getsək, dünyadan apardığımız da o olacaq.” (Safruh) Çalışmalıyıq ki, işimizlə, əməlimizlə hafizələrdə nurlu xatirəmiz qalsın.

Hər bir işiniz kamil, uğurlu olsun, günləriniz uğurla açılsın!

GƏNCLƏRİN PSIXOLOJİK HALI

Evdən və ailədən uzaqlaşmağa başlayan gəncin qurduğu yeni dünyada seçdiyi mühit və dostları ona ən təsirli rolu oynamıqdadır. Valideynlərin buna xüsusi diqqət etməsi lazımdır. Çünki uşağın seçmiş olduğu dünya ağ olanı qara və ya tam tərsinə qara olanı ağ göstərmək gücünə və təsirinə sahibdir. Elə buna görə də, ailənin boynuna düşən vəzifə övladlarını daha da bezdirib onu bilmədikləri mühitin içinə atmamaqdır.

Övladın dünyaya gəlməsi bir ailənin sevincindən, bir nəslin davamından, milləti və dövləti təmsil edən bir fərdin artmasından xəbər verir. Cismən və zəhnən pak olan uşaq sadəcə ana və atanın deyil, ətrafda olanların diqqətini özünə cəlb edir. Amma zaman keçdikcə ayaqları üzərinə qalxan bu məsum və köməyə möhtac bəşər övladı, hər an problemlərlə qarşı-qarşıya qalır. Bu problemlərin olacağını daha əvvəlcədən bilən valideynlər onu qorumağa və hər an onun yanında olmağa çalışırlar. Hər bir yaş dövrünün öz haləti-ruhiyyəsi vardır. Yaşla əlaqəli olan ruhi dəyişikliklər və çətinliklər zamanı gənclərə edilən kömək və dəstək onların gələcəyini

qurmaqda həlledici rol oynayır.

12-21 yaş arası mərhələ gənclik çağı və ya el arasında deyildiyi kimi cavanlıq dövrüdür. Orta məktəb illərinə təsadüf edən bu mərhələ insanın həyatındakı gənclik (cavanlıq) dövrü sayılır. Bu yaş dövründə ağıllı və üzüyola uşağın yerini, heç nəyi bəyənməyən və hər şeyə fikirləşmədən etiraz edən bir gənc almağa başlayır. Bununla da hissləri tez-tez dəyişən, nə deyəcəyi əvvəlcədən təxmin olunmayan, dərslərinə marağı azalan, fikri dağınıq, evdə çox da oturmaq istəməyən, qadagınlara əhəmiyyət verməyən və yeməyinə diqqət etməyən bir insan meydana gəlir.

Maraq sahələrinin artması, ətrafındakıların onu

bəyənib-bəyənmədiyinə çox diqqət edib ona görə geyinməsi, hər zaman qulaq asdığı musiqi növünü belə dəyişdirməsi, tək qalib saatlarca xəyallar qurması, xatirə dəftəri tutması, yazdıqlarını gizlətməsi və onların aşkar olmasından qorxması, evdəki böyüklərə və xüsusən də valideynlərinin qadağanlarına etiraz etməsi gənclik dövrünün başlamasından xəbər verir. Bu cür hal və hərəkətlər xüsusən 13-16 yaşlarda meydana çıxır.

Bu halların meydana çıxması uşağın birdən-birə böyüməyə başlaması ilə əlaqədardır. Fiziki olaraq böyümə əlamətlərinin görünməsi ilə valideynlər ondan hər şeyə qarşı böyük kimi münasibət göstərməsini istəyirlər. Uşaq da onda olan bu dəyişikliklərlə əlaqədar bir böyük kimi sərbəst olaraq qərarlar verməyə başlayır ki, bu da onun hal və hərəkətlərində yuxarıda dediyimiz kimi təzadların ortaya çıxmasına səbəb olur. Bu davranışlar qarşısında valideynlərin ona *“sən hələ uşaqsan”* deyib etiraz etmələri uşağı daha çox əsəbiləşdirir. Belə ki, o artıq özündə böyüməyə başladığının əlamətlərini görməkdə və hiss etməkdədir. Burada hər iki tərəfin yadından çıxardığı xüsus, uşağın ağıl və dünya görüşü olaraq hələ daha gənc olduğunu unutmalarıdır. Bu dövərdə uşaqlar özlərinə cazibə olan xarakterləri seçər və onları təqlid etməyə başlayırlar ki, bu da onların gələcək həyatlarını və şəxsiyyətlərini formalaşdırır.

Evdən və ailədən uzaqlaşmağa başlayan gəncin qurduğu yeni dünyada seçdiyi mühit və dostları ona ən təsirli rolunu oynamaqdadır. Valideynlərin buna xüsusi diqqət etməsi lazımdır. Çünki uşağın seçmiş olduğu dünya ağ olanı qara və ya tam tərsinə qara olanı ağ göstərmək gücünə və təsirinə sahibdir. Elə buna görə də, ailənin boynuna düşən vəzifə övladlarını daha da bezdirib onu bilmədikləri mühitin içinə atmamaqdır. O zaman onlar nə etməlidir? Bu hallarda valideynlər uşağın üstünə çox

da düşmədən amma onu tam nəzarətsiz də buraxmamaq şərti ilə daha çox qohumları və ya ailəsi ilə vaxt keçirməsinə şərait yaratmalıdırlar. Yəni, onu tanıdıqları insanlarla oturmağa yönəltməlidirlər.

Onu da bildirək ki, bu yaş dövrü hər zaman mənfi xüsusiyyətləri ilə seçilməkdədir. Bəzi gənclər vardır ki, əlaqə saxladığı insanlar və mühit müsbət cəhətləri ilə seçildiyi üçün ona da eyni şəkildə təsir edir. Bu, onun doğru düşüncəsinə və qərar çıxarmasına hətta öz gələcək həyatını 15 yaşında ikən təyin etməsinə belə səbəb ola bilər.

Psixoloqların bildirdiklərinə görə bu problemlərin 15%-i başqa insanlarla əlaqə qurmaq və ya dil tapmamaqla əlaqədardır ki, bu da normal sayılır. Burada gənclərin hədlərini aşmaları açıq bir şəkildə özünü göstərir ki, bu xüsusi ilə ailədən ayrı qalmaq istəyinin artması kimi bürüzə verir. Ailə fərdləri ilə yaxşı münasibətdə olmayan gənc həm məktəbdə, həm də dostları arasında problemlər yaşayır. Belə vəziyyətdə gənclər çox asanlıqla içkiyə, siqaretə, oğurluğa, narkotik maddələrin istifadəsinə və küçə həyatı yaşamağa başlayırlar. Bu mərhələdə hətta gənc oğlan və qızlar öz aralarında daha aşkar və ya yaxın münasibət yaşayırlar. Bəzən belə hadisələrin valideynlərə məlum olması gənclər arasında intihar hallarının baş verməsi ilə nəticələnir. İntihara vaxtında müdaxilə olunması gəncin həyatını qurtarsa da, burada buraxılan səhv o gəncin psixoloji vəziyyətini tamamilən alt-üst edir.

Tam tərsini düşündüyümüz zaman daxili istəklərini öz nəzarətləri altında saxlayan və bacarıqlarını yaxşı qiymətləndirən gənclər gələcək üçün xəyaldan daha çox plan qurar və ona görə hərəkət edər. Bu tip insanlar orta məktəbi müvəffəqiyyətlə qurtarar, tələbəlik həyatına başlayar və çətin həyatda mətin addımlarla irəliləyər doğru gedər.

Həqiqət nə qədər acı olsa da

Hər şeyin bir səbəbi olduğu kimi ondan irəli gələn nəticələr də qaçınılmazdır. Bu yazımda toxunacağım problemin səbəbi olduqca aydın, doğurduğu nəticə isə çox acınacaqlıdır. Söhbət aclıqdan əzab çəkən işsizlərdən, dilənçilərdən və yaşamaq üçün bir tikə çörəyə ehtiyacı olanlardan gedir.

Şəxsən bir insan kimi hər gün Allahın bizə verdiyi ruzi üçün şükr etməyi özümə borc bilirəm. Həmçinin düşünürəm ki, görəsən sabahı şükürlə açanlar çoxdurmu?

Mən universitet tələbəsiyəm. Hər gün dərsə gələndə yolda dayanıb bir tikə çörəkpulu dilənənlərə çox rastlayıram və onların halına çox acıyıram. İnsanların dilənmə məqsədi müxtəlifdir. Bəziləri işgörmə qabiliyyətindən məhrumdur, bəziləri çıxış yolunu dilənməkdə görür, bəziləri möhtacdır... Bir səbəb kimi işsizliyin nəticəsində aclıqdan ölənlərin sayı isə durmadan artır. 2005-ci ilin statistikasına görə, hər gün 24 min insan aclıqdan ölür. [Dünyada mövcud olan acların sayı 800 milyon](#)

dur ki, bunların da 300 milyonu uşaqlardır. Bu göstəricilərin çoxu Afrika ilə yanaşı Cənubi və Cənub-Şərqi Asiya ölkələrində qeydə alınıb. Hətta bu gün dünyada dilənçiləri ilə məşhur olan ölkələr də var. Götürək elə Hindistanı. Burada elə bölgələr var ki, oranın sakinləri müasir texnologiyadan bixəbərdirlər. Əkim-biçim işlərində hələ də köhnə avadanlıqlardan istifadə olunur. Düzdür, bəzi inkişaf etmiş olan dövlətlər bu kimi kasıb ölkələrə müəyyən qədər maddi yardım edirlər, lakin bu çox azdır. İşsizlik və yoxsulluğun hökm sürdüüyü dövlətlərin özündə də bu problemlərin ortadan qaldırılması üçün bəzi addımlar atılmalıdır. Ümumiyyətlə işsizliyin artımı hər bir dövlət üçün fəsadlı nəticələr doğura bilər. Bu problem

illərdən bəri mövcud olub. Hətta N.Nərimanovun “Nadir Şah” əsərində Nadir şahın söylədiyi bu sözlər hal-hazırda çox realdır: “Bir dövlətin ki, fəqiri, saili çox oldu, o dövlətin tez puç olmasına ehtimal var.” Bu səbəbdən hər bir dövlətin daxili siyasəti ilk növbədə bu problemin həllinə yönəlik olmalıdır. Bu gün Azərbaycanda yoxsulluğun aradan qaldırılması üçün müəyyən tədbirlər görülür. Respublika prezidentinin bu sahədə atdığı uğurlu addımlar həqiqətən təqdirəlayiqdir. Lakin hər şeyi dövlətin boynuna atmaq da doğru deyildir. Elə ayrı-ayrı imkanlı şəxslər var ki, onlarla ailənin ehtiyacını qarşılıya bilmək gücünə malikdir, lakin bu yöndə heç bir addım atmırlar. Üzümü onlara tutub demək istəyirəm ki, bir az mərhəmətli olsunlar. Bacardıqları qədər “əmək yarmarkaları” keçirsinlər. Heç olmasa işsizlərin bir qismini işlə təmin etsinlər. Hər kəs bacardığını etsə ölkədə imkansız adam qalmaz. Dövlətimiz bu gün sahibkarlara xüsusi diqqət yetirir. Bu sahibkarlar da gərək dövlətin bu kimi problemlərinin həllində öz yardımlarını əskik etməsinlər.

Maddi imkanı olmayanlar da vəziyyəti bəhanə etməsinlər. Ən azından bir insan kimi ehtiyacı olanlara qayğı ilə yanaşmağı bacarsınlar. Onları cəmiyyətdən təcrid etməyə bizim heç bir haqqımız yoxdur. Adi bir misal verim: Hər gün “Elmlər Akademiyası” metrostansiyasının qarşısından keçəndə orada dilənən insanları görüb çox kədərlənirəm. Onların dilənməyi bir tərəfə, adı tələbə olan bir çox gəncin onlara aşağılayıcı gözlərlə baxması və məsxərəyə qoyması ürəkəgrıdıcı bir hadisədir. Belə hallarla rastlaşdıqda düşünürəm ki, görəsən, hər hansı bir xarici vətəndaş (hələ özümüzü demirəm), turist, adi bir qonaq bu vəziyyəti görəndə ölkəmiz, xalqımız haqqında nə fikirləşir? Hər halda bunun özü də hansısa səbəbdən qaynaqlanan nəticədir.

Təəssüf doğursa da bu gün real səbəblərdən doğan problemlərdən yazmalı oldum. Həqiqət nə qədər acı da olsa onun haqqında danışmaq, yazmaq lazımdır. Ən azından bu problemlər qismən də olsa öz həllini tapana qədər. Onu da qeyd edim ki, insanlara yaşamaq haqqı bir dəfə verilir. Gəlin hər birimiz layiqli ömür sürək. Faydalı işlər görməklə yaxşı ad qazanaq. Qoymayaq ki, bir kağız və ya dəmir parçası insanın insan kimi yaşamasını məhdudlaşdırsın. Pul bir çox şeyi həll etsə də hər şeyi həll etmir. Hər halda gəlin insanlığımızı pula satmayaq. Ehtiyacı olanlara yardım edək. Ən azından səbəbi görüb onun doğuracağı nəticələrə qarşı biganə qalmayaq!□

Maddi imkanı olmayanlar da vəziyyəti bəhanə etməsinlər. Ən azından bir insan kimi ehtiyacı olanlara qayğı ilə yanaşmağı bacarsınlar. Onları cəmiyyətdən təcrid etməyə bizim heç bir haqqımız yoxdur.

MİCR MICROSOFTUN YENİ SUPER OYUN MAUSU: SIDEWINDER

Microsoft SideWinder, oyun oynayarkən mükəmməl nəticə almaq üçün hazırlanmış naqillli, lazerli oyun mausudur. Bu mausları hər oyun üçün xüsusi ayaralamaq olur. Microsoft Habu™-nün yerini alacaq olan bu oyun mausu təxminən 79.99 dollardır. Diyircəyinin metal olması və aksesuarlarını dəyişmək imkanı SideWinder'in digər mauslardan ən böyük fərqiçdir.

DÜNYANIN ƏN BÖYÜK TELEVİZORU

Dünyanın ən böyük televizoru qiyməti və xüsusiyyətləri ilə insanı heyrətə salır. Panasonic firmasının sahibi Matsushita 262 sm-lik ekran ölçüsünə sahib televizorların aprel ayından etibarən satışa çıxarılacağını bəyan edib. Nəhəng ekranın qiyməti isə 28 min sterlinq, yəni 55 min dollara bərabərdir. Firma ildə 5 min ədəd istehsal edəcəyi bu televizorların böyük mağazalarda reklam üçün istifadə olunacağı qənaətindədir.

SONY DƏN PC LƏR ÜÇÜN 4X SÜRƏTİNDƏ BLU-RAY YAZAR.

Sony Notebookları üçün Blu-ray yazarı müasirləşdi. Müasirləşən Blu-ray yazarı, 4x sürətində 50GB-lıq tutumu olan bir diski təxminən 45 dəqiqəyə yazır. Sony BWU200S "Serial ATA (SATA)" yolu ilə ana karta bağlanır. Cihaz eyni şəkildə bir DVD-ni 16x kimi kifayət qədər sürətlə yazır. Cihaz önümüzdəki ay 600 dollardan satışa çıxarılacaq.

DƏSTƏKLƏDİYİ FORMATLAR;

BD-ROM1, BD-AV, BD-MV, BD-R, BD-RE DVD-R/-R DL/-RW, DVD+R/DVD+R DL/+RW DVD-RAM: DVD-ROM, DVD-Video CD: CD-DA, CD-ROM (XA), CD Extra, Video CD, Photo CD1, CD Text, multi-session.

SÜRÜCÜNÜ BARMAQ İZLƏRİNDƏN TANIYAN SİSTEM

Yaponiya elektronika şirkəti Hitachi, avtomobilin sükənına, sürücünün barmaq izlərinin görüntüsünü təyin edə biləcək sistem yerləşdirdi.

Avtomobilin tanıdığı sürücüdən başqasının sükən arxasına keçməsi nəticəsində avtomobillə yerləşdirilən tanıma mexanikası sayəsində avtomobilin hərəkəti tam dayandırılır.

YENİ MICROSOFT LIFE-CAM-LAR

Microsoft'un LifeCam Kompyuter Kamera Ailəsinə 2 yeni Kamera daha əlavə edildi. LifeCam VX-7000 və LifeCam NX-3000 adlı modellər keçmiş modellərə nisbətən daha diqqət çəkicidir. LifeCam Ailəsi münasib qiymətlərlə satışa buraxıldığı üçün bu cihazlara dünya miqyasında digər markalardan daha möx üstünlük verirlər.

LifeCam NX-3000 Xüsusiyyətləri:

- Windows Live Messenger üçün hazırlandı
- Super Video keyfiyyəti
- Notebooklarda müvazinətli durur
- 1.3 Megapixel Yüksək keyfiyyətdə şəkil çəkmə
- Daxili mikrofonlu
- Crystal-Clear Audio Səs Keyfiyyəti

LifeCam VX-7000 Xüsusiyyətləri:

- Windows Live Messenger üçün hazırlandı
- 2.0 Megapixel kamerası
- Crystal-Clear Audio Səs Keyfiyyəti
- Daxili mikrofon
- Aynaya yapışan altlıq.

AZƏRBAYCANDA İLK DƏFƏ ÇOX-FUNKSİYALI TELEFONLARIN İSTEHSALINA START VERİLDİ

Mingəçevir şəhərində fəaliyyət göstərən «Kür Elektron Avadanlıqları Müəssisəsi» Məhdud Məsuliyyətli Cəmiyyəti noyabrın ikinci yarısında Azərbaycanda ilk dəfə olaraq, çoxfunksiyalı stasionar telefonların istehsalına başladı. «Kür» MMC-nin direktoru Rizvan Osmanov «APA-Economics»ə bildirib ki, telefonun çoxfunksiyalı olması istifadəçilərə əlavə xidmətlər göstərməsinə imkan verəcək. Bu aparat 500-ə yaxın telefon nömrəsini yaddaşında saxlaya, daxil olan zəngləri müəyyənləşdirə və yığılmış zəngləri göstərə biləcək. «Kür»ün istehsal etdiyi sadə telefonun bazasında yığılacaq yeni telefonun istehsalı zamanı Çindən gətirilmiş detallardan da istifadə ediləcək. Artıq bununla bağlı Çin şirkəti ilə müqavilə bağlanılıb. R.Osmanov bildirib ki, ilin sonuna kimi zavod 1000 ədəd çoxfunksiyalı telefon istehsal edəcək. Bu telefonların ilkin mərhələdə Azərbaycanın daxili bazarında satılması nəzərdə tutulur.

Qeyd edək ki, «Kür» 2005-ci ildə Azərbaycan Rabitə və İnformasiya Texnologiyaları Nazirliyi və «SİNAM» şirkəti tərəfindən yaradılıb.

XI QURULTAYLA ƏLAQƏLİ OLARAQ TÜRK DÖVLƏTLƏRİ BAKIDA GÖRÜŞDÜ

Azərbaycan prezidenti İlham Əliyevin təşəbbüsü ilə noyabrın 17-19-da Bakıda Türk dövlət və cəmiyyətlərinin XI dostluq, qardaşlıq və əməkdaşlıq qurultayı keçirilmişdir.

XI Qurultayda *Azərbaycan, Türkiyə, Qazaxıstan, Qırğızıstan, Türkmənistan, Tacikistan və Monqolustanla yanaşı, Rusiya Federasiyasının Altay, Başqırdıstan, Çuvaşstan, Dağıstan, Kabarda-Bolqar, Tatarıstan, Qaraçay-Çərkəz respublikalarından, Kırım, Rumıniya, Bolqarıstan, Kosovo və Yunanıstanda* yaşayan türkdilli xalqların nümayəndələri, Amerika, Udil-Ural, Sibir, Yaxın Şərq, Əfqanıstandakı türk cəmiyyətlərinin nümayəndələri, deputatlar, ictimai birliklərin və qeyri-hökumət təşkilatlarının nümayəndələri, eyni zamanda xarici ölkələrdə fəaliyyət göstərən Azərbaycan və türk icmalarının rəhbərləri (1150 nəfər) iştirak etmişdir.

Dünyanın 30 ölkəsinin təmsilçilərinin iştirak etdiyi qurultayın açılışında **Azərbaycan prezidenti İlham Əliyev, Türkiyənin baş naziri Rəcəb Tayyib Ərdoğan**, Şimali Kipr türklərinin prezidenti **Mehmet Əli Tələt**, Türkmənistan baş nazirinin müavini, habelə digər türkdilli dövlətlərin yüksək vəzifəli dövlət və hökumət nümayəndələri iştirak etmişlər.

"**Türk Xalqlarının XI Qurultayı**"nın açılış mərasimində çıxış edən Azərbaycan prezidenti İlham Əliyev Ermənistan tərəfindən ölkəmizə qarşı həyata keçirilən təcavüzkar siyasətin dünya dövlətləri tərəfindən layiqincə qiymətləndirilmədiyinə təmas edərək ermənilərin həyata keçirdiyi etnik təmizləmə nəticəsində bir milyon soydaşımızın məcburi köçkün olduğuna diqqət çəkdi.

Qurultayda çıxış edən Türkiyənin baş naziri Rəcəb Tayyib Ərdoğan iki dövlət arasındakı əlaqələrin əbədi memarı olan mərhum **Heydər Əliyevin "Biz bir millət iki dövlətlik" və Atatürkün "Azərbaycanın kədəri bizim kədərimiz, sevinci bizim sevincimizdir"** kəlamlarını xatırladaraq nitqə başladı. Çıxış əsnasında xüsusən Qarabağ

məsələsinə təmas edən baş nazir, ermənilərin Qarabağ torpaqlarını heç bir şərtsiz geri vermələrinin lüzumunu dilə gətirdi. Baş nazir eyni zamanda qondarma erməni soyqırımına toxunaraq bu məsələlərdə bütün türk dövlətlərinin yekdilliklə çalışmalarını və iqtisadi cəhətdən güclü olmağın zəruriliyini qeyd etdi.

Qurultayda iştirak etmək üçün Bakıda olan bəzi yüksək vəzifəli dövlət və hökumət nümayəndələri – Türk dövlətləri əlaqələri üzrə **Türkiyə dövlət naziri M. Said Yazıcıoğlu və başbakan müstəşar köməkçisi Hakan Fidan, Türkiyə millət vəkilləri Cəlal Ərbay, Sami Güclü, Rəcəb Yıldırım, Bayrampaşa Bələdiyyə başçısı Hüsni Bürge, Xəndək Bələdiyyə başçısı Ali İncə, Çəkməköy Bələdiyyə başçısı Siddik Əraslan** Gəncliyə Yardım Fondunu da ziyarət etdilər.

Ziyarət əsnasında **fundun prezidenti Ahmet Tecim bəy** təşkilatın göstərdiyi humanitar yardımlar və fəaliyyətlər haqqında ətraflı məlumat verdi. Bu ziyarətlərinə görə Nazir Yazıcıoğluna və **TİKA başqanı Hakan Fidana** təşəkkür edən fundun prezidenti onlara təşəkkür diplomu, Bakını xatırladan tablo hədiyyə etdi. Təntənəli görüşün sonunda heyətlə xatirə şəkli çəkilmişdir.

Qurultay günlərində İrfan jurnalının redaksiyasını da ziyarət edən qonaqlar görülən işlərdən məmnun olduqlarını dilə gətirərək jurnala abunə oldular. Xatirə dəftərinə öz ürək sözlərini yazan heyət üzvləri redaksiyamızda unudulmaz anlar yaşadıklarını dilə gətirdilər.

MÖVLANA GECƏSİ

Həyatda var olan hər şey zamanın keçməsi ilə tükənməyə, yox olmağa məhkumdur. Lakin bəzi dəyərlər var ki, heç bir zaman təzəliyini, tərəvətini itirmir. Mövlana Cəlaləddin Rumi də Şərq dünyasının məhz belə dəyərlərindən biridir. UNESCO tərəfindən “Mövlana ili” kimi qeyd olunan 2007 ili Mövlana gecələri, tədbirləri ilə yadda qaldı.

Bu silsilə tədbirlərin bir halqası da Gəncliyə Yardım Fondu tərəfindən həyata keçirildi. 24 Noyabr tarixində geniş xalq kütləsinə açıq olan “Doğumunun 800 illiyi münasibəti ilə Mövlananın Azərbaycan və Türkiyə Mədəniyyətinə Təsiri” adlı konfrans keçirildi. Bu mövzuda çıxış etmək üçün Türkiyənin Mərmərə Universiteti İlahiyyət Fakültəsinin müəllimi Prof. Dr. Hasan Kamil Yılmaz dəvət olunmuşdu. Konfransda Dini Qurumlarla İş Üzrə Dövlət Komitəsinin sədri Hidayət Orucov, Türkiyə Cümhuriyyətinin Azərbaycanadakı Təhsil müşaviri Səlahəddin Dikmə, QHT və kütləvi informasiya vasitələrinin nümayəndələri, eyni zamanda geniş xalq kütləsi iştirak edirdi.

Açılış nitqi söyləyən GYF-nun prezidenti Ahmet Tecim bəy həm şərq, həm də türk dünyasının dahi və tanınmış şəxsiyyətləri haqda məlumat verdi. Konfransın əsas mövzusu ilə geniş çıxış edən Prof. Dr. H. K. Yılmaz “Məsnəvi” haqqında geniş məlumat verdi. Konfransda iştirak edən Dini Qurumlarla İş Üzrə Dövlət Komitəsinin sədri cənab Hidayət Orucov da Mövlananın ədəbiyyat və mədəniyyət aləminə olan təsirindən və İslam dininin tanınmasına və yayılmasına etdiyi xidmətlərdən söz açdı. Hidayət müəllim eyni zamanda hər zaman Azərbaycan gənclərinin maariflənməsi üçün müxtəlif fəaliyyətlər həyata keçirən Gəncliyə Yardım Fondunun bu işinin də çox təqdirəlayiq olduğunu dilə gətirərək fondun prezidentinə təşəkkür etdi.

Türkiyə Cümhuriyyətinin Azərbaycandakı təhsil müşaviri Səlahəddin Dikmə də çıxış edərək bu ilin UNESCO tərəfindən Mövlana ili kimi qeyd olunmasını təqdirəlayiq saydığını qeyd etdi və Mövlananı Türk-İslam mədəniyyətinin unudulmaz dəyəri olaraq adlandırdı.

İRFAN JURNALININ REDAKSIYA HEYƏTİ YAZIÇILAR BİRLİYİNİN SƏDRİ ANARLA GÖRÜŞDÜ.

22.10.2007 tarixdə İrfan jurnalının redaksiya heyəti – təsisçi və redaktor Abbas Qurbanov, direktor Salih Zeki Meriç və məsul katib Nurlan Məmmədzadə Yazıçılar Birliyinin sədri Anarla görüş keçirdi. Çox səmimi keçən görüş zamanı İrfan jurnalının fəaliyyəti və gələcək planları qısa şəkildə tanındı. Görüşün sonunda yazıçı Anara İrfan jurnalının redaksiya heyəti tərəfindən hədiyyələr təqdim olundu və xatirə şəkilləri çəkildi.

1-2 NOYABR, 2007-Cİ İLDƏ BAKIDA “GƏNCLƏR SİVİLİZASIYALARIN İTTİFAQI NAMİNƏ BEYNƏLXALQ TƏŞƏBBÜS KEÇİRİLDİ

“Gənclər Sivilizasiyaların Alyansı naminə” təşəbbüsü 2006-cı ildə Dialoq və Əməkdaşlıq Uğrunda İslam Konfransı Gənclər Forumu tərəfindən irəli sürülmüş və BMT İnkişaf Proqramı, İSESCO və Avropa Şurası kimi beynəlxalq təşkilatların əməkdaşlığı ilə həyata keçirilir. Təşəbbüsün mərkəzi tədbirləri Heydər Əliyev Fondunun Prezidenti, UNESCO və İSESCO-nun Xoşməramlı Səfiri xanım Mehriban Əliyevanın ev sahibliyi ilə 2007-ci ilin 28 oktyabr – 02 noyabr tarixlərində, Bakı şəhərində həyata keçirildi.

İki hissədən ibarət olan təşəbbüs çərçivəsində 28-31 oktyabr tarixlərində “Alyans” Gənclik Düşərgəsi, 1-2 noyabrda isə Nəsillərarası Yüksək Səviyyəli Konfrans keçirildi. Beynəlxalq təşəbbüsün həyata keçirilməsi zamanı elm, mədəniyyət və sosial sahələrdə dünya miqyasında tanınmış alimlər tərəfindən müxtəlif sivilizasiyaların qarşılıqlı münasibətləri, tarixi, onların siyasi və sosial-mədəni aspektləri haqqında Qərb, İKT və Şərqi Asiya ölkələrindən 45 gənc liderdən ibarət olan qrupa tədris edildi.

“Mədəniyyət və mədəniyyətlərarası münasibətlər”,

“Fobiaların təhlükələri: İslamafobiya və Qərbbfobiya”, “Gəncliyin İnkişafı: Yoxsulluqdan Zənginliyə”, “Müsəlman Dünyasında və Qərbdə təhsil islahatları” kimi mövzularla əhatə olunan məruzələr gənclərin fəal çıxışları ilə yadda qaldı.

Yüksək səviyyəli konfransda müzakirə olunan nəticələr “Nəsillərarası Alyans” Bakı Bəyannaməsinin qəbulu ilə yekunlaşdı. Tədbirin ilk günündə UNESCO və İSESCO-nun Xoşməramlı Səfiri xanım Mehriban Əliyeva, Qətər Elm və Mədəniyyət Fondunun prezidenti Şeyxa Muza bint Nasser əsas məruzələrlə çıxış etdilər. Tədbir BMT baş katibinin Sivilizasiyaların İttifaqı üzrə Ali Nümayəndəsi, Portuqaliyanın keçmiş prezidenti Jorjio Sampaio, İSESCO-nun baş direktoru Əbdüləziz Osman Əl-Tueycrinin və digər yüksək səviyyəli nümayəndələrin çıxışları ilə yadda qaldı.

Bakı tədbirinin yekunları 2008-ci ilin yanvarında Madriddə BMT-nin rəhbərliyi ilə keçiriləcək İllik Qlobal Alyans Forumuna təqdim olunacaqdır.